

Maria N. Henriksen

«Alle mennesker behøver støtte...»

En kvalitativ studie om barneverntjenestens arbeid med ettervern.

Masteroppgave i sosialt arbeid
Veileder: Berit Berg
Ballstad, vinter 2018

Forord

For en lærerik prosess det er å skrive en masteroppgave! Jeg har lært og erfart at å skrive en slik oppgave er en fulltidsjobb. Jeg startet skriveprosessen i august 2017 og 6 måneder senere er jeg endelig ferdig. Det har krevd mye tid, og en stor dose med selvdisciplin for å gjennomføre dette innen 6 måneder.

En masteroppgave er ikke en individuell jobb, det krever gode samtalepartnere og veiledning underveis. Jeg ønsker derfor å rette en stor takk til min veileder, Berit Berg, som med sin kunnskap har gitt meg muligheter til å utvikle denne oppgaven, og som alltid har vært tilgjengelig når det trengtes. Hun ga meg muligheten delta i forskningsprosjektet ved NTNU samfunnsforskning, noe som har bidratt til en svært lærerik og inspirerende reise. Takk for god veiledning! Jeg ønsker også å takke mine to gode studievenninner, Stine Andersen og Christina Bergland, som har bidratt med lange telefonsamtaler og korrekturlesing både i innland og i utland.

En person som helt klart har gjort dette til en mulighet, er min samboer Bjarne. Med deg som kompanjong på hjemmefronten og som superpappa til lille Johan, har jeg kunnet tre ut av min rolle som nybakt mamma, og reist både til nord og sør for å komme i mål med masteroppgaven. Det er alltid en glede å komme hjem til mine to flotte karer. Tusen takk!

Videre vil jeg rette en stor takk til Siri Beate Arntzen som har oversatt sammendraget til engelsk, til min øvrige familie og gode venner som har heiet og støttet meg under hele mitt studieforløp.

Sist men ikke minst, vil jeg takke alle de ansatte i barneverntjenestene som har viet sin tid til å snakke med meg, og vist sitt engasjement for temaet og ungdommene i ettervern. Deres innsats er uhyre viktig, både i mot- og medvind. Stå på!

Ballstad, Februar 2018

Maria-Nathalie Henriksen

SAMMENDRAG

Målet med denne kvalitative studien er å utforske hvilke erfaringer ansatte i barnevernet har med egen praksis av ettervernsarbeid for ungdom mellom 18-23 år. Problemstillingen er; *“Hvilke erfaringer har saksbehandlere i barneverntjenesten med arbeid innen ettervern, og hvilke muligheter og utfordringer kan identifiseres i dette arbeidet?”*, med underspørsmål om *“Hvilke vurderinger og begrunnelser som gjøres i ettervernsarbeidets ulike faser, og hva påvirker disse?”*.

Studien er basert både på individuelle intervjuer og et fokusgruppeintervju. Totalt deltok 9 kommuner fra ulike geografiske områder i Nord-Norge, hvor tilsammen 11 ansatte har blitt intervjuet. De ansatte utgjør 9 saksbehandlere og 3 fagledere. Kommunene arbeider etter ulike organiseringsmodeller, noe som resulterer i at en kommune arbeider med ettervern etter en spesialiseringsmodell, mens de resterende arbeider etter en semi-spesialistmodell.

Empirien i studien viser at barneverntjenestene opplever ettervern som et fagområde som gis større oppmerksomhet og fokus i arbeidshverdagen, sammenlignet med noen få år tilbake. Til tross for dette viser funnene i studien at barnevernets arbeid med ettervern utøves ulikt, med stor variasjon i kvalitet og fokus. Forhold som organisering, økonomi, kunnskap hos ledelse og ansatte og relasjoner mellom ansatte og ungdommer synes å være faktorer som er sentrale for ettervernsarbeidet. I likhet med annen forskning, kan disse faktorene å være avgjørende for hvilken støtte som gis i ettervern, og om barnevernet kan tilby en tett og god oppfølging, og individuelt tilrettelagte tiltak.

Oppgaven er først og fremst skrevet med utgangspunkt i sosialt arbeid. Men siden den tar utgangspunkt innen det barnevernfaglige feltet vil også være høyst relevant for andre faggrupper som arbeider innen barnevern, og med ettervern. Også samarbeidspartnere som arbeider med ungdom over 18 år som har eller har hatt tiltak om ettervern vil også kunne dra nytte av å lese studiens resultater.

SUMMARY

The aim of this qualitative study is to explore which experiences employees in child welfare services has with their practice of work concerning aftercare for youth aged 18-23 years old. The research question is; *“Which experiences do caseworkers in the child welfare services have with work concerning aftercare, and which opportunities and challenges can be identified in this work?”*. The sub-question is *“which assessments and justifications are executed in the different phases of aftercare, and what influences these?”*.

This study is based both on individual interviews and one focus group interview. In total, 9 municipalities in different geographical areas in Northern Norway where 11 employees have been interviewed. The employees consist of 9 caseworkers and 3 discipline leaders. The municipalities function based on different organisational models, resulting in one of the municipalities working with aftercare with a model of specialisation, the remaining with a semi-specialist approach.

The empirics of the study show that the child welfare services experience aftercare as a discipline that is given greater focus and attention in the workday compared to just a few years previous. However, despite this, the findings show that the services' work with aftercare is diverse in work-execution, with a great variety of quality and focus. Issues such as organisation, economy, knowledge-levels of employees and managers, and the relation between staff and youth seem to be factors central to aftercare related work. Similar to other research, these factors can be determined for which support that is given in aftercare, and whether the child welfare services can offer an adequate and close follow-up and individually facilitated measures.

This study is first and foremost written on the basis of social work, but since it is based on the field of child welfare it will also be of great relevance for other disciplines related to child welfare and aftercare. It will additionally be useful for collaborative partners working with youth above 18 years of age who has or has had measures of aftercare to take note of the results of this study.

INNHold

1. Innledning.....	1
1.1 Tema for oppgaven.....	1
1.2 Problemstilling og forskningsspørsmål.....	2
1.3 Disposisjon for oppgaven.....	3
1.4 Ettervern i fokus.....	4
1.5 Juridiske rammer for ettervern.....	4
1.6 Begrepsavklaring.....	5
1.6.1 <i>Klient, bruker og barnevernsbarn</i>	6
2. Teori og forskning.....	7
2.1 Tiltak i ettervern.....	7
2.1.1 <i>Kriterier i tiltak om ettervern</i>	8
2.2 Hvem er målgruppen for ettervern?.....	9
2.3 Overgang fra barndom til voksenliv.....	11
2.4 Relasjoner klient – profesjonell sammenheng.....	12
2.4.1 <i>Forskning om relasjoner og sosial støtte</i>	13
2.4.2 <i>Livsverden og systemverden</i>	16
2.5 Offentlig foreldreskap.....	16
2.6 Makt i møtet med klient.....	19
2.7 Sosialfaglig kompetanse i møtet med klienten.....	20
2.7.1 <i>Personlig og profesjonell kompetanse – samme side av samme sak?</i>	20
2.7.2 <i>Kompetansetrekanten</i>	22
2.7.3 <i>Kjernekompetanser i sosialt arbeid</i>	22
2.8 Teorier og metoder som anbefales i arbeid med ettervern.....	24
2.8.1 <i>Tilknytningsteori</i>	24
2.8.2 <i>Brennpunktteori</i>	25
2.8.3 <i>Livsløpteori</i>	25
2.8.4 <i>Resiliensteori</i>	26
2.8.5 <i>Medvirkning</i>	26
2.9 Tverrfaglig samarbeid i ettervern.....	27
2.9.1 <i>Samarbeid mellom barnevernet og NAV</i>	28

2.9.2	<i>Utfordringer mellom det statlige barnevernet og det kommunale barnevernet.....</i>	29
3.	Metode og forskningsdesign.....	31
3.1	Kvalitativ metode.....	31
3.2	Vitenskapsteoretiske valg.....	32
3.3	Veien til problemstillingen.....	33
3.4	Godkjenning og iverksetting.....	34
3.5	Utvalg og rekruttering.....	34
3.6	Metoder for datainnsamling.....	35
3.7	Gjennomføring av fokusgruppeintervju.....	37
3.8	Gjennomføring av individuelle intervju.....	37
3.9	Presentasjon av deltakende barneverntjenester.....	38
3.10	Etiske retningslinjer.....	39
3.11	Transkribering og analyse.....	40
3.12	Validitet og reliabilitet.....	42
3.14	Min tilknytning til feltet som studeres og min forskerrolle.....	43
4.	Analyse og diskusjon.....	47
4.1	Ettervern - et diffust begrep?.....	48
4.2	Tilbud om ettervern.....	48
4.3	Medvirkning i ettervern.....	51
4.4	Motivering til ettervern.....	52
4.4.1	<i>Hva skjer der det er mangel på motivasjon?</i>	<i>55</i>
4.5	Relasjoner mellom saksbehandler og ungdommene i ettervern.....	58
4.5.1	<i>Ettervern, en salderingspost som ødelegger relasjoner.....</i>	<i>61</i>
4.6	Tiltak i ettervern.....	64
4.6.1	<i>Krav i tiltak.....</i>	<i>67</i>
4.6.2	<i>Uklare retningslinjer og uengighet i tiltak.....</i>	<i>69</i>
4.7	Tverrfaglig samarbeid i ettervern.....	73
4.8	Organisering av ettervern.....	76
4.9	Økt fokus på ettervern.....	78
4.10	Når og hvorfor avsluttes ettervern?.....	81
4.10.1	<i>Oppfølging etter avslutning av tiltak.....</i>	<i>85</i>

4.11 Offentlig foreldreskap.....	87
4.12 Utvidelse av aldersgrensen i ettervern.....	89
5. Avslutning og oppsummering.....	91
5.1 Studien betydning for praksis.....	93
5.2 Forslag til videre forskning.....	95
6. Litteraturliste.....	95

Vedlegg:

Informasjonsskriv

Intervjuguide

1 INNLEDNING

1.1 Tema for oppgaven

Ettervern i norsk barneverntjeneste er et tiltak og tilbud til ungdom mellom 18-23 år som har hatt tiltak fra barneverntjenesten, enten i form av hjelpetiltak eller omsorgstiltak. Ungdommer som mottar dette tilbudet har alle ulike bakgrunn, ulike behov og ulike egenskaper, noe som fordrer at ansatte i barneverntjenesten viser fleksibilitet og tilrettelegging for disse ulikhetene når denne gruppen skal motta tjenesten; ettervern. Unge i dag bruker også lengre tid på overgangen fra ungdom til voksen enn tidligere og kan derfor ha behov for støtte av sine foreldre i en lengre fase en tidligere. Tysnes og Kiik (2015) påpeker at for at barn skal kunne få en forlenget barndom kreves det at noen gir de mulighet til å få en gradvis overgangsfase fra barndom/ungdomsliv til voksenlivet, og at noen tar på seg et ”forlenget foreldreskap”, som innebærer å være en støtte for ungdommene både sosialt, praktisk og økonomisk. Og for ungdom som mottar denne oppfølgingen fra barnevernet vil dette kunne påvirke ungdommens overgang til voksenlivet (Paulsen, 2016).

Med min egen bakgrunn som barnevernsansatt i 6 år, hvor jeg har jobbet med ulike grupper barn og ungdom, har jeg både følt og kjent på hvor ulike disse unge menneskene som jeg har vært i kontakt med er. Det har ikke vært noen fasit å følge for hvilken tilnæringsmetode eller hvilke tiltak som vil passe best for den enkelte klient. Egen erfaring har vist at å ta i bruk et utstrakt spenn av mine kvaliteter som fagperson og medmenneske, har vært essensielt for å kunne utøve nødvendig støtte og hjelp til rett tid til mine klienter, og for å bygge en relasjon. Også i ettervern har disse erfaringene vært gjeldende, spesielt når det er snakk om ungdommer som skal forberedes til å forlate det trygge og vante barne/ungdomslivet til fordel for det mer selvstendige, nye og ansvarsbevisste voksenlivet. Dette kan også forstås som overganger (Paulsen, 2017). Overganger kan innebære å bevege seg fra å være barn til voksen, fra elev til student, fra skole til arbeid og fra å bo sammen med foreldre til å etablere seg for seg selv (Tysnes & Kiik, 2015).

Ettervern i barnevernet er et dagsaktuelt tema innen fagfeltet og barnevernsforskning. Det publiseres stadig flere forskningsartikler med ettervern i fokus, og på norsk sektor arrangeres det med jevne mellomrom nasjonale konferanser med ettervern som hovedattraksjon for ansatte i fagfeltet. Også direktoratet er interessert i kunnskapsuthenting av barnevernets

ettervern, og i den forbindelse har jeg fått muligheten til å ta del i et forskningsprosjekt tilknyttet NTNU Samfunnsforskning AS. Prosjektet har som hovedformål å gjøre en kunnskapsinnhenting av ettervernstilbudet i barnevernet, både fra den offentliges side og fra ungdommene som benytter seg av tjenesten. Det at jeg har arbeidserfaring innen barnevernet og fått mulighetene til å være tilknyttet dette prosjektet, har økt min interesse for tematikken i denne oppgaven; ettervern i barnevernet.

Dette er en kvalitativ studie hvor datainnsamlingen har bestått av både semistrukturerte individuelle intervju og fokusgruppeintervju med saksbehandlere og fagledere i barnevernet, tidligere publiserte forskningsartikler og kunnskap hentet fra egen deltakelse i forskningsprosjektet. I løpet av oppgaven vil jeg drøfte aspekter ved saksbehandlingen innen ettervernet og belyse hvordan de ulike barneverntjenestene gjennomfører arbeidet med ettervern, da med fokus på hvordan tilbudet til ungdommen utføres og hvilke erfaringer de ansatte har med egen praksis på området. Jeg vil også diskutere hvorvidt funnene som fremkommer i analysen er i tråd med gjeldende lovverk og retningslinjer på felter, samt aktuell forskning om samme tema. Oppgaven har som utgangspunkt å belyse ettervern i nasjonal sammenheng.

1.2 Problemstilling og forskningsspørsmål

Da jeg gikk i gang med masteroppgaven ønsket jeg å undersøke hvordan saksbehandlere i barnevernet arbeider med ettervern, og hva som påvirker arbeidet de ulike kommunene. Min problemstillingen lyder derfor som følgende;

Hvilke erfaringer har saksbehandlere i barneverntjenesten med arbeid innen ettervern, og hvilke muligheter og utfordringer kan identifiseres i dette arbeidet?

Problemstillingen min dekker flere aspekt ved de ansattes arbeidspraksis innen ettervern, og jeg har derfor utarbeidet noen forskningsspørsmål som vil hjelpe å belyse de temaene som jeg ønsker å fokusere på. Spørsmålene som reiser seg er; hvem mottar tilbud om ettervern og når begynner de ansatte å snakke og forberede ungdommene på ettervern? Hva er begrunnelsene for avslutning av ettervern og hvor gamle er ungdommene når det avsluttes? Hvilke tiltak er det som blir tilbudt i ettervernet, og hvilke krav stilles? Hvordan er kommunenes fokus på ettervern og hvordan er de organisert rundt dette arbeidet? Hvordan er kontakten mellom saksbehandler og ungdommen underveis i ettervernet? Til slutt lurer jeg på om

saksbehandlerne opplever noen utfordringer i sitt arbeid med ettervern og hva gjøres for å løse disse? Disse spørsmålene er noen av temaene jeg snakket med alle de informantene om. Deres erfaringer og utsagn har deretter blitt transkribert, analysert, tolket og diskutert i denne oppgaven.

1.3 Disposisjon for oppgaven

Jeg har strukturert oppgaven slik:

Kap 1.0 I dette kapitlet beskriver jeg kort oppgavens innhold, tema og problemstilling og avgrensning av oppgavens tema. Jeg redegjort kort for de juridiske ramme ettervernet er hjemlet innen. Kapitlet avsluttes med en avklaring av relevante begreper, og argumentasjon for mine valg av begreper i oppgaven.

Kap 2.0 *Forskning og teori*. Her presenterer jeg et teoretisk bakteppe for oppgaven. Tidligere forskning og kunnskapsstatus om ettervern, og prosessene som hører med ettervernsarbeidet blir også presentert her. Først redegjør jeg for statistiske resultater av omfang og bruk av tiltak i ettervern. Deretter vil jeg vise til teori og forskning om hvem ungdommene i ettervern er, og hvilke utfordringer de står ovenfor i overgangen til voksenlivet. Deretter presenteres relasjoner og sosial støtte som viktige faktorer i arbeid med ettervern, og ulike kompetanser og forståelser ansatte i barnevernet bør ha i dette arbeidet, og hva forskning mener om disse faktorene.

Kap 3.0 *Metode*. I dette kapitlet gjør jeg en beskrivelse av den metodologiske prosessen som jeg har anvendt for å komme frem til funnene i forskningen.

Kap 4.0 *Funn og analyser*. Presentasjon av analyse og funn som er gjort fra intervju med ansatte i barneverntjenesten, med en påfølgende diskusjon av resultater sett opp i mot teori og forskning som er presentert i kap 2.

Kap 6.0 *Avslutning og videre forskning*. Her oppsummerer jeg hovedlinjene i oppgaven og sentrale funn. Jeg vil også trekke frem punkter som kan ha betydning for videre forskning.

1.4 Ettervern i fokus

I Norge har temaet overgang og ettervern nærmest vært et neglisjert tema, før fokuset på dette området økte fra 2008 og utover. Også internasjonalt har denne gruppen vært oversett (Storø, 2012). Men dette har endret seg, og blitt et omdiskutert og hett tema.

Ettervern har i den senere tid blitt et dagsaktuelt tema innen barnevernsfeltet og forskning. (Storø, 2012). Noe av årsaken til dette er økt forskning som belyser bekymringsfulle levekår for tidligere barnevernsbarn som har mottatt ettervern (Bakketeig & Backe-Hanssen 2008; Kristofersen, 2009). Andre aktører slik som forandringsfabrikken og barnevernproffene har også bidratt med kunnskapsdeling av egne erfaringer med ettervern til offentlige ansatte som arbeider på fagfeltet. I den sammenheng har mottakerens stemme og erfaringer om ettervern blitt hørt. Også på det politiske plan er ettervern i vinden. Det har den siste tid blitt gitt ut ulike retningslinjer og veiledere fra barne- og likestillingsdepartementet som omhandler beskrivelser og forslag til hvordan ettervern kan forvaltes av den enkelte kommune, og hvordan ulike instanser kan samarbeide omkring denne målgruppen. Dette har resultert i at ettervern til stadighet blir nevnt som et utviklingsområde som det er nødvendig å satse på (Storø, 2012).

Jeg har i hovedsak valgt å forholde meg til nasjonal forskning og teori omkring ettervern. Den gryende etterspørselen og kunnskapsstatusen i Norge har bidratt til at det til stadighet blir publisert litteratur som drøfter og påpeker ulike aspekter ved ettervernet innen Norsk sektor, og slik sett er det god dekning i den nasjonale litteraturbasen omkring ettervern. Selv om jeg har belaget mye av oppgaven på nasjonal forskning og teori har jeg også til dels tatt med internasjonale forskningsartikler og teorier. Disse har jeg funnet relevante da det fremkommer paralleller som kan knyttes mot den norske forvaltningen av ettervern.

1.5 Juridiske rammer for ettervern

Barnevernloven angir direkte hva slags ettervernstiltak som kan anvendes i barnevernet, og også hvordan ettervernet kan forvaltes. Den gir riktignok en ganske vid ramme, men også noen klare føringer.

Med utgangspunkt i barnevernloven § 1-3 er ettervern som tiltak beskrevet hvem det kan gjelde for og når det kan tre i kraft. Paragrafen tar for seg tre viktige elementer: 1) de som skal

ha ettervernstiltak må ha mottatt bistand fra barneverntjenesten før de fyller 18 år. 2) ungdommen må selv samtykke til at tiltaket iverksettes og 3) ved avslutning skal det fattes enkeltvedtak som skal begrunnes i barnets beste (Paulsen 2016).

I rundskriv Q-2011-13 fremkommer det en fyldig beskrivelse av hvordan barneverntjenesten bør tilrettelegge ettervern for ungdommer mellom 18-23 år. Rundskrivet påpeker at ungdommer som har vært under barnevernets omsorg har et mindre og mer sårbart familienettverk enn ungdommer flest, og at målet med tiltaket er at ungdom etter fylte 18 år skal motta nødvendig hjelp og støtte i overgangsfasen til en selvstendig voksentilværelse. Det presiseres også at tiltakene som kan tilbys ikke har noen begrensning, og at alle typer tiltak kan iverksettes. Dette betyr at barneverntjenesten kan være kreativ og fleksibel i sitt tilbud til ungdom som kan motta ettervern. Videre blir det påpekt at ungdom i denne fasen i livet bør gis mulighet til prøving og feiling i en tid etter de skal stå på egne ben, og at det forutsettes at barnevernet foretar en konkret og skjønnsmessig vurdering av behovet til den enkelte ungdom. Dette medfører at barnevernet gir ungdommen tilstrekkelig med informasjon om adgangen til å motta ettervern etter fylte 18 år, og muligheten til å ombestemme seg. Det er ikke tidsfestet hvor lenge ungdommene har angrerett, men det blir anbefalt at barneverntjenesten tar kontakt etter ett år for å høre om de da ønsker tiltak fra barneverntjenesten (Barne-, likestillings – og inkluderingsdepartementet 2011).

1.6 Begrepsavklaring

Paulsen (2017) redegjør for hvilke begreper vi anvender både avslører hvordan vi tenker, og begrepene vi bruker påvirker tekningen vår, som i neste omgang påvirker handlingene våre. I arbeid med ungdommer i barnevernet og deres overgang til voksenlivet brukes ofte begrepet ”ettervern” om den oppfølgingen barnevernet tilbyr. ”overgang” brukes når det er snakk om å gå fra ungdomstid til voksenliv. Begreper kan også forme hvordan ansatte, ungdommer, fagfelt, politikere og forskere oppfatter fenomener, og i begreper ligger det noen forventninger. Begrepet ”ettervern” kan ved første tanke forstås som noen som har behov for å ”vernes” fra noe. Paulsen (2017) argumenterer for at et vern kan oppfattes som å ”passe på at ungdommene ikke faller utenfor”, og det kan også forstås som at ungdommen må beskyttes fra noe. Dermed blir assosiasjoner som utvikling, oppfølging og selvstendighet diffuse begrep i sammenheng med ”ettervern”.

Storø (2012) påpeker at begrepet ettervern kan oppfattes som et problematisk begrep, da den

generelle beskrivelsen av ettervern viser til ord som ”behandling, støtte og kontroll av klienter”. Dermed mener Storø (2012) at ingen av disse ordene er synonyme med begrepet en selvstendig tilværelse, men heller i retning av en institusjonell og avhengig tankegang. I internasjonal sammenheng anvendes begrep som ”aftercare” og ”leaving care”, dette er begrep som Storø (2012) mener er mer sammenfallende med betydningen og målsettingen av ettervern er, men i norsk sammenheng er det vanskelig å nyttegjøre seg av slike engelske uttrykk.

Begrepet er heller ikke eksplisitt formulert i barnevernloven, men likevel er det anvendt i rundskriv, veiledere og forslag til barnevernloven (Bakketeig, 2008). Ettervern er et vel innarbeidet begrep, og det anvendes i dag om ungdommer mellom 18-23 år som har tiltak etter barnevernloven. Ettervern finnes også innen andre fagområder, for eksempel innen rusomsorgen, psykiatrien, og kriminalomsorgen. I denne sammenheng er det først og fremst snakk om ettervern i barnevernet.

1.6.1 Klient, bruker og barnevernsbarn

I oppgaven vil jeg i hovedsak anvende klient eller bruker om ungdommer i ettervern. Dette er begreper som jeg er vel kjent med i min egen arbeidspraksis. Derimot er jeg også kjent med at disse begrepene er uønsket av Landsforeningen for barnevernsbarn og Forandringsfabrikken. Men i enkelte situasjoner er det nødvendig med disse generelle begrepene når det er snakk om ungdommer som er i kontakt med barnevernet. Oterholm (2015) viser til Sandbæk (2011) som sier at begrepet ”klient” fremhever at det er en relasjon mellom den hjelpesøkende og den profesjonelle. Brukerbegrepet fremhever intensjonen om å gi brukeren innflytelse. Jeg anvender disse begrepene om hverandre i oppgaven for å variere språket.

Barnevernsbarn har jeg derimot valgt å utelukke da jeg av ulike årsaker synes det er et begrep som er misvisende i forhold til ungdommer på ettervern, da denne gruppen strengt tatt ikke defineres som ”barn”. I tillegg føler jeg en viss ambivalens i forhold til bruken av begrepet da jeg etter samtaler med barn og unge i barnevernet har forstått at dette er et stigmatiserende og negativt begrep for dem.

2 TEORI OG FORSKNING

For å kunne vurdere den kommunale barneverntjenestens oppfølging av ungdom som mottar ettervern, mener jeg det er viktig å danne seg et bilde av hvem denne gruppen ungdom er og hvilke utfordringer de kan stå ovenfor. Jeg vil også belyse noen temaer som jeg mener er essensielle i arbeidet med ettervern, og hvilke retningslinjer som er beskrevet i barneverntjenestens arbeid med ettervern. Teori og forskning vil bli presentert om hverandre, da jeg finner disse sammenfallende for de temaene jeg belyser.

2.1 Tiltak i ettervern

Den senere tid har det vært en sterk økning i bruken av barnevernets ettervern. Fra perioden 1993-2005 steg andelen ettervernstiltak med 5.4 prosent, mens det samtidig var en nedgang i bruk av ettervernstiltak ettersom ungdommene ble eldre (Kristoffersen, 2009). Det tiltaket som ble mest benyttet var økonomisk stønad (Bennwik & Oterholm 2017). Dette fremkommer også i Kristoffersens rapport (2009) hvor det beskrives at de fleste ettervernstiltak handler om økonomisk støtte og varer over kort tid samt at det er få ungdommer som har tiltak etter fylte 19 år. Med henvisning til Paulsen (2017) avhandling fremkommer det ut i fra SSB sine statistikker en nedgang i tiltak jo eldre ungdommer blir. Og avslutninger av tiltakene finner sted mye tidligere enn grensen på 23 år.

Tall fra 2005 viser at over halvparten av ungdommene som mottok ettervern hadde økonomisk tiltak i 2005. Barneverntjenesten kan, slik som rundskriv Q-13/2011 viser til, være svært fleksible i sine utforminger av tiltak, og det kan derfor tenkes at dette innebærer ulike former for økonomisk stønad. Tiltak om bolig og støttekontakt var også en del benyttet, og fosterhjemsplassing var et godt brukt ettervernstiltak (Benwik & Oterholm 2017).

I en kartlegging av barneverntjenestens ettervernsarbeid fra 2008, kom det frem at de ansatte mente de vanligste tiltakene i ettervern var videre plassering i fosterhjem, hybel med oppfølging, økonomisk bistand og videre opphold på institusjon. Tiltak som nettverksarbeid, støttekontakt og besøkshjem var mindre vanlig (Bennwik & Oterholm, 2017).

Nyere tall fra 2015 viser fremdeles at økonomisk støtte er det mest brukte tiltaket i ettervern. Deretter følger tiltak om bolig med oppfølging og fosterhjem som to godt anvendte tiltak. Ut i fra dagens tall om tiltak i ettervern kan de tidligere års trend om økning i ettervernstiltak synes å stagnere der en oversikt fra SSB viser en svak nedgang enn fra tidligere år (Bennwik

& Oterholm 2017; Statistisk sentralbyrå 2016). Angående effekten av tiltak viser flere undersøkelser at ungdom som mottar tilbud om ettervern klarer seg bedre enn de som ikke mottar ettervern (Paulsen, 2017). Kristofersen (2009) og Hjort & Backe-Hansen (2008) viser til at ungdom som har mottatt ettervern i større grad fullfører videregående skole, er i arbeid, har bosted og blir sjeldnere foreldre i ung alder sammenlignet med barnevern ungdom som ikke mottok ettervern. Paulsen (2017) viser til at effekten av tiltak vil sannsynligvis påvirkes av en rekke faktorer, både ved oppfølgingen og konteksten ungdommen er den del av. I tillegg vil personlige forhold ved ungdommen selv også spille en rolle.

I forskning fra 2017 fremkommer det at ungdom i ettervern uttrykker at de i større grad mottar praktisk støtte, som økonomi, mens den emosjonelle støtten er i manko (Paulsen, 2017; Berg og Paulsen, 2016). Ungdommene i studiene uttrykker at de er i behov for den praktiske støtten, slik som økonomisk støtte, hjelp til bosted og andre praktiske ting, og at for å få denne støtten har de inngått kompromisser med barneverntjenesten om å følge opp skole og andre aktiviteter. Men i tillegg til behov for den praktiske støtten er de også i behov av den emosjonelle, og at en av årsakene til at denne støtte blir i manko er grunnet dårlig relasjon med de ansatte i barnevernet. I en studie gjort av Paulsen i 2016 fremkommer det at ungdommer som har god kontroll og er selvstendig innen det praktiske også er i mangel på den emosjonelle støtten. Dermed er mottar de ikke verken praktisk eller sosial støtte fra barnevernet. En årsak til dette er at ungdommenes behov for praktisk støtte er enklest å oppdage, da emosjonell støtte er mer underliggende og krever en god relasjon for å oppdage. En annen grunn er også at det kan være lettere for ungdommene å uttrykke sine praktiske behov enn deres emosjonelle behov (Berg og Paulsen, 2016).

2.1.1 Kriterier i tiltak om ettervern

Å stille krav til ungdom er noe som hører med under oppvekst, læring og mestring av livet. Krav kan bidra til å skjerpe ungdommer til å forstå at i ulike arenaer i samfunnet er det å være deltakende et viktig element. Ungdommer lærer at får man noe så gir man også noe tilbake. Barnevernets mulighet til å sette krav til ungdom kan være en mulighet for å gjøre ungdommer selvstendige og klare for voksenlivet. Å stille kriterier behøver ikke å handle om de største oppgavene, men å komme til avtalte møter, svare på sms eller telefon når barnevernet ringer eller gå på skole eller være i jobb kan være tilstrekkelig. Som ungdommer flest er ungdommer i ettervernet også ulike å stille krav til. Noen er pliktoppfyllende mens andre er mer utfordrende å samarbeide med. I barnevernloven er det ingen overordnede

minstekrav til ungdommer, noe som resulterer i at det er opp til hver enkelt barneverntjeneste å vurdere hvilke krav som vil være rimelige å stille til ungdommen.

Forskning (Oterholm, 2008; Bakketeig og Mathisen; 2008) viser til at barneverntjenestens myndighet til å stille ”kvalifiserende krav” til ungdommen i ettervern er med på å sette ungdommene i en kompleks forhandlingssituasjon med barnevernet. Dette krever at ungdommene må være passe kompetente og passe pågående for å få innvilget opptak i ettervern. Videre viser Oterholm at en hake ved dette er at ungdommene som har utfordringer i forhold til egen fungering vil ha problemer med å få innvilget ettervern. Denne studien er sammenfallende med en nyere studie (Paulsen, 2016) som viser at barnevernets forventinger til ungdommer i ettervern ikke er realistisk med tanke på deres ustabile oppvekst og utfordringer, og at systemet har en overdreven tro på at disse ungdommene lykkes ved å klare seg selv, og samtidig være i stand til å imøtekomme barnevernet krav og kriterier. I tillegg påpeker Paulsen (2016) at det kan synes som barnevernets krav bidrar til at ungdommer har ulik forståelse av hva som skal til for å få ettervern. Dette resulterer i misforståelser, usikkerhet og utrygghet hos ungdommene.

2.2 Hvem er målgruppen for ettervern?

Ungdom som befinner seg i spennet mellom barndom og voksenlivet beskrives som en sårbar gruppe. Denne perioden kan være preget av søken etter egen identitet, selv-stimulans og følelsen av å være midt i mellom faser i livet. Ungdom som er i målgruppen for ettervern er som tidligere nevnt ungdom som har hatt tiltak fra barneverntjenesten før fylte 18 år som kan ha mottatt hjelpetiltak eller omsorgstiltak. (Paulsen, 2017; Söderqvist, Bulow & Sjöblom, 2015).

I følge forskning opplever ungdom som har vært i kontakt med barnevernet, utfordringer i overgangen til voksenlivet. Noen av disse utfordringene kan identifiseres som mangel på et ressurssterkt nettverk, da noen ungdommer i liten grad opplever støtte fra biologisk nettverk. (Paulsen, 2017). Unge som har vært i barnevernet kan også synes å ha større risiko for manglende skolegang, høyere drop-out fra videregående skole og vansker med å komme inn på arbeidsmarkedet. Noe som igjen resulterer i lav inntekt og økt behov for økonomisk støtte fra offentlige tjenester (Tynes & Kiik, 2015; Paulsen; 2017). De har også større risiko for å havne i kriminalitet og rusmisbruk (Paulsen, 2017). Ungdom innen ettervern kan derfor ha ekstra behov for støtte og oppfølging, og kan sees på som ekstra utsatte for marginalisering

(Marion, Paulsen & Goyette 2017; Paulsen & Berg 2016; Bakketeig & Backe-Hanssen 2008; Storø 2012).

Summen av disse faktorene spiller en stor rolle når ungdom skal motta ettervern. Forskning tyder på at ungdommer som har vært under offentlig omsorg opplever en tidligere, bråere og mer utfordrende overgang fra barndom til voksenlivet sammenlignet med annen ungdom.

(Marion, Paulsen & Goyette. 2017, Bakketeig & Backe-Hanssen. 2008)

Selv om det ovenfor skisseres et bilde av ungdommer med store utfordringer og hjelpebehov kan det i følge forskning synes som at det pågår en viss seleksjon i hvem som får tilbud om ettervern. Det blir drøftet om det er de ungdommene som er best fungerende som får dette tilbudet, mens de med mer komplekse og sammensatte problemer blir overført til voksentjenester (Bennwik og Oterholm, 2017).

Storø (2012) viser til Stein (2006, 2008) som kategoriserer ungdommene i ettervern i tre grupper. Disse kaller han for *Moving on*, *Survivors* og *Strugglers*. Den første gruppen ”*Moving on*” kjennetegnes som ungdommer som klarer seg bra, og som opplever stabilitet og kontinuitet i livene sine. I tillegg har de en trygg tilknyttet relasjon til nettverk. Denne gruppen beskrives som vellykket i skolesammenheng og innen arbeidslivet. Flyttingen har skjedd gradvis, og de har vært forberedt og hatt muligheten til å påvirke flytteprosessen underveis. I denne gruppen representerer en stor del unge kvinner som klarer seg bra med tanke på praktiske ferdigheter. Videre kjennetegnes denne gruppen av å ha flere interaktive relasjoner til andre, og dermed beskrives de som mindre ensomme og isolerte enn ungdommer i de andre to gruppene. Kort oppsummert kan denne gruppen forstås som ungdommer som lever et tilsynelatende ”normalt” liv, hvor de er deltakende på ulike samfunnsarenaer. Men, denne gruppen har også behov for støtte i overgangen, og det er lett å vurdere disse ungdommene som selvgående og, og dermed er de i en større risiko for å miste støtte dersom de klarer seg ”for bra”.

Den andre gruppen kaller Stein (2006, 2008) for *Survivors*. Storø (2012) beskriver denne gruppen som ungdommer som ”overlever” eller ”karer seg videre”. Ungdommene har gjerne opplevd en mer ustabil livssituasjon med flere flyttinger og brutte relasjoner enn den første gruppen. Sammenlignet med den første gruppen har de gjerne lavere utdanning, og håndterer skole og arbeid dårligere. Etter utflytting fra fosterhjem eller institusjon erfarer disse

ungdommene problemer i sin selvstendige tilværelse, og har også mer konfliktfylte relasjoner til sitt nettverk. De unge ser på seg selv som tøffere og sterkere enn ungdommer som ikke har de samme utfordringene. Storø (2012) viser til at denne gruppen ofte nyttiggjør seg hjelp og støtte, og at dette kan utgjøre en stor forskjell i overgangen til voksenlivet. *Survivors* lever ofte på grensen mellom å være marginaliserte og en del av fellesskapet. Hjelpen disse ungdommene bør derfor være langvarig, og opprettholdes til de har funnet seg til rette i den selvstendige tilværelsen.

Den siste gruppen kaller Stein (2006, 2008) for Strugglers, og beskrives som ”*de som virkelig strever*”. Storø (2012) beskriver denne gruppen som ungdom som opplever mest problemfylte situasjoner, og viser tydeligst at de er bærere av problemer. De har gjerne erfart en turbulent oppvekst med mange vanskelige erfaringer av omsorgssvikt. Barnevernets omsorg har heller ikke klart å kompensere for disse erfaringene. Tvert i mot har de under offentlig omsorg opplevd flere relasjonsbrudd og manglende kontinuitet. Ungdommene har ikke funnet seg til rette i skolegang, i tillegg har de sammensatte emosjonelle utfordringer som resulterer i atferdsvansker. I overgangen til voksenlivet har denne gruppen minst sannsynlighet for å opprettholde relasjoner til familie eller offentlige omsorgspersoner, noe som resulterer i at de blir ensomme og isolerte. I tillegg er disse ungdommene de med minst sjanse for å skaffe seg en trygg tilværelse i voksenlivet. I overgangen til sin selvstendige tilværelse blir de arbeidsløse, lav økonomi og dårlige boforhold. Storø (2012) beskriver denne ungdommen som de som profiterer minst på ettervernstiltak, og er gjerne de ungdommene som ikke ønsker ettervern. Storø argumenterer for at selv om denne gruppen tilsynelatende ikke ønsker støtte er det betydningsfullt at noen stiller opp for dem og gir de støtte i den situasjonen de er i.

2.3 Overgang fra barndom til voksenliv

Ungdomstiden representerer endringer. For de fleste ungdommer handler denne tiden om overganger i samfunnet som innebærer tradisjonelle overgangsmarkører. Disse kan identifiseres som fullført utdanning, inngang på arbeidsmarkedet og økonomisk selvstendighet (Paulsen, 2017).

Rogers (2011) påpeker at det har skjedd en endring i forståelsen av overgangen mellom barndom og voksenliv. Tidligere har overgangen blitt sett på som en lineær prosess, hvor man går på skole, begynner i jobb, fra å bo sammen med foreldre til å bo alene og bli mer

selvstendig, til en ikke-lineær og fragmentert prosess hvor ungdommen ofte kan bevege seg mellom disse situasjonene i livet, og både være avhengig og uavhengig (Marion, Paulsen & Goyette, 2017). Dette støttes også av Tysnes (2014) og Hellevik (2005) som kaller denne prosessen for ”jojo-overganger” og ”forlenget barndom”.

Paulsen og Berg (2016) viser til en forståelse av overgangen til voksenlivet som ”interdependency”. Dette innebærer at ungdom befinner seg mellom to verdener, både den uavhengige og den avhengige. For at ungdommen skal kunne lykkes i overgangen innebærer dette en balansegang mellom de sosialt konstruerte vilkårene for selvstendighet og avhengighet i overgangen til sin nye tilværelse. Denne forståelsen understreker at ingen ungdommer er helt selvstendige, og inkluderer ungdom som også flytter ut i fra sitt biologiske hjem. Paulsen (2017) argumenterer for viktigheten ved å forstå ungdommene som verken selvstendig eller avhengig, men heller i en situasjon hvor de er begge deler på samme tid. I denne todelte fasen kan sosial støtte anses som en viktig faktor og en forutsetning for å vellykket overgang til voksenlivet. Også Storø (2012) argumenterer for denne oppfatningen av en mellomting av selvstendighet og avhengighet. Han viser til at ungdommene i overgangen er i en prosess som søker personlig autonomi samtidig som de søker støtte fra foreldre, eller hos det offentlige. Storø kaller dette for varierende grad av ”semi-avhengige voksne”. Denne tenkingen utfordrer den tradisjonelle forståelsen av barn som avhengige av voksne og det nyere bildet av barn som uavhengige voksne. Storø (2012) påpeker at ved å ha et ensidig fokus på hver av disse forståelsene kan risikoen være at vi ikke får øye på måten barn og voksne er knyttet til hverandre og samhandler på. Og dermed finner han det nyttig å vektlegge tanken om vekslende nivåer av selvstendighet, uavhengighet og gjensidig avhengighet.

2.4 Relasjoner klient – profesjonell sammenheng

Innen sosialt arbeid kan mennesket forstås som et sosialt vesen, og relasjoner anses som forutsetninger for møter mellom mennesker, og er uunngåelig i all menneskelig samhandling. I denne sammenheng vil jeg ha fokus på å belyse relasjoner i profesjonell sammenheng mellom sosialarbeider og klient.

Levin og Ellingsen (2015) belyser tre dimensjoner i relasjonsarbeidet innen sosialt arbeid. 1) sosialt arbeid skjer *i* relasjonen, fordi alle individer inngår i en sosial sammenheng med hverandre – også de vi selv ikke velger å inngå. Dermed kan vi ikke velge å definere oss ut av

relasjonelle sammenhenger. Relasjoner oppstår i samhandling ansikt- til- ansikt eller gjennom medier. Den er sosial og relasjonell fordi det skaper forbindelser mellom mennesker og det samfunnet de inngår i. 2) Sosialt arbeid jobber *med* relasjoner, hvor relasjonelle forhold ofte kan være knyttet opp mot problemstillingen som sosialarbeideren jobber med. Sosialarbeideren ønsker å forstå og være et verktøy for endring i klientens relasjon til andre. Slik som når barnevernet jobber med ungdommenes forhold til biologisk familie eller fosterhjem, hvor fokuset da vil være å forsøke å styrke denne relasjonen. Et viktig utgangspunkt i dette arbeidet vil være å finne klientens opplevelse av sin situasjon og relasjon til andre, og jobbe videre med eventuelt å endre eller forbedre dette. 3) Sosialt arbeid jobber *gjennom* relasjoner fordi relasjonen mellom sosialarbeider og klient har betydning for opplevelsen av kontakten og hvordan denne utvikler seg. Et sentralt mål i denne fasen vil for sosialarbeideren være å bygge tillit, og hjelpe brukeren til å se og akseptere sosialarbeideren som en som kan være et verktøy for å skape endring. Ansvar for relasjonen ligger da i hovedsak hos sosialarbeideren, hvor sosialarbeiderens relasjonskompetanse spiller en helt sentral rolle for hvordan forholdet mellom klient og sosialarbeider utarter seg. Storø (2012) poengterer at relasjonskompetansen er en av de mest sentrale kompetansene en sosialarbeider behøver for å bistå ungdom i overgangen til voksenlivet. Dette støttes også av Berg (2005) som sier at en viktig komponent for å lykkes i endringsarbeid er å klare å skape og bygge opp en nær og betydningsfull relasjon til klienten. Hun påpeker videre at en tillitsfull og trygg relasjon mellom klient og sosialarbeider har mer å si for et positivt utfall av endringsarbeidet enn hvilken metode sosialarbeideren benytter seg av.

Klientens opplevelse av situasjonen er også en avhengig faktor når det er snakk om det relasjonelle forholdet mellom saksbehandler og klient, og dermed kan relasjon forstås som to-sidig, da det er snakk om to relasjoner i møtet mellom sosialarbeider og klient. Med andre ord er begge sentrale for kvaliteten på den relasjonelle kontakten dem imellom, og det relasjonelle forholdet kan derfor oppleves ulikt for sosialarbeideren enn klienten, og omvendt (Levin & Ellingsen, 2015)

2.4.1 Forskning om relasjoner og sosial støtte

Sosial støtte har vært et sentralt tema i forskning på feltet, og det fremkommer at sosial støtte gjennom nettverk, familie og venner er en nødvendighet for en vellykket overgang til voksenlivet. (Paulsen, 2017).

Forskning viser til elementer som er spesielt viktige å fremme i relasjonsarbeid med ungdom. Det ene er å møte ungdommene der de er. Det andre er å gi rom for ungdommenes medvirkning i eget liv, og det tredje er å skape gjensidighet i relasjonen (Paulsen, Aune, Melting, Stormyr & Berg, 2017). Disse prosessene bygger på tillit mellom ungdom og ansatte, og dette fordrer tid, og at kontakten skreddersys og tilpasses til den enkeltes ungdoms behov. Ungdommene i studien (ibid, 2017) påpeker at ansatte som gir av seg selv, som tar seg tid, som bryr seg om ungdommenes meninger og viser at arbeidet er mer enn en jobb er de som lykkes i å skape tette og gode relasjoner til ungdommene. Faktorer som standardisering av arbeidet, mindre grad av medvirkning og tilrettelegging av kontakt er noe som skaper dårlige relasjoner mellom ungdom og ansatte. Ungdommene opplever at ansatte er mer distanserte til de som individer, og dermed lykkes de ikke med å skape tillit hos ungdommene (ibid, 2017).

Thrana (2013) viser til at følelser var sentrale for å skape relasjoner til ungdommer. I studien viser hun til at ansatte som viser følelser ovenfor ungdommen bidrar til å skape tilknytning og bånd mellom dem, og slik påvirker utviklingen av relasjonen. I en annen studie gjort av Paulsen (2014) viser hun til Thrana (2014) sin teori om at det i relasjoner mellom ansatte og ungdom oppstår to forskjellige aspekter. Den ene handler om utfordringer profesjonelle møter med å inngå tette og nære relasjoner med ungdom, der forholdet mellom distanse, nærhet og profesjonalitet blir tematisert. Det andre er hvordan ungdommer opplever relasjonen med de ansatte og hva de mener er viktige elementer i denne relasjonen. Anerkjennelse og å bli sett blir i likhet med forskning som er presentert ovenfor også gjeldende her. Dermed viser Paulsen (2017) til at faglighet i kombinasjon med personlige egenskaper kan forstås som suksessfaktorer som skaper relasjoner med ungdommene.

Sosial støtte er noe alle individer har behov for i livets faser. Støttende relasjoner vil derfor være nødvendige når sårbar ungdom skal være rustet for en utfordrende overgang til voksenlivet (Paulsen & Berg, 2016). For at ungdommen skal kunne få være i en slik overgang, og kunne utforske og feile på trygg grunn, er de avhengige av å ha et nettverk av omsorgspersoner som støtter de i disse overgangene. Dette kan innebære å være en støtte i form av følelsesmessig, praktisk og økonomisk støtte, slik som ungdom flest ofte mottar fra sine omsorgsgivere i dagens samfunn (Tysnes & Kiik, 2015). I den grad ungdommen har mottatt omsorgstiltak fra barnevernet, kan det være at de har begrenset kontakt med sine biologiske foreldre og at det derfor er det offentlige som blir den nærmeste omsorgsgiveren til

ungdommen. Dermed kan det da også være barnevernet som bistår ungdommen i overgangen mellom barndom og voksenlivet med tiltak som ettervern. Den som utøver sosial støtte kan derfor komme fra to ulike hold, enten fra det uformelle familiære, nære relasjoner eller fra det formelle offentlige, slik som for eksempel barnevern. Sosial støtte innebærer derfor relasjoner og interaksjoner som den enkelte ungdom finner støttende og/eller utviklende. Dette gjelder både formelle relasjoner og uformelle (Paulsen, 2017; Paulsen & Berg, 2016). Derimot kan mangel på uformell støtte sees på som ”hull” i støtten til ungdommen. Dersom familien kun gir en følelsesmessig støtte vil ungdommen da være i mangel på den praktiske og økonomiske støtten, noe som generer et behov for en økt formell støtte, slik som tiltak i barnevernet (Paulsen og Berg, 2016).

Paulsen (2017) har hentet inspirasjon fra House (1981) og Langford (1997) og vist til at sosial støtte kan forstås ut i fra fire kategorier; instrumentell støtte, emosjonell støtte, informasjonsstøtte og vurderingsstøtte. Instrumentell støtte beskriver en praktisk støtte, hvor økonomiske bidrag eller materielle ressurser inngår. Den emosjonelle støtten handler om den følelsesmessige støtten som er basert på omsorg, tillit, kjærlighet og empati. Informasjonsstøtte handler om å gi relevant informasjon som er nødvendig i visse situasjoner, og gis mulighet til medvirkning. Vurderingsstøtten beskrives som hjelp til selvevaluering. Alle disse kategoriene viser Paulsen (2017) til at de kan virke beskyttende for den som mottar støtte, og at de er universelle og kan anvendes i ulike kontekster. Derfor kan denne forståelsen av sosial støtte anvendes omkring arbeid med ungdommer i ettervern.

Forskning omkring dette temaet tyder på at ungdom i barnevernet kan ha et større behov for støtte, men samtidig kan det se ut til at omgivelsene krever mer av de i overgangen mellom barndom og voksenliv. Paulsen (2016) viser til at ungdom som ofte har opplevd en ustabil oppvekst, forventes av omgivelsene å ha en større selvstendighet i denne overgangen, sammenlignet med ungdom som har hatt stabile og gode oppvekstvilkår. I tillegg viser Paulsen (2017) sin forskning at flere ungdommer har begrenset støtte fra familie og nettverk, og av den grunn mangler viktige sosial støtte i overgangen til voksenlivet. I tillegg påpeker Paulsen (2017) at ungdom i overgangen til voksenlivet overlates til seg selv på et sårbart punkt i livet. Hun understreker i sin forskning at noe av det viktigste arbeidet i ettervern er å anerkjenne betydningen av sosial støtte og finne tiltak som møter behovet for voksne som kan følge opp, være tilgjengelig, veilede og støtte ungdommene.

2.4.2 Livsverden og systemverden

Relasjon i seg selv er ikke alene rådende når det kommer til påvirkning av møter mellom sosialarbeider og klient. Faktorer som blant annet forforståelse, erfaringer og forventninger vil også ha innvirkning på relasjonen. Derfor kan vi si at relasjon ikke står uavhengig av den ytre konteksten, som både klient og sosialarbeider er en del av (Levin & Ellingsen, 2015). Slik som i denne oppgavens tilfelle vil det da være relevant å tenke at sosialarbeideren blant annet er påvirket av sin arbeidskontekst, og ungdommene kan være påvirket av sine erfaringer med barneverntjenesten. En annen måte å forstå dette på er å dele relasjoner inn i en livsverden og en systemverden, hvor sosialarbeideren ofte befinner seg i det sistnevnte og klienten det førstnevnte. Levin & Ellingsen (2015) viser til filosofen og sosiologen Jürgen Habermas og hans syn på livsverden og systemverden og hvordan dette kan forstås i sosialt arbeid. Habermas gjør et skille mellom disse to verdenene, hvor livsverden er den konkrete virkeligheten som alle og enhver befinner seg til daglig i. Her blir vi en del av fellesskapet, og oppfatningen av selvet dannes. I en systemverden tas det utgangspunkt i det organisatoriske, hvor for eksempel sosialarbeideren møte med mennesker ofte kan være preget av juridiske og organisatoriske rammer, og dermed representerer sosialarbeideren på mange måter den organisasjonen hun jobber i. Møtene mellom sosialarbeider og klient kan derfor på mange måter være møter mellom systemverden og livsverden, hvor relasjonene i disse verdene er veldig ulike. I livsverdenen finner vi de nære relasjonene som kan være uerstattelige, slik som familie og venner. Dette kan også finnes i en systemverden, men de er ofte ikke uerstattelige på samme vis. For eksempel vil det i barneverntjenesten ofte skje at en saksbehandler slutter, og dette utløser dermed et saksbehandlerbytte for ungdommen. På denne måten kan relasjonen mellom klient og saksbehandler påvirkes til det negative, da det skal skapes nye relasjoner og som tidligere nevnt vil dette kunne påvirke endringsarbeidet til sosialarbeideren, og samtidig skape større barrierer for etablering av nye relasjoner (Levin & Ellingsen 2015).

2.5 Offentlig foreldreskap

Som tidligere nevnt er barnevern ungdommens overgang til voksenlivet en periode med usikkerhet og lite forutsigbarhet. Lovverket som omhandler aldersgruppen 18 pluss kan være oppsplittet og fragmentert, og det er ikke nødvendigvis basert på det beste motivasjonsarbeidet og samarbeidet med ungdommen. Ungdommer flest opplever å ha familie i ryggen når de går inn i denne fasen i livet. Hvor familien tilbyr en stabil overgang, med praktisk, emosjonell og økonomisk støtte (Tysnes og Kiik, 2015). Selv om løsrivelse og prøvelser blir viktig for ungdommene blir tilhørigheten til familie viktig og nødvendig. Det

faktum at unge i dag bruker lengre tid på overgangen til voksenlivet enn tidligere innebærer at de har behov for støtten fra nettverket lengre (Tysnes & Kiik, 2015). I følge Tysnes og Kiik (2015) kan dette også anses som en forlenget barndom. Storø (2012) påpeker at det er her barnevernsungdom opplever en annerledes overgang, hvor det offentlige representerer foreldreskapet for ungdommen i ettervernet. Dette fordrer at det ikke innebærer en konstant oppfølging av ungdommene, og denne typen oppfølging blir ofte standardisert. Storø sier ”*de rikeste foreldrene i gata er de dårligste til å følge opp dem av barna sine som trenger det mest*”. Dette påpeker at kvaliteten på offentlig omsorg og foreldreskap kan anses som betydelige dårligere i kvalitet enn den biologiske. Også Paulsen (2017) påpeker den økende standardiseringen, rutinisering og teknologiserien av barnevernets praksis som et dilemma i arbeidet med ettervern. Paulsen (2017) viser til Angel (2010) som mener at den profesjonelle kompetansen blir materialisert, noe som kan innebære at arbeidet blir mindre personlig. Paulsen (2017) knytter denne teorien opp mot sine funn om at ungdommene sier at de ofte blir møtt som saker, ikke som personer.

Paulsen (2017) belyser videre sin forskning at det synes som at det i liten grad er fokus på at barnevernets foreldreskap kan være annerledes enn en ”vanlig” familie. Her påpeker Paulsen på at en utfordring med offentlig foreldreskap er at de innebygde strukturene i stor grad påvirker hvilken oppfølging ungdommen får. Paulsens (2017) funn i avhandlingen ”Overgang til voksenlivet for ungdom i barnevernet” viser at ungdommene opplever mindre muligheter for fleksibilitet og veksling mellom selvstendighet og støtte. Paulsen påpeker at i et familieliv er det å vokse opp en prosess som er naturlig og som ikke nødvendigvis tematiseres som et brudd eller en markant overgang. Men for ungdommer i barnevernet blir overgangen tematisert og det kan danne grunnlag for forventning om selvstendighet.

Bakketeig (2008) viser hvordan ulik forståelse av forholdet mellom ungdommene og omsorgsgiveren skaper ulike handlingsgrunnlag i overgangen til voksenlivet. I Lov om barneverntjenester reguleres tjenestetilbudet til barn og ungdom med utsatte livssituasjoner, og det er naturlig å tenke på barnevernet som tjenesteyter og barnet som klient. Dette kan i følge Bakketeig anses som en individualistisk, rettighets- og systemorientert forståelse av ungdommens møte med barnevernet. Og barnevernet kan forstås som en ”forelder” til barn og unge som de har overtatt omsorgen for. Ettervern kan i følge Hjort & Backe-Hansen (2008) beskrives som ”*en innsats på vegne av myndighetene for å støtte barnevernsungdom gjennom overgangen til en selvstendig tilværelse*”. Ut i fra dette mener Storø (2012) at det offentlige

både kan være en kilde til velferdstjenester og omsorg, og at dette er to komplementære funksjoner som må sees i sammenheng med hverandre.

Barnevernet blir på mange vis det eneste støtteapparatet som ungdommen har mulighet for å motta støtte og oppfølging hos etter myndighetsalder. Dermed blir barnevernet de som bidrar til om ungdommene får mulighet til en forlenget barndom eller ikke. Forskning (Tysnes og Kiik, 2015; Paulsen; 2017) omkring barneverntjenestens foreldreskap og ansvar etter fylte 20 år viser at barnevernet i liten grad synes å være villig til å gi oppfølging og ta ansvar etter ungdommen fyller 20 år, og velger ofte å avgrense sitt foreldreskap. Forskningen viste at ungdommene hadde ønske lengre tiltak hos barnevernet, men at dette ikke ble realiteten da barnevernet vurderte det annerledes. Tysnes og Kiik (2015) argumentere for at barnevernets foreldreskap kan karakteriseres som et ”vedtaksfestet foreldreskap”, ved at det er barnevernets vedtak som er med på å begrense, definere og ramme inn foreldreskapet de tilbyr ungdommene. Storø (2012) mener at det er et paradoks at barnevernet avslutter sine klienter i en alder hvor de utviklingsmessig ikke er best egnet og forberedt på voksenlivets oppgaver, roller og ansvar.

Et annet aspekt ved offentlig foreldreskap er de betalte relasjonene som mange ungdommer som har bodd i fosterhjem eller institusjon har erfart. Denne relasjonen er ofte midlertidig, og bygger ikke i samme grad på gjensidig avhengighet og omsorg. Paulsen (2017) studie viser at ungdommer mener at ansatte kan fylle noen roller til en viss grad, og de beskriver at dette er en viktig støtte for dem som til dels kompenserer for manglende støttende relasjoner i sitt private nettverk. Derimot viser denne støtten noen begrensinger. Som tidligere nevnt blir disse relasjonene midlertidige, og på et tidspunkt vil ungdommene oppleve brudd i relasjoner som de har følt som trygge og nære. Paulsen (2017) argumenterer for at disse bruddene kan resultere i at de strever i overgangen til voksenlivet.

Oterholm (2015) viser i sin studie til det internasjonale begrepet *corporate parenting* som brukes for å sammenligne forventninger staten som omsorgsgiver med forventningene til foreldre som omsorgsgivere. Begrepet innebærer at staten bør ha de samme forpliktelsene som andre foreldre. Oterholm (2015) viser til at begrepet innebærer en juridisk og moralsk forpliktelse til å gi barn som er innen barnevernets omsorg en tilsvarende støtte som andre foreldre ville ha gitt sine egne barn, og i dette ligger det at alle offentlige velferdstjenester har et likt ansvar som foreldre til å gi forsvarlig omsorg til statens barn. Oterholm (2015) viser til

Courtney (2009) som peker på ” *forståelse av staten som foreldre vil ha konsekvenser for hvordan en skal tenke om ungdom med barnevernsbakgrunn og deres overgang til voksentilværelsen. Staten må da støtte barnevernsbarn på samme måte som andre gode foreldre*”.

2.6 Makt i møtet med klient

Forskning (Bakketeig, 2008; Oterholm, 2015) fremhever forskjeller i mellom offentlige og private omsorgsutøvere, og viser til at å likestille dette ansvaret vil kunne skape en tilsøring av maktforholdet mellom systemet og ungdommen.

Også Levin og Ellingsen (2015) påpeker at det vil være problematisk å se systemverden og livsverden som to likeverdige relasjoner, da det vil oppstå en asymmetri i forholdet mellom sosialarbeider og klient, med tanke på maktforholdet. Når livsverden møter system kan det medføre utfordringer med tanke på relasjonen mellom klient og saksbehandler. Ofte ligger makten på et systemnivå i sosialarbeiderens lovverk, regler, rutiner og faglig kunnskap. Hvordan sosialarbeideren utøver disse midlene kan være utslagsgivende for hvilken hjelp klienten mottar. Sosialarbeideren kan heller ikke eliminere den strukturelle makten som befinner seg i relasjonene mellom klient og sosialarbeider. Selv om sosialarbeideren forsøker å innta et brukerperspektiv og søke å forstå og hjelpe ungdommen som mottar ettervern, vil sosialarbeideren alltid ha et sett med regler å forholde seg til (Levin, 2015). Dermed kan det oppstå et spenningsfelt mellom sosialarbeiderens ønsker om hjelp og på den andre siden systemets regler og rutiner. Dermed kan spenningsfeltet mellom sosialarbeiderens makt og kontroll bidra til at det asymmetriske maktforholdet mellom klient og sosialarbeider forsterkes. Ofte kan ikke klienten velge bort hjelpeapparatet, da de ofte ikke klarer seg uten hjelpen eller fordi lovverket tilsier at sosialarbeideren skal gripe inn i klientens situasjon.

For å minske det asymmetriske maktforholdet mellom sosialarbeideren og klient vil derfor klientens brukermedvirkning spille en stor rolle, hvor klienten og sosialarbeideren arbeider sammen for å skape løsninger, og dermed vil brukerens meninger være avgjørende. Selv om sosialarbeideren forsøker å tilrettelegge for å gi klienten større medvirkning omkring sin egen situasjon, vil sosialarbeideren alltid ha sitt system å forholde seg til. Sosialarbeiderens evne til utøve varsomhet, ydmykhet og respekt ovenfor klienten og i endringsarbeidet vil også være avgjørende faktorer for å minske maktforholdet.

2.7 Sosialfaglig kompetanse i møtet med klienten

Profesjonell kompetanse er viktig i alle samspill der møter med mennesker står sentralt. Kompetanse kommer gjerne til synet gjennom egne verdier, holdninger, tenkesett og væremåter, og den er en sentral del av profesjonaliteten innen sosialt arbeid. (Skau, 2005). I dette temaet vektlegger jeg den sosialfaglige kompetansen til sosialarbeideren, og vil fremheve kvaliteter som er sentrale å inneha i møtet med andre mennesker, spesielt når arbeidsoppgavene består i å være en hjelper for mennesker med ulike sosiale utfordringer.

Det å inneha kompetanse innenfor et fagfelt gjør oss i stand til å ha ta ansvar for vårt fagområde, noe som også handler om å kunne handle på måter som oppfattes som akseptable i en gitt situasjon. Sosialarbeideren kan jobbe på flere ulike arenaer, noe som krever at den ansatte har en viss kompetanse for det fagfeltet de jobber innen. For eksempel vil en ansatt i barneverntjenesten besitte en annen kompetanse enn det en ansatt på NAV har. Dette kan kalles for en spesifikk kompetanse, mens den generelle kompetansen er noe alle sosialarbeidere har uavhengig av arbeidsområde (Kleppe, 2015). Kompetanse er sammensatt av den kunnskap, ferdigheter, holdninger og evner som er nødvendige for å kunne løse arbeidsoppgaver. Kunnskap og ferdighet er noe som kan læres gjennom utdanning og erfaringer, mens evner kan sees på som medfødte kvaliteter. Å ha kunnskap er ikke tilfredsstillende når det kommer til kompetanse, men også å vise en positiv holdning til kunnskapen er viktig for å kunne utvikle seg som profesjonell fagutøver.

Når en sosialarbeider møter mennesker som er i behov for hjelp av systemet må sosialarbeideren ta i bruk sine ferdigheter som utgjør hennes kompetanse. Kleppe (2015) påpeker at disse ferdighetene til sosialarbeideren ikke kan sees på som statiske og som faktorer som kan benyttes på alle mennesker i alle utfordrende situasjoner. Kleppe (2015) uttaler: *"sosialarbeideren kan aldri sette på "autopiloten"*. Med dette mener hun at hver situasjon og individ er unike, og i møtet med dette må sosialarbeideren utvise skjønn og vurderinger som tilpasses til hver enkelt person og situasjon.

2.7.1 Personlig og profesjonell kompetanse – samme side av samme sak?

Den personlige kompetansen og den profesjonelle kompetansen blir ofte representert som to ulike kompetanser. Spørsmålet om disse to kompetansene egentlig ikke burde sees i motsetning til hverandre blir ofte reist. I teorien er disse begrepene ofte presentert som enten personlige eller profesjonelle, men det argumenteres ofte for at den personlige kompetansen

kan sees på som en del av den profesjonelle kompetansen. (Kleppe 2015). Som tidligere nevnt kan ikke sosialarbeideren sees på som en mekanisk maskin som kan sette på autopiloten, med andre ord vil sosialarbeidere alltid være personer som alle har ulike personlige kvaliteter. Dette kommer godt til syne hvis man forsøker å få to sosialarbeidere til å løse samme type oppgave. Mest sannsynlig vil de komme opp med to ulike løsninger, selv om målsetningen vil være den samme.

Kleppe (2015) argumenterer for at det er den personlige kompetansen som ofte er med på å påvirke hvordan sosialarbeidere velger å løse sine arbeidsoppgaver. Hun påpeker også at det må skilles på den private sosialarbeideren og den personlige, hvor den private ofte er den sosialarbeideren som trer ut av sin rolle som profesjonell når de gjerne er sammen med venner og familie, mens den personlige er også seg selv i rollen som profesjonell men deltar ikke med ”hele seg”. Dette støttes også av Thrana (2013) som argumenterer for at i den profesjonelle kompetansen er praksisen utført av ulike personer som har sin særegne personlige kompetanse. Noe som innebærer at de personlige kompetansene er et integrert aspekt ved den samlede profesjonelle kompetansen.

Denne personlige kompetansen kan sees på som en viktig egenskap for å skape relasjon i møtet med ungdommer i ettervern. Dette blir bekreftet i forskning (Paulsen, Aune, Melting, Stormyr & Berg, 2017), hvor det påpekes viktigheten av å bruke seg selv som redskap for å bygge relasjon til ungdom. Noen av funnene var om den ansatte tar i bruk egne interesser og kunnskap utover det rent faglige for å tilrettelegge for en god dialog med ungdommen, bidrar dette til en mer naturlig relasjon mellom den ansatte og ungdommene. Ungdommene uttrykte at ansatte som var opptatt av læreboka og låst i rutiner, ikke mestrer å skape en fruktbar relasjon til ungdommene. Mens de ansatte som tok seg tid og ga mer av sin personlige kompetanse, ble sett på som positivt og relasjonsskapende for ungdommen. Dette bidro blant annet til at ungdommen følte at de ble møtt med forståelse, anerkjennelse og respekt av de ansatte (Paulsen et al, 2017). Ut fra dette kan den personlige kompetansen i kombinasjon med den profesjonelle kompetansen sees på som en brobygger mellom den ansatte og ungdommen som har en fruktbar virkning på ungdommenes rettigheter, selvverd og motivasjon.

2.7.2 Kompetansetrekanten

Skau (2005) velger å definere profesjonalitet som en sammensatt helhet, en kompetansetrekant. Trekanten utgjør tre deler som presenterer tre aspekter ved den profesjonelle kompetansen; Teoretisk kunnskap, yrkesspesifikk kunnskap og personlig kunnskap. Disse kommer til uttrykk samtidig, med ulik tyngde og eksisterer i alle yrkesrelaterte handlinger og samhandling.

Jeg gir en kort presentasjon av disse tre aspektene, for å gi en kort innføring i hva Skau (2005) legger i disse begrepene. Den teoretiske kompetansen går ut på faktakunnskap og forskningsbasert viten. Kunnskap om sosialt arbeids fagfelt, slik som for eksempel sosialfaglige teorier, modeller, forskning, lovverk og metoder. Denne formen for kompetanse eldes raskt, og behovet for fagutvikling for sosialarbeideren vil være viktig for å holde denne kompetansen vedlike. Den yrkesspesifikke kompetansen omhandler det Skau (2005) kaller for det ”profesjonsspesifikke håndverket”. Under dette tilhører sosialarbeiderens praktiske ferdigheter, teknikker og metoder som hører til yrket, slik som for eksempel en barnevernansatt traumbaserte samtale med ungdommer. Den tredje og siste kompetansen som jeg allerede har presentert ovenfor er den personlige kompetansen. I sosialt arbeid der samspill mellom mennesker er av stor betydning spiller denne kompetanseformen en sentral rolle. Denne kunnskapsformen bygger på den integrerte personligheten og erfaringene våre, og sosialarbeideren bruker denne både i privat og profesjonell sammenheng, men uttrykket vil variere (ibid. 2005).

2.7.3 Kjernekompetanser i sosialt arbeid

Ovenfor er det snakk om noen kvaliteter og ulike former for kompetanse hos den ansatte som blir rådende for hva som bidrar til en god relasjon og kontakt mellom den ansatte og ungdommen. Noen begreper som går igjen som sentrale kvaliteter hos en sosialarbeider er for å nevne noen; evnen til å vise anerkjennelse, kjærlighet, omsorg, ydmykhet og respekt i møte med klienter, og ofte blir disse omtalt som kjerneverdier i sosialt arbeid. I følge Ellingsen og Skjefstad (2015) kan anerkjennelse og respekt sees på som synonymer av hverandre. Begrepet anerkjennelse har den siste tiden mottatt en økt interesse for diskusjon i forhold til hvordan dette skal forstås og tas i bruk i sosialt arbeid, og også i arbeid innenfor barnevern. Begrepet kan i særskilt grad knyttes opp til sosialfilosofen Axel Honneth og hans teori av anerkjennelse. Teorien beskriver anerkjennelse både på gruppe, samfunnsnivå og individnivå. (Ibid, 2015). I denne oppgaven vil det være mest relevant å se på anerkjennelse på

individnivå, og da hos saksbehandlere i barneverntjenesten.

Honneth mener at mennesket er avhengig av andre menneskers anerkjennelse for å utvikle oss selv, og er dermed et ledd i en mellommenneskelig relasjon. I følge Honneth sin teori om anerkjennelse kan den deles opp i tre grunnleggende former for anerkjennelse; kjærlighet, rettigheter og solidaritet. Disse tre formene kan deles inn i tre ulike sfærer som de oppstår i. Kjærlighet oppstår i den private sfæren, hvor den betingelsesløse anerkjennelsen ofte oppstår i en familierelasjon og vennsforhold. Rettigheter finnes i samfunns sfæren, hvor det handler om å bli respektert og være et selvstendig individ, med rettigheter. (ibid, 2015). I barneverntjenesten kan anerkjennelsen sees på som rettigheten barn har til å bli hørt og ytre sin egen mening, med andre ord brukermedvirkningen, og den ansattes tilrettelegging for denne brukermedvirkningen. Solidaritet eksisterer i sfæren av fellesskapet, hvor anerkjennelse handler om å bli verdsatt og respektert som et verdsatt menneske med ressurser og egenskaper som er verdifulle for fellesskapet. (Ellingsen & Skjefstad, 2015)

Denne teorien blir videreført og satt i nytt lys av Thrana (2013) hvor hun påpeker at innen Honneth sin teori om anerkjennelse eksisterer som nevnt begrepet kjærlighet, som er en kjernekompetanse i profesjonelt barnevernsarbeid rettet mot ungdom. Kjærlighet vil derfor i profesjonell praksisutøvelse representere den personlige og mellommenneskelige dimensjonen ved den ansatte som utøver det profesjonelle arbeidet. Derfor kan anerkjennelse blant annet gjennom kjærlighet være relevant i arbeid med utsatt ungdom hvor målet er selvstendigjøring av ungdommen slik at de blir i stand til å mestre omgivelsene og bli en fullverdig samfunnsborger (Thrana, 2013). Thrana påpeker at for å kunne være en støttespiller og oppnå en fruktbar relasjon med sårbar ungdom i barnevernet, må de ansatte kompensere for mangelen på anerkjennelse som dannes gjennom kjærlighetsrelasjonen i den private sfæren. Videre viser Thrana (2013) til at det ansatte la i kjærlighetsbegrepet, som en kjernekompetanse, var å vise ekthet, medmenneskelighet, å vise følelser og utholdenhet.

Kjærlighet som kjernekompetanse kan være problematisk å innføre som en kjernekompetanse i profesjonelt barnevernsarbeid. Noen argumenter for dette er at det kan være en risiko ved å bygge på kjærlighet i utøvelsen av profesjonelt arbeid, fordi den ansattes eget, og kanskje ubearbeide, følelsesliv blir en ødeleggende faktor for relasjonen til ungdommen. (Storø, 2016). Ved å anvende en kjærlighetsbasert omsorgsutøvelse kan sosialarbeideren risikere å tilslore maktposisjonen og den midlertidige relasjonen som er mellom den ansatte og

ungdommen (ibid, 2016). I den sammenheng kan risikoen for at ungdommenes løsrivelsesfase i overgangen til voksenlivet blir utfordret ved en kjærlighetsbasert omsorgsutøvelse av den ansatte i barnevernet. Videre argumenterer Storø (2016) for at det ikke er sikkert at det først og fremst er en kjærlighetsbasert omsorg ungdommene i ettervern har bruk for, men heller å hjelpe og være en nær støtte, gjennom strukturelle og behandlingsmessige grep som sikrer ungdommenes utviklingsprosess. Forslaget om utøvelse av kjærlighet i barnevernet er forståelig, og det kan tenkes at det er relevant at ungdommene i ettervern er i underskudd av den betingelsesløse kjærligheten. Likevel kan innføring av kjærlighet som et grunnprinsipp og en kjernekompetanse være risikabel i form av at fagfeltet kan miste referansen til hva som utgjør god omsorg i den offentlige sektor. (Storø, 2016). Storø (2016) påpeker at den ansatte i barnevernet må bedømmes etter hva hun faktisk gjør i utøvelsen av sitt arbeid, og ikke hva hun tenkte og følte i handlingen.

2.8 Teorier og metoder som anbefales i arbeid med ettervern

For å danne en forståelse av hvordan støtteapparatet kan hjelpe ungdommer i ettervern, kan det være nyttig å anvende teoretiske perspektiver, konsepter og begreper (Storø, 2012). Ettervern er et komplekst fagfelt og ved hjelp av teorier og metoder kan fagpersoner ta i bruk nyttig verktøy i arbeid med ettervern. Jeg velger å presentere tilknytningsteori, brennpunktteori, livsløpsteori og resiliensteori. Disse teoriene er i hovedsak hentet fra disiplinene sosiologi og psykologi, og kan i være relevante i arbeid med ettervern både alene og i kombinasjon med hverandre.

2.8.1 Tilknytningsteori

Den første teorien tilknytningsteori har sitt utsprang fra psykologien. Her spiller ungdommens indre arbeidsmodeller en sentral rolle. Ungdommens syn på seg selv, sine omsorgspersoner og dannelsen av relasjoner kommer til syne i denne teorien. Ut i fra hendelser omkring adskillelse og gjenforening med gjerne foreldre eller andre nære omsorgspersoner dannes det et grunnlag som kan forklare senere relasjoner med andre. Tilknytningen kan defineres som enten trygg eller utrygg. I hovedsak er denne teorien benyttet i forståelsen omkring barn, men i den senere tid har teorien vært benyttet i senere livsfaser, slik som ungdom (Storø, 2012). Storø beskriver at ungdom som har vært i kontakt med barnevernet kan ofte være preget av en utrygg tilknytning, hvor de har vansker med å etablere nære relasjoner på grunn av tidligere erfaringer omkring avvising i deres familier eller nettverk. Atferden hos ungdom som har opplevd en utrygg tilknytning har lett for å avvise selv eller klamre seg til relasjoner som blir

dannet. Storø (2012) poengterer at disse relasjonelle erfaringene ofte kommer til uttrykk i overgangen, hvor kombinasjonen av hjelp fra andre og forventning om å klare seg selv blir gjeldende.

2.8.2 Brennpunktteori

Den andre teorien som kan anvendes er brennpunktteorien. Forståelsen i denne teorien er i følge Storø (2012) at ulike relasjonelle mønstre kommer i brennpunktet på forskjellige alderstrinn, og fasene overlapper hverandre. Dette innebærer at ungdommenes måte å håndtere utfordringer i tenårene er at de tar for seg ett og ett tema i gangen og arbeider spesifikt med dette. Andre temaer blir ikke like aktuelle i denne perioden, men det innebærer ikke at de ikke er av interesse eller gjenstand for ungdommens oppmerksomhet. På denne måten danner ungdommen et bilde av seg selv, sine meninger og interesser, og dette danner grunnlag for å tilpasse seg voksenverdens krav og utfordringer. Storø viser imidlertid til at de unge som derimot må tilpasse seg to eller flere momenter er i større risiko for å utvikle psykiske lidelser. Altså, tid til å arbeide med en utfordring og rom for å gjennomføre det blir viktig. I disse utfordringene kan ungdommen derfor profitere på å ha en voksen som bidrar til å veilede og løse ungdommen gjennom disse utfordringene, slik at de slipper å ta flere store avgjørelser og har stort ansvar i en tid hvor de har behov for avlastning fra voksenpersoner. Ut i fra dette kan ungdommer i ettervern forstås som en gruppe som ikke har rikelig med tid og rom for å forberede seg på overganger, slik som ungdommer som har hjelp og støtte fra nær familie.

2.8.3 Livsløpteori

Denne teorien har sitt utspring både fra sosiologisk og psykologisk tenking. Tanken er hvordan individers selvbilde og identitet dannes gjennom erfaringer. Ved å se på samspillet mellom personlige valg og strukturelle betingelser ungdommen lever i, bør dette kunne gi en mulighet til å forstå barnevern ungdoms livsløp. I denne teorien argumenterer Storø (2012) for at å vokse opp fra barndom til voksenlivet skjer over lengre tid, og at alderen 16-25 år inneholder ustabilitet, identitetsutforskning, selvfokusering, en følelse av å være midt i mellom og muligheter. Men grunnet en mer komprimert og akselerert overgang for ungdom i ettervern blir livsløpsteorien en del annerledes enn hos annen ungdom.

2.8.4 Resiliensteori

Denne teorien gir en mulighet for å danne et perspektiv på ungdom i barnevernet og sammenhengen mellom resiliens og risiko. Storø (2012) redegjør for begrepet resiliens med å forklare det som ”motstandsdyktighet” eller å klare seg godt på tross av store utfordringer. En annen måte Storø forklarer begrepet på er individets evne til å håndtere risikofaktorer.

Ungdom i barnevernet har gjerne vært i situasjoner hvor de har vært utsatt for risiko i ulik grad. Men risiko kan også knyttes til forhold ved ungdommen selv. I resiliensteorien gir økt antall risikofaktorer økning i negativ utvikling hos den unge. Det som derfor blir viktig i arbeid med ungdom i ettervern er å bygge opp under faktorer som kan utvikle resiliens hos ungdommen. Storø (2012) nevner her den unges tilgang på støttende relasjoner som faktorer som kan styrke resiliens hos ungdommen, og denne støtten burde være personlig og relasjonell. Her trekker Storø frem stabilitet, varme, kontinuitet i tiltak som viktige for å danne resiliens, og på denne måten gi ungdommen mulighet for å danne en positiv identitetsutvikling.

2.8.5 Medvirkning

Medvirkning beskrives som et uttalt mål i barnevernet. Og medvirkning blir sett på som sentralt i et rettighetsperspektiv, for eksempel å løfte frem menneskerettighetene for barn og unge. Medvirkning skjer på ulike nivåer i samfunnet; på politisk nivå, organisasjonsnivå og individnivå. I ettervern blir det relevant å anvende medvirkning på individnivå, hvor det handler om å gi ungdommene mulighet til å være deltakende i egen sak (Paulsen, 2016). Retten til medvirkning blir også presisert av lovverk og forskrifter. Barnekonvensjonens (1989) artikkel 12 er en av de som omtaler barn og unges rett til medvirkning, og kort fortalt inneholder konvensjonen tre elementer viktige elementer som anses som essensielle i medvirkning; 1) barnet får informasjon, 2) barn og unge gis mulighet til å uttrykke egne meninger og 3) barn og unges meninger tas med i vurderinger og tillegges vekt i samsvar med alder og modenhet.

I Paulsens (2016) artikkel ”ungdommers erfaring i barnevernet” viser hun til at barn og unge i liten grad opplever medvirkning i kontakten med barnevernet. Og det som synes å ha størst betydning for ungdommens medvirkning er relasjonen mellom ungdommen og den ansatte i barnevernet. Altså, kan relasjon forstås som en ressurs i perspektivet om medvirkning. Videre viser Paulsen til at i relasjonen må bygge på tillit og respekt, og ungdommene må oppleve at de blir tatt på alvor og lyttet til. Dermed kan en god relasjon bidra til skape gode

medvirkningsprosesser. Videre påpeker Paulsen (2016) at ansatte som arbeider som miljøterapeuter eller lignende i større grad anvender medvirkning i relasjonen til ungdom, enn saksbehandlere i barnevernet. En av årsaken til dette kan skyldes hyppig utskifting av saksbehandlere og begrenset antall møtepunkter mellom barnevern og ungdom. Hyppig utskifting kan skape utfordringer i form av liten grad av kontinuitet og dårlig tid til relasjonsbygging.

Bruk av medvirkning blir i forskning (Bakketeig og Backe-Hansen, 2008; Paulsen, 2017) beskrevet som en faktor som bidrar til at ungdommene i ettervern blir motiverte. Og ved tilrettelegging av medvirkning bidrar dette til at ungdommene i større grad ønsker å medvirke, dermed danner dette grunnlag for at ungdommene føler seg motiverte til å stå i tiltak fra barnevernet. I saker hvor barnevernet og ungdommene er uenige om tiltak og tilrettelegging av ettervern danner dette grunnlag for mistriivsel og demotivasjon, og dermed øker risikoen for at ungdommene ikke ønsker ettervern. (Oterholm, 2008; Storø, 2011). Storø (2012) viser til at medvirkning også handler om at ungdommen får spillerom for sin autonomi, og at omgivelsene aksepterer de valg som tas. Det er en del av å erfare livet, å få gå igjennom opp og nedturer.

2.9 Tverrfaglig samarbeid i ettervern

Tverrfaglig samarbeid er noe som er nødvendig i de fleste institusjoner. Men for å tilrettelegge for et slikt samarbeid kreves det innsats og kunnskap fra samtlige instanser for å lykkes i samarbeidet. Galvin og Erdal (2013) trekker frem en felles problemforståelse som en faktor som er med på å lage grunnlag for et godt samarbeid. Dette skaper en godt utgangspunkt for å komme frem til felles metoder og strategier for å oppnå målet. Dersom de ulike aktørene har forskjellig forståelse av arbeidet vil det oppstå utfordringer i å oppnå felles mål for det videre samarbeidet. I tillegg fremheves en tydelig ansvarsfordeling av oppgaver hos de ulike samarbeidsinstansene.

Forankring i ledelse av viktigheten av tverrfaglig samarbeid blir også sett på en avgjørende for samarbeid. Ledere må støtte opp om innføring, systematisering og rutinisering av tverrfaglig samarbeid. En slik forankring vil bidra til å sikre tydelige arbeidsoppgaver, redusering av ulikheter i praksis hos ansatte, øke kunnskapen om hverandres praksis, og dermed utnytte samarbeidspartners kompetanse (Galvin og Erdal, 2013). Videre påpeker Galvin og Erdal (2013) at et dårlig samarbeid mellom tjenester øker risikoen for at individer

som har rett og krav på hjelp, blir skadelidende og mister mulighet for rett hjelp til rett tid. Noe som kan utløse store negative ringvirkninger både innen det offentlige systemet og i individets liv.

2.9.2 Samarbeid mellom barnevernet og NAV

Barnevernets liste over samarbeidspartnere er lang, og den varierer ut i fra ungdommenes behov. Noen av samarbeidspartnere blir først relevante når ungdommen har nådd myndighetsalder. Dette kan være NAV og/eller DPS for å nevne noen. Når ungdommer fyller 18 år kan både barneverntjenesten og NAV ha ansvar for å følge opp ungdommer som har ettervernstiltak. Oterholm (2008) viser til at en av årsakene til opprettelse av NAV var at det skulle bedre samarbeidet mellom instanser med ulike ansvarsområder. Sådan blir barneverntjenesten en relevant samarbeidspartner når det er snakk om ungdom over 18 år. I samarbeidet mellom NAV og barneverntjenesten fremkommer det i Oterholm (2008) sin studie noen utfordringer. Disse beskrives som at barneverntjenesten ofte står alene i oppfølgingen av ungdommer under ettervern, da det er vanskelig å få NAV med på tiltak som barneverntjenesten vurderer som nødvendig og/eller forsvarlig. Skyvning av ansvar mellom forskjellige lovverk blir også nevnt som utfordringer i samarbeidet med NAV og barnevernet. Derimot fremkommer det at barneverntjenesten bruker mye tid på å forberede overganger til andre instanser hvis dette er nødvendig (Oterholm, 2008; Bakketeig og Mathisen, 2008).

Til tross for dette fremkommer det i forskning (Oterholm, 2015; Tysnes & Kiik 2015) at det synes å være forskjell i hvordan barnevernet og NAV tilnærmer seg ungdom som skal lære å bli selvstendige. NAV hadde fokus på at unge måtte fortrest mulig ut i jobb for å lære å bli selvstendige, mens barnevernet hadde en mer langsiktig plan og tilnærming til ungdommenes selvstendighetstrening. Oterholm (2015) mente at barneverntjenestens tilnærming til ungdommene var mer i tråd med en "vanlig" oppfølging fra foreldre ville vært, mens NAV hadde en mer systematisk og byråkratisk forståelse av denne oppfølgingen. Også innen forståelsen av behovet for oppfølging fra sentrale omsorgspersoner kom det frem ulikheter i praksisen. NAV viste til en mer begrenset kontakt til ungdommene og deres nettverk, mens barnevernet viste til det motsatte, viktigheten av kontakt med ungdommen og kontakt med øvrig nettverk som fosterforeldre eller andre viktige personer.

I forlengelsen av dette viser forskning (ibid) at barneverntjenesten ser ut til å ivareta sitt ansvar for å hjelpe ungdom til å komme i kontakt med hjelpeapparatet (NAV). Det

fremkommer også at i samarbeidet oppstår det et ”kulturelt gap” mellom barnevernets ansvar og NAV sitt ansvar for oppfølging. Barnevernet har ansvar for å følge med, evaluere og vurdere om tiltak skal opprettholdes eller endres, mens det i NAV forventes at ungdommen er mer selvstendige og aktive i sin egen sak og oppfølging blir i mindre grad gjeldende. En slik overføring argumenterer Tysnes og Kiik (2015) for at det i mindre grad tilrettelegges for en gradvis overføring til voksenlivet, og at en forlengelse av barndommen ikke blir mulig. Innen NAV-systemet blir det stilt større krav til at de selv klarer å følge opp gjøremål og avtaler. Oterholm (2015) påpeker at NAV sitt fokus er ”her-og-nå” situasjonen til ungdommen, og skal bare tre inn hvis ungdommen ikke har andre muligheter. Barnevernet på sin side har større vekt på barnets beste, og et mer fremtidsrettet fokus.

Et annet dilemma i samarbeidet mellom NAV og barnevernet er at ungdommer som velger å bosette seg i en annen kommune enn hjemkommunen, blir overført fra barnevernet i hjemkommunen til NAV i sin nye bostedskommune. Dette innebærer at ungdommene mister gode overlappinger hvor informasjon og gradvis overføring kan skje, grunnet geografisk avstand, og dermed kan overgangen til NAV bidra til brudd og ustabilitet i en periode hvor ungdommene er en svært sårbar fase, og hvor ungdommene er ekstra sensitive på negative hendelser (Tysnes & Kiik, 2015).

I 2016 ble det publisert retningslinjer for å bedre samarbeidet mellom barnevern og NAV for ungdommer i ettervern. Disse retningslinjene påpeker at ansvarsfordelingen og samarbeidet mellom barneverntjenesten og NAV må bero på en individuell vurdering av ungdommens behov, og at disse instansene bør vurdere å inngå generelle avtaler og samarbeidsrutiner. I tillegg påpekes det i retningslinjene at slike avtaler bør forankres i ledelsen (Barne, ungdoms- og familiedirektoratet, arbeid og velferdsdirektoratet, 2016).

2.9.3 utfordringer mellom det statlige barnevernet og det kommunale barnevernet

Også innen det statlige barnevernet skjer det endringer når ungdommen blir eldre. Når ungdommene fyller 20 år bortfaller refusjonsordningen mellom den kommunale barneverntjenesten og statlig regional myndighet, og i følge forskning får dette noen konsekvenser. Bakketeig og Mathisen (2008) viser til at overføring fra statlig barnevern til kommunalt barnevern medfølger at ungdommene mister tilrettelagte tiltak og saksbehandlere som kjenner til ungdommenes behov. Dette medfører at overgangen fra statlig til kommunal oppfølging blir dårligere og beskrives i studien som fraværende. En annen negativ

konsekvens er at overføringen til den kommunale barneverntjenesten ofte innebærer at ungdommen må flytte. Dermed står ungdommen i risiko for å oppleve brudd i sitt nettverk med venner og andre bekjenskaper. Bakketeig og Mathisen (2008) viser til at et resultat av dette er at ungdommene ikke ønsker å flytte, og dermed ikke mottar tiltak om ettervern fra den kommunale barneverntjeneste. Dette medfører at ungdommen står uten et hjelpeapparat selv om ungdommen i utgangspunktet har behov for hjelp. Bakketeig og Mathisen (2008) argumenterer for at en annen konsekvens av denne praksisen er at det strider i mot en brukerorientert tilnærming hvor ungdommens behov skal stå i sentrum. Barneverntjenestens praksis blir da at de har fokus på hva som vil være enklest å gjennomføre for barnevernets del, og ikke ungdommenes.

3 Metode og forskningsdesign

Den opprinnelige betydningen av begrepet metode er ”veien til målet”. Dette betyr at i metoden skal prosessen som forskeren har gått for å komme frem til resultatene presenteres, og det er viktig at forskeren har fastlagt innholdet i målet for studien. For å kunne vise veien til målet eller finne målet er det helt sentralt at forskeren vet hvor målet er. Derfor vil det være nødvendig å sikre gjennomtenkte metodevalg i studiens ulike faser (Kvale og Brinkmann, 2015). I dette kapitlet vil jeg derfor gjøre en beskrivelse av veien til mitt mål.

3.1 Kvalitativ metode

Målet med denne oppgaven var å få et innblikk i hvordan ansatte i barneverntjenesten arbeider med ettervern, spesielt med tanke på hvilke prosesser, erfaringer og meninger de ansatte hadde om barnevernarbeidet i ettervern og hva som påvirket disse faktorene. I tillegg til å undersøke de ansatte var det også et poeng å se på hver enkelt kommune, hvordan praktiseringen av ettervernet var organisert og hvilke faktorer som var avgjørende for denne organiseringen.

For å få innsikt i de ansatte i barneverntjenesten sine opplevelser og erfaringer av og med ettervern var kvalitativ metode et naturlig metodevalg. Kvalitative metoder egner seg godt hvor forskeren søker å få forståelse, innblikk og kunnskap om personers erfaringer, opplevelser og meninger. Kvalitativ metode kan brukes hvor forskeren vil vite mer om menneskelige egenskaper, erfaringer, opplevelser, tanker, forventninger, motiver og holdninger (Malterud, 2012). På denne måten kan vi spørre etter meningen, betydningen og nyanser av hendelser og opplevelser. Dette kan være med på å styrke vår forståelse for hvorfor mennesker gjør som de gjør (ibid, 2012).

Hvis ønsket med oppgavens problemstillingen ville være å besvare spørsmål om omfang, effekt, fordeling eller forskjeller og samvariasjon ville en kvantitativ metode vært den beste metoden for å svare på problemstillingen, eller en kombinasjon mellom disse to metodene. Men, siden jeg har valgt å fokusere på eksplorerende kunnskap, og å stille åpne spørsmål uten forhåndsdefinerte svarkategorier for å få tak i dybden av meningen til forskningsdeltakeren, er den kvalitative metoden den mest passende.

3.2 Vitenskapsteoretiske valg

I kvalitativ forskning anvendes ulike tilnæringsmetoder i analysen av det empiriske materialet. Et fellestrekk for alle tilnæringsmetoder er at de har en fortolkende tilnærming til materialet, og denne tilnærmingen bygger på at mennesker skaper og konstruerer sin sosiale virkelighet og gir egne erfaringer mening (Kvale og Brinkmann, 2015). Med dette som utgangspunkt blir virkeligheten mangfoldig.

Siden jeg i denne oppgaven har vært opptatt av de ansattes egne perspektiver og beskrivelser av sine erfaringer med arbeid i ettervern, har jeg valgt å la denne oppgaven være inspirert av den fenomenologiske innfallsvinkelen. I tillegg til denne har jeg også hatt et fokus på hermeneutikken, da den danner et vitenskapelig fundament for den kvalitative forskningen, og legger vekt på å søke å forstå og fortolke meningsinnholdet til forskningsdeltakerne (Malterud, 2011). På den måten har jeg fokusert på å finne et dypere meningsinnhold enn det som umiddelbart oppfattes i intervjuene. Disse to samfunnsvitenskapelige metodene kan synes å ha ulike tilnæringer til kunnskapen som forskningsdeltakerne gir, men jeg mener at begge disse metodene kan være relevant å anvende for å belyse oppgavens problemstilling. Jeg har anvendt en fenomenologisk tilnærming til forskningsdeltagerne i intervjuene, mens jeg har gjort en kombinasjon mellom den fenomenologiske og den hermeneutiske tilnærmingen i analysen, og har lagt vekt på å få frem den enkeltes livsverden, meningsbærende enheter og sammenhenger (Malterud, 2011).

I kvalitativ forskning er fenomenologi en filosofisk tradisjon som har hatt stor påvirkning på samfunnsvitenskapelig tenkning (Dalen, 2004). Fenomenologi er et begrep som viser til en interesse for å forstå sosiale fenomener ut i fra personens egne perspektiver og beskriver verden ut i fra deres ståsted og deres oppfatning av den (Kvale og Brinkmann, 2015). Menneskets subjektivitet står sentralt i fenomenologien. Fenomenologien tar utgangspunkt i å finne en dypere mening i den subjektive opplevelsen av enkeltpersoners erfaringer (Thagaard, 1998). Med tanke på dette finner jeg det relevant å knytte fenomenologien opp mot arbeidstakerens erfaringer og deres opplevelser og perspektiver på fenomener innen ettervern i barnevernet.

Hermeneutikken er opprinnelig læren om fortolkninger av tekster (Kvale og Brinkmann, 2015). Synet innen hermeneutikken er fortolkningen av mening i den forbindelse meningen søkes. I kvalitativ forskning bidrar hermeneutikken til at forskeren analyserer intervjuene sine

som tekster og se utover her og nå-uttrykkene som fremkommer i intervjuene (Kvale og Brinkmann). Med andre ord, søke å se etter meningen bak innholdet i tekstene. Dette er med på å fremheve forskningsdeltakeres dypere meningsinnhold enn det som oppleves som umiddelbart opplysende (Thaagard, 1998).

3.3 Veien til problemstillingen

Som nevnt i innledningen ble jeg inkludert i et forskningsprosjekt ved NTNU samfunnsforskning med fokuset på ettervern i barneverntjenesten. En kombinasjon av egen erfaring som ansatt i barneverntjenesten og personlig interesse for feltet gjorde det slik at jeg valgte å ta del i forskningsprosjektet. Derimot var jeg usikker på hvor mitt fokus skulle plasseres, enten på ettervern sett i fra ungdommenes perspektiv eller ettervern sett fra barnevernsarbeidere sitt perspektiv. Etter litteratur – og forskningssøk omkring temaene for ettervern, og med kjennskap til ettervern som saksbehandler, besluttet jeg å undersøke barneverntjenestens arbeid med ettervern. Med et søk omkring relevant forskning og litteratur på feltet fikk jeg en viss oversikt over hva som allerede eksisterte på dette området, og konkluderte med å studere ettervern fra barnevernets perspektiv kunne være interessant. Også det at jeg selv har erfart ettervern innad i barnevernet gjorde denne problemstillingen ytterligere interessant, da jeg selv hadde en forståelse av hvordan ettervern ble praktisert i egen kommune. I denne prosessen var jeg også bevisst min egen rolle og posisjon som saksbehandler i barnevernet og muligheten for at dette kunne påvirke min studie.

Da jeg begynte med intervjuene av saksbehandlerne forandret mitt fokus på problemstillingen seg. Ønsket var til å begynne med å se på rutiner, regler og verktøy som saksbehandlerne må forholde seg til i arbeidet med ettervern. Etterhvert i intervjuene så jeg at materialet som jeg satt igjen var for snevert og lite. Dermed besluttet jeg å endre problemstillingen til et mer romslig fokus hvor det generelle arbeidet og barnevernets prosesser og erfaringer innen ettervernet ble belyst.

Denne problemstillingen oppfattet jeg ga en mer mangfoldig kunnskap omkring de ansattes barnevernarbeid i ettervern, og fokuserte mer på den enkeltes erfaringer med ettervernsarbeid, og deres muligheter og utfordringer som kunne identifiseres i arbeidet.

3.4 Godkjenning og iverksetting

I kvalitative og kvantitative metoder på forskning med mennesker er det nødvendig med godkjenning fra Personvernforbundet for forskning som er tilknyttet Norsk senter for forskningsdata (NSD) og eventuelt også Norsk Forskningsetiske Komité for samfunnsfag og humaniora. Ved forskning på medisinsk og helsefaglige områder skal søknad rettes til Regionale komiteer for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk (REK).

Før datainnsamlingen til studien kunne begynne sendte NTNU samfunnsforskning inn en søknad og meldeskjema til Personvernombudet for forskning ved Norsk Samfunnsvitenskapelige Datatjeneste (NSD). Siden min studie var knyttet til et forskningsprosjekt hos samfunnsforskning var min NSD-godkjenning dekket av deres søknad og meldeskjema.

3.5 Utvalg og rekruttering

I samråd med forskerne på NTNU Samfunnsforskning ble vi enige om at jeg kunne benytte meg av de informantene fra ulike barneverntjenester som de allerede hadde rekruttert. I tillegg fikk jeg ansvar for å forsøke å rekruttere noen kommuner som vi tenkte kunne være relevante å ha med i studien. Vi gjorde et strategisk utvalg med tanke på å finne barneverntjenester i ulike kommuner som jobbet med ettervern. På denne måten sørget vi for at vi ikke samlet inn data om noe helt annet enn det vi ville undersøke, og dermed forebygge for systematiske feiler som kan forekomme hvis utsagnsgrunnlaget hadde feil fokus. Kriterier som kjønn, alder og fartstid innen arbeid med ettervern var ikke faktorer som ble tatt hensyn til i utvalget, og dermed åpnet dette opp for større variasjonsbredde og spennvidde i kunnskapen til informantene, og øke muligheten for overførbarhet til andre barneverntjenester (Malterud, 2011).

Barneverntjenestene i Norge er preget av ulike størrelser, som kan variere fra små barneverntjenester, mellomstore tjenester og store tjenester. Noen barneverntjenester er også berørt av befinne seg i distriktet og dermed har flere barneverntjenester slått seg sammen til en større tjeneste, dette kalles for et interkommunal barneverntjeneste. Siden jeg er fastboende i Nord-Norge ble det naturlig at jeg dekket barneverntjenestene som vi rekrutterte i Nord-Norge, og disse varierte i størrelse. Dermed var det to store kommuner, en mellomstor og en interkommunal barneverntjeneste som representerte seks småkommuner som ble rekruttert til

studien. I disse kommunene var det totalt 11 ansatte (8 saksbehandlere og 3 fagledere) som ble intervjuet.

Rekrutteringsprosessen startet høsten 2016, hvor jeg kontaktet barnevernledere i ulike barneverntjenester. Jeg startet med å presentere meg selv, for deretter å presentere ønsket om å rekruttere barnverntjenester til studien og målet med undersøkelsen. Jeg sendte barnevernlederne informasjonsskriv, slik at de kunne få et bedre bilde av studiens hensikt og målsetting. På denne måten kunne de også gi informasjon til ansatte som de mente kunne være relevante informanter til studien. Årsaken til at jeg henvendte meg til barnevernlederne var fordi jeg vurderte at de kunne fungere som en ”portvakt” inn til den ansatte, da de hadde en helhetlig oversikt over tilgangen til ansatte som jobbet med ettervern og deres tilgjengelighet og kapasitet for å delta i denne studien. I rekrutteringsfasen opplevde jeg at samtlige barnevernledere og fagledere jeg snakket med per telefon var engasjerte i å delta i studien. De ytret ønske om at deres tjeneste skulle delta med sin kunnskap til prosjektet.

”Snøballmetoden” ble også anvendt for å rekruttere ansatte med erfaring fra ettervern. I en del av intervjuene med saksbehandlere i barnevernet opplyste informantene om kollegaer som de visste hadde ulike erfaringer med ettervern, og som de anbefalte at vi kontaktet for et intervju. ”Snøballmetoden” innebærer at forskerne benytter seg av informantens nettverk og kjennskap til andre som kan inneha kunnskap om det aktuelle temaet som forskes på (Malterud, 2011).

3.6 Metoder for datainnsamling

Metodene som ble anvendt i den kvalitative undersøkelsen var fokusgruppeintervju og semi-strukturerte intervjuer med både saksbehandlere og fagledere i barnevernet. Fokusgrupper kjennetegnes av en ikke-styrende intervjustil, der de ulike synspunktene til deltakerne er i fokus. Den har ikke som formål å søke enighet eller presentasjon av løsninger på spørsmål som diskuteres, men å heller fremheve ulikheter av fenomenet som tematiseres (Kvale & Brinkmann 2015). I intervjuer med individuelle deltakere er semistrukturerte intervjuer en velegnet metode for kunnskapsinnhenting, hvor formålet er å få informasjon om noe vi ikke visste fra før, eller åpne opp for nye spørsmål angående problemstillingen. Derfor er det viktig å kunne være fleksibel i intervjuguiden og ikke følge den slavisk (Malterud, 2011). Intervjuguiden som jeg anvendte var utarbeidet av ansatte i prosjektet som jeg er en del av.

Det ble også anvendt sekundærkilder som annen forskning, lovverk og rapporter om ettervern, samt litteraturstudier som belyste teorier omkring ettervern og andre relevante faktorer som relasjon, fagutvikling og barnevernsarbeid. Denne andrehåndskunnskapen har vært viktig for studien for å danne en forståelse og en helhetlig oppfatning av temaet, og også muligheten for å kontekstualisere studien.

Min deltakelse i forskningsprosjektet har vært en sentral kilde for innsamling av data. Jeg har hatt muligheten til å delta i planleggingsprosessen med forskerteamet i prosjektet, og gjennomførte noen av intervjuene med barneverntjenesten med forsker Anne Holte-Riise fra universitetet i Tromsø, og fokusgruppeintervju med daværende prosjektleder Professor Berit Berg, forsker Anne Holte-Riise og medstudent Stine Andersen. Gjennom samtaler, veiledning, observasjon og informasjonsutveksling har jeg fått muligheten til å øke kunnskapen min omkring ettervern i barnevernet, og hvordan barneverntjenestene gjennomfører dette tiltaket. Jeg har også hatt mulighet til å delta i diskusjoner og kunnskapsutveksling innad i forskerteamet både med egen kunnskap fra feltet og kunnskap innhentet fra litteratur og forskning. Som deltaker i prosjektet har jeg hatt muligheten til å reise til de ulike barneverntjenestene og fått dette finansiert av NTNU. Dermed var det mulig å kunne treffe de ulike barneverntjenestene, tross store geografiske avstander. Uten dette ville alternativet ha vært å gjennomført telefonintervju med noen av kommunene, og dette ville kunne påvirket datainnsamlingens kvalitet.

Underveis i transkriberingen og analysen av datamaterialet har jeg skrevet en forskerlogg hvor jeg har notert mine tanker og ideer som har dukket opp i denne prosessen. Dette har jeg gjort både når jeg har vært i møter, når jeg har transkribert datamaterialet, under analysen. Også når jeg har lagt meg for natten har jeg våknet eller ligget å tenkt på oppgavens innhold og skrevet disse ned. På denne måten har forskerloggen hjulpet meg til å visualisere, ta vare på og utvikle mine tanker og ideer som jeg har hatt i oppgavens ulike prosesser. Og på denne måten har jeg kunnet gå tilbake til det som jeg har skrevet, omformulert planer, oppdaget nye assosiasjoner og utviklet mine tankeprosesser. Å skrive en forskerlogg i et prosjekt omtales som en metode som støtter fremdriften i analysearbeidet, og også som en god metode for å holde orden på fakta, arbeidshypoteser og refleksjoner. Dette kan tilsammen bidra til å stimulere den kreative tanke- og skriveprosessen (Nilssen 2012).

3.7 Gjennomføring av fokusgruppeintervju

Fokusgruppeintervjuet ble gjennomført av fire stykker fra forskerteamet og fire informanter fra barneverntjenesten. Dette fant sted i barneverntjenestens kontorer, og varte i ca. 2 timer. Innledningsvis ga moderator en presentasjon av studien og dens formål, det ble også opplyst også om etiske retningslinjer som taushetsplikt, personvern og informert samtykke.

Fokusgruppeintervjuet fungerte som en åpen og løs samtale omkring temaer innen ettervern og de ansattes erfaringer rundt dette. Det var fokus på konkrete fortellinger og saker hvor de ansatte skisserte et bilde av vellykkede og mislykkede ettervernstiltak, men også om ressurser og mangler innad i tjenesten. Målet med fokusgruppeintervjuet var å få frem nyanser i den aktuelle barneverntjenestens arbeid med ettervern. I hovedsak var gruppeintervjuet ledet av prosjektleder, som i denne sammenhengen kalles for en moderator. Det ble ikke anvendt lydopptaker. I stedet tok jeg og medstudent notater og stilte eventuelle oppfølgings spørsmål ved behov. I etterkant av dette intervjuet avtalte vi individuelle intervju med hver av de ansatte i fokusgruppen, hvor vi skulle fokusere med på semi-strukturerte dybdeintervju.

3.8 Gjennomføring av individuelle intervju

Det ble totalt gjennomført 11 semistrukturerte intervjuer med ansatte i barneverntjenesten som alle jobbet med ettervern. Av disse 11 var 9 stykker saksbehandlere og 3 stykker fagledere, som enten jobbet i ungdomsteam eller omsorgsteam. Dette var forskjellig organisert i hver barneverntjeneste. Under fire av intervjuene hadde jeg med meg min medstudent, Stine Andersen, som også var deltaker i forskningsprosjektet, og i de resterende 7 hadde jeg sammen med forsker Anne Holte-Riise. Alle intervjuene ble avholdt i barneverntjenestens egne kontorlokaler. De fire første intervjuene ble avholdt i november 2016 og de resterende ble avholdt mellom august - oktober 2017.

Før oppstart av intervjuene sørget vi for at det forelå informasjon om studien, presentasjon av oss selv og et informert samtykke om hvordan informasjonen informantene ga skulle anvendes videre i studien. Anonymitet var også noe vi opplyste om, og at det ikke vil være mulig å indentifisere de ulike informantenes informasjon. Vi opplyste også om muligheten for å trekke seg fra intervjuet når som helst, og også kontakte oss hvis de ikke ønsket å delta med sin informasjon. Da ville denne informasjonen bli slettet. Under intervjuet var det ønskelig å anvende lydopptaker og spurte på forhånd om dette var greit, noe alle samtykket til. I intervjuene anvendte vi en semistrukturert intervjuguide som var utarbeidet av forskerteamet fra NTNU samfunnsforskning. Denne tok for seg ulike temaer innenfor ettervern, og vi vekslet på å stille spørsmål til informanten. Hver av intervjuene varte i ca. 1 time.

Avslutningsvis takket vi for intervjuene og avtalte at om de skulle ha tilleggsinformasjon eller spørsmål omkring studien var de velkommen til å kontakte oss på mail eller telefon. Vi tilbydde også alle informantene å få tilsendt den endelige rapporten som ville foreligge etter endt undersøkelse. Dette var noe alle ønsket. Vi mottok også tilbakemeldinger fra deltakerne at de syntes intervjuene var spennende og godt for dem, da de fikk luftet egne tanker og meninger.

3.9 Presentasjon av deltakende barneverntjenester

Som nevnt tidligere var det fire barneverntjenester fra ulike fylker og kommuner som deltok, hvor en av disse var en interkommunal barneverntjeneste som igjen representere tilsammen seks kommuner. Dermed var det ni kommuner som var representert og deltok i studien, men jeg vil betegne den interkommunale som kun en barneverntjeneste. Alle kommunene hadde ulik organisering og størrelse. Disse varierte fra små kommuner, mellomstore og store kommuner. Både menn og kvinner er deltok som informanter i studien. Alle hadde ulik arbeidserfaring innen barneverntjenesten. Antall år deltakerne har jobbet i barneverntjenestene varierer fra 4-15 år, hvor gjennomsnittet på antall år i arbeid i barnevernet var 6,8.

Stor-kommune 1 – Deltok med fire ansatte. 3 saksbehandlere og 1 fagansvarlig. Denne kommunen var organisert med et eget ungdomsteam, hvor de hadde et eget felt for ungdom som mottok ettervernstiltak. Dermed jobbet de fire ansatte kun med ungdom som mottok ettervern.

Stor-kommune 2 – Deltok med fire saksbehandlere. To av saksbehandlerne jobbet på omsorgsteam med ettervern til ungdom som hadde bodd i fosterhjem, og to saksbehandlere jobbet på tiltaksteam med ungdom som mottok ettervern som en del av hjelpetiltak.

Mellom-kommune – Deltok med 3 ansatte, to fagledere og en saksbehandler. Faglederne og saksbehandler jobbet på omsorgsteam med ettervern til ungdom som hadde bodd i fosterhjem.

Liten-kommune – Deltok med 1 ansatt som jobbet som saksbehandler for ungdom som i hovedsak hadde bodd i fosterhjem og mottok ettervern, men jobbet også på tiltaksteam ved behov.

3.10 Etske retningslinjer

I kvalitativ forskning kan det foreligge en spenning mellom å ønske om å oppnå ny kunnskap og samtidig ta etiske hensyn. Og ofte kan det oppstå etiske dilemmaer på grunn av komplekse forhold som det ofte er ved å studere menneskers livsverden og publisere dette for offentligheten. Etske problemstillinger forekommer i hele prosessen i en kvalitativ undersøkelse, og derfor er det viktig at forskeren tar hensyn til disse allerede fra starten og til sluttproduktet foreligger (Kvale & Brinkmann 2015). Å forstå deltakerens medvirkning som en velvillig investering fra deres side, og som en gjensidig forutsetning av investering mellom forsker og deltaker er viktig inne etiske retningslinjer. Dette er også en vei for å høste ny kunnskap (Malterud 2011).

Kvalitative data omhandler blant annet mennesker livserfaringer og tanker, og det språklige uttrykket gir ofte en sensitiv og personlig karakter. Viktig kunnskap kan derfor fremkomme i situasjoner hvor deltakeren er villig til å fremstille seg selv nakent og ærlig (Malterud 2011). Av den grunn fordrer det at alle som deltar i et forskningsprosjekt blir bedt om å samtykke til deltakelse. Et samtykke er alltid frivillig, og skal være basert på informasjon om forskningsprosjektet og dets hensikter. Samtidig som deltakeren gis informasjon om at det kreves samtykke fra de, skal de også vite at det er lov å trekke sitt samtykke når som helst, og at det foreligger klare forutsetninger som muliggjør sletting av materialet, både på papir og i virkeligheten (ibid 2011). Som tidligere nevnt var dette informasjon som ble gitt av oss som forskere i forkant av hvert intervju med de ansatte i barnevernet, for å sikre oss at vi ivaretok prinsippet om individuell autonomi og deltakerens behag.

Konfidensialitet til studien og deltakerens gitte informasjon var også et viktig moment når vi skulle gjennomføre intervjuene. Å sørge for at deltakerne kunne føle seg trygge på at informasjonen de ga under intervjuene ble forsvarlig ivaretatt av oss, var et viktig aspekt for å sikre at de ønsket å uttrykke sin sanne mening om de temaene som ble fremhevet. Under noen temaer dukket det opp fenomener i arbeidssituasjonen hvor informantene ga sårbar informasjon om sin egen arbeidsplass. Derfor var det nødvendig å sikre informantene anonymitet ved deltakelse. Dette er også i tråd med etiske retningslinjer omkring konfidensialitet hvor det anbefales en enighet med deltakeren om hvordan den gitte dataen og dets resultats skal anvendes og presenteres (Kvale & Brinkmann 2015). Dermed er det i studiens presentasjon anvendt fiktive navn på de ulike barneverntjenestene. Det er også tillagt

andre navn på ulike bo-tiltak som kommunene har tilgjengelig i ettervern. Dette fordi hver enkelt kommune har ulike lokale navn som kan gjenkjennes ved å bruke det opprinnelige navnet.

Informantenes nytteverdi av deltakelse i studien var også et viktig etisk prinsipp. Dette innebærer fordeler og betydningen av deltakelse var viktigere enn risikoen for å skade deltakerne ved sin delaktighet i studien (Kvale & Brinkmann, 2015). Med hensyn til dette foretok vi som forskere en konsekvensvurdering av informantenes deltakelse i studien, og tok noen forhåndsregler. Vi informerte blant annet om tilgang til datamateriale fra eget intervju og muligheten for tilgang til endelig rapport fra forskningsprosjektet. Vi forsøkte også å gjøre deltakelsen i studiet mest mulig lettvent for deltakerne ved å informere om studien ved infoskriv som ble tilsendt barnevernleder og utdelt til informantene, samtidig som vi la intervjuene til de ulike barneverntjenestenes kontorlokaler. På denne måten ville vi utnytte minst mulig av deres hektiske arbeidshverdag og samtidig sørge for at de i forkant viste hva de gikk til.

3.11 Transkribering og analyse

Som tidligere nevnt har denne studien vært inspirert av den fenomenologiske og det hermeneutiske forståelsesgrunnlaget. Hvor kjernen er å utforske en dypere mening i deltakernes meninger og fortellinger, og at fenomener oppfattes ulikt av for forskjellige aktører, og at denne er preget av det enkeltes individuelle egne opplevelser og tolkninger (Kvale & Brinkmann 2015).

Å transkribere innebærer å omgjøre muntlig informasjon til skriftlig informasjon, og de gjøres mer strukturert slik at de er bedre egnet for analysen (Kvale & Brinkmann 2015).

Transkriberingen som jeg gjorde var tidkrevende, noe som også var forventet. For å lette denne prosessen brukte jeg et dataprogram ”Express Scribe”, hvor jeg hadde mulighet til å senke og øke lydbåndets hastighet. Av de 12 intervjuene som jeg gjorde transkriberte jeg 9 av dem. De resterende 3 mottok jeg ferdig transkribert av medforsker Anne-Holte Riise. Disse transkripsjonene ble ikke anvendt av andre enn meg og min medforsker. Lydbåndopptakene ble slettet etter transkripsjonene for å sikre at disse ikke kom på avveie.

Notater fra fokusgruppeintervjuet og transkriberingen av intervjuene som var på lydopptaket dannet grunnlaget for kodingen i analyseprosessen, og tilsammen utgjorde dette ca. 100

transkriberte tekstsider. I denne fasen av var fremgangsmåten i analysemetoden inspirert av systematisk tekstkondensering, hvor formålet er å utvikle kunnskap om deltakernes erfaringer og livsverden innenfor et bestemt felt, i denne sammenhengen arbeid med ettervern i barnevernet. (Malterud, 2011). Et viktig prinsipp i denne analysemetoden er at jeg som forsker forsøker å tilsesette min egen forforståelse i møte med dataene fra intervjuene, selv om dette i seg selv kan være et uoppnåelig mål (ibid 2011).

I denne analyseprosessen fulgte jeg fire trinn; Danne et helhetsinntrykk, identifisere meningsbærende enheter, abstrahere innholdet i de enkelte meningsdannede enhetene og sammenfatte betydningen av disse. Jeg startet med å lese gjennom alle de intervjuene for å danne meg et helhetsinntrykk av tekstens innhold, for deretter å merke meg noen store temaer som dukket opp i tekstene. Her forsøkte jeg å sette til side min fortolkning og kun lese teksten ut i fra det som faktisk var oppgitt. De temaene som jeg foreløpig la merke til ga jeg midlertidige navn. Temaene jeg la merke til var ”Følelser, engasjement, tillitt, relasjoner, støtte, fagutvikling, tiltak”.

I den andre prosessen begynte jeg å organisere deler av materialet som jeg ønsket å se nærmere på, hvor jeg skilte den relevante teksten fra det irrelevante. Dette gjorde jeg ved en systematisert markering og koding av den relevante teksten med farger og tall. På denne måten ble alle temaene som jeg fant interessant systematisert og klassifisert. Noen temaer viste seg å sammenfalle med andre temaer, mens andre temaer hadde både fellestrekk og ulikheter til andre temaer, dermed oppstod det nye temaer. Etterhvert som jeg opprettet nye temaer begynte jeg forfra i tekstene igjen for å identifisere de nye temaene i den delen av teksten som allerede var gjennomgått.

I den tredje prosessen begynte jeg å abstrahere de meningsdannede temaene. Noen steder så jeg at enkelte temaer inneholdt få meningsbærende enheter og dermed ble noen fjernet og andre tilføyd til andre temaer. På denne måten reduserte jeg ca 40 temaer til 7 hovedtemaer med ulike subgrupper. Jeg oppdaget at jeg hadde et rikt og relevant datamateriale, da flere av kodegruppene beskrevet ulike nyanser i de ulike meningsenhetene (Malterud, 2011).

I det fjerde og siste analysetrinnet vår målet å sammenfatte bitene igjen, også kalt rekontekstualisere. Her var det viktig å være bevist på å ivareta deltakerens stemme, og sørge for at resultatene ga en gyldig beskrivelse av sammenhengen som den ble hentet ut i fra. Når

dette var gjort var analysen klar for å formidle essensen fra flere historier fra informantene. Her dukket det opp nyanserte og fargerike eksempler fra informantenes informasjon. Dermed vurderte jeg at målet mitt var nådd, og mitt datamaterialet bidro til å belyse den problemstillingen jeg søkte svar på.

3.12 Validitet og relabilitet.

Å validere handler om å stille spørsmål ved det datamaterialets gyldighet. Kunnskapsutvikling handler om å finne og belyse relevante versjoner av den virkeligheten som vi ønsker å vite noe mer om. Under valideringen skal kunnskapsresultatet klargjøre hvilke muligheter og begrensninger forskeren har funnet. I kvalitative studier er det derfor behov for en kritisk drøfting omkring hvorvidt de endelige resultatene er gyldige og til å stole på (Malterud 2011).

I min studie var det som sagt 12 informanter som alle jobber med ettervern i barnevernet. Dermed er deltakerne relevante bidragsyttere til veien til kunnskap om ettervern i barnevernet. Underveis i intervjuene med deltakerne var vi som forskere observant på at vi forstod utsagnene til deltakeren ved å stille oppfølgingsspørsmål som ”har jeg forstått det rett når du sier...?”. På denne måten søkte vi å unngå informasjon som var misvisende om det temaet som ble presentert. Selvsagt kan det også hende at min rolle som forsker og min tolkning av funnene er noe annet enn det som stemmer med deltakerens egentlige mening, men ved å stole på deltakerenes akseptering av gjenfortelling fra oss som forskere kan det forstås at muligheten for validerende kunnskap er relevant og kan presenteres som relevante funn.

Hver deltaker ga kunnskap omkring sin egen praksis med ettervern og erfaringer og tanker i dette arbeidet. Å generalisere de ulike personlige erfaringene er utfordrende, om ikke umulig. Derimot var mitt mål med studien ikke å finne likheter og generalisere funnene, men heller å søke etter mangfoldige perspektiver og erfaringer som kan fortelle noe om hvordan de ansatte opplever sitt arbeid i ettervern, og hva som påvirker dette arbeidet. Omkring noen temaer fant vi at flere deltakere fortalte om lignende eller sammenfallende erfaringer i sitt arbeid med ettervern. På denne måten kan sannsynligheten for at funn er gyldig styrkes (Malterud 2011). En annen styrke ved funnene fra intervjuene var at vi var to forskere sammen, og Malterud (2011) argumenterer for at det ofte kan være en fordel at det er flere blikk på forskjellig kunnskap. Slik kan nyanser og mangfold i datamaterialet dannes.

Hvorvidt mine funn kan reproduseres av andre forskere er vanskelig å forutsi. Dette avhenger av om deltakerne vil gi andre svar i et intervju med en annen forsker. Tidspunktet på et eventuelt nytt intervju vil også spille en sentral rolle, da personlige erfaringer kan forstås som dynamiske og i konstant endring. Systemet som deltakerne jobber innen, barneverntjenesten, er også et system som er i hyppig endring, både i forhold til lovverk, praksis og rutiner. De ulike barneverntjenesters organisering og tilgang til ressurser er også utslagsgivende de enkeltes erfaringer og arbeid med ettervern. Dermed kan dette skape andre resultater av andre forskere enn det jeg selv har funnet, og studiens reliabilitet kan diskuteres.

Samlet kan studien anvendes for å få et innblikk i dagens arbeid med ettervern i barnevernet, og hvordan denne kan forstås i lys av teori på ettervern i barnevernet. Informasjonen som fremstilles er i stor grad sammenfallende og korrekt etter forutsetningene for analysemetodene i fenomenologien.

3.14 Min tilknytning til feltet som studeres og min forskerrolle

Forskerens rolle er avgjørende for kvaliteten på den vitenskapelige kunnskapen og etiske beslutninger i kvalitativ metode. Samtidig er forskeren sitt eget viktigste instrument i studien (Nilssen, 2012). Når jeg møtte de ansatte bar jeg på flere roller. Først og fremst skulle jeg inneha forskerrollen. Men jeg er også utdannet sosionom, og har jobbet i barneverntjenesten siden 2011. Dette var noe jeg var åpen om når jeg presenterte meg for de ansatte. Jeg opplevde dette som en positiv informasjon som bidro til å skape tillit mellom meg som forsker og deltakerne. Jeg var bekymret på forhånd for at denne bakgrunnen skulle påvirke samspillet i intervjuet i negativ retning, med tanke på at de kunne oppfatte meg som en representant for forskning og feltkunnskap, og dermed en person som hadde en fasit omkring barnevernarbeid. Dette er noe jeg imidlertid ikke opplevde under intervjuene.

Som forsker på en tjeneste og om et tema som jeg personlig har mye feltkunnskap i fra har det vært særdeles viktig for å meg å være bevisst på min rolle og min forforståelse i møte med ansatte i barnevernet. Jeg har derfor i studiens ulike stadier forsøkt å være bevisst meg som utøvende forsker på et felt jeg selv er en del av, og at jeg anvender denne "rollen" på en akseptabel og etisk forsvarlig måte i møte med ny kunnskap.

Feltarbeid innen egen arbeidsplass kan gi mange fordeler, fordi feltkunnskapen gir en del umiddelbare forståelser av fenomener som det kan være vanskelig for utenom forstående å

sette seg inn i (Malterud 2011; Thaagard 1998). Jeg som ansatt i barnevernet kan ha en umiddelbar forståelse av hva de ulike prosessene i barnevernets retningslinjer innen ettervern innebærer, og også dets lovverk. Til å begynne med ønsket jeg ikke blande feltkunnskapen med min rolle forsker, men dette var noe jeg korrigererte underveis da jeg oppdaget at informasjonen deltakerne ga ble mer fyldig og nyansert når vi snakket om temaer hvor jeg som forsker også kunne relatere deres utsagn til egen praksis og kunnskap. Det innebar ikke at jeg var argumenterende eller moraliserende, men heller lyttende og opptatt av en naturlig dialog.

Jeg reflektere ofte over risikoen for å lete etter erfaringer og fortolkninger som bekrefter egne erfaringer og antakelser, og slik miste viktig ny kunnskap (Malterud 2011). I forkant og i etterkant av intervjuene har jeg dermed vært bevisst min forforståelse av ulike fenomener, og forsøkt å sette disse til siden og være mest mulig nøktern, utforskende og spørrende i møte med informantene dagligdagse fortellinger og erfaringer. Men å sette til siden egen forforståelse vil kanskje være umulig, og jeg opplevde at min feltkunnskap også kom til god nytte når det var snakk om fagterminologi, rutiner, lovverk og praksis. Dette bidro blant annet til at jeg enklere kunne stille oppfølgingsspørsmål, som bidro til detaljerte beskrivelser av de fenomenene deltakerne snakket om. Derimot hendte det i noen av intervjuene at deltakerne henvendte seg til meg som en kollega som åpenbart visste hva de snakket om. I denne situasjonen forsøkte jeg å orientere deltakerne om at det var en stund siden jeg hadde vært i feltet, og at deltakeren måtte utdype sine erfaringer og meninger. På denne måten forsøkte jeg å sette til siden min rolle som ansatt til fordel for min rolle som forsker som ønsker å få frem deltakerens uavhengige stemme. Kvale og Brinkmann (2015) viser til at i slike situasjoner kan forskerne identifisere seg så sterk med deltakerne at de ikke makter å opprettholde en profesjonell avstand til det som studeres. Derfor var det viktig å holde en viss avstand informantenes meninger og erfaringer, men samtidig være engasjert ved å oppmuntre til utdypinger og eksempler for å berike kunnskapen.

Å skape en trygghet mellom forsker og informant er viktig i intervjuet. Med tanke på min rolle som forsker og samtidig inneha feltkunnskap til barnevernet, vil det kanskje tenkes at trygghet vil være ekstra viktig i intervjusettingen. For å oppnå dette er nøkternhet til i møtet med kunnskapen som gis essensielt, og også nødvendig for å håndtere materialet på en forsvarlig vitenskapelig måte (Malterud 2011). Dette var noe jeg hadde i bakhodet til enhver tid i intervjuene med de ansatte. Målet var at de skulle oppleve min rolle som en de kunne

være ærlige til og fortelle om både det som de oppfattet som utfordrende og bra i sin arbeidshverdag. Jeg forsøkte derfor bevisste å unngå å fremstå som en forsker og kollega som hadde en fasit på hva godt barnevernsarbeid er, eller om de utøvde en god eller dårlig praksis.

4 Analyse og diskusjon

Ni kommuner inngår i denne studien. Alle lokalisert i Nord-Norge. Kommunene varierer i størrelse, ressurser og organiseringsmodell. I studien er det presentert både små kommuner, middels store kommuner og store kommuner. De små kommunene er derimot representert i en middelstor interkommunal kommune, og slik sett blir ikke de små kommunene rammet av å være avkortet innen sitt arbeidsområde, slik som mange små kommuner flest kan oppleve å være utsatt for, da de kan nytte gjøre seg ressursene og tjenestene en middelsstor kommune kan tilby. Dermed representerer de små kommunene en middels stor barneverntjenestene. Alle barneverntjenestene praktiserer ulik organiseringsmodell. Ingen jobbet som generalister, hvor alle arbeider med alt, men heller en kombinasjon av generalist og spesialist. Dette innebærer at barneverntjenestene jobbet med ettervern i kombinasjon av andre omsorgstiltak, som for eksempel fosterhjem. I nesten alle kommunene var ettervern derfor organisert inn i arbeidet til omsorgsteam.

Kun en kommune jobbet spesialisierende innenfor ettervern. De hadde et eget team som kun jobbet med ungdommer mellom 18-23 år.

I dette kapitlet presenteres studiens funn med påfølgende drøfting. Informantenes tanker, fortellinger og meninger omkring temaer som belyser deres arbeid med ettervern vil presenteres. Fokuset vil være både på informantenes mening om utføring av egen praksis, og hvilke erfaringer de har med ungdom som blir tilbudt og som mottar ettervern. Dette skaper et todelt fokus hvor det ut i fra informantenes fortellinger forsøkes å skissere et bilde av hvordan dagens ettervern fungerer i praksis, og saksbehandlernes meninger om hvordan dette fungerer for brukerne.

I hvert delkapittel vil jeg presentere hva teori og forskning sier om temaet for deretter å presentere informantenes fortellinger og meninger. Etter dette vil jeg foreta en drøfting av funnene fra informantene opp mot aktuell teori og forskning. Noen temaer har undertemaer som burde sees i sammenheng med hverandre. Drøftingen vil derfor gjøres etter begge disse temaene er presentert. Denne oppbyggingen vil jeg gjøre steg for steg i hvert delkapittel. Jeg har valgt å dele inn kapitlene ut fra en tidslinje som tar utgangspunkt i barneverntjenestens arbeid med ettervern fra start til slutt.

4.1 Ettervern - et diffust begrep?

Spørsmålene ”hva mener/tenker du begrepet ettervern betyr?” og hva ”assosierer du begrepet ettervern med?” ble stilt til alle informantene som en avslutning under intervjuene. Som forventet fremkom det ulike tanker og meninger om begrepets betydning, og hva som assosieres med begrepet.

Noen sa at de tenkte på muligheten til en utvidet omsorg. Andre nevnte ”hjelp i overgang til voksenlivet” og ”sårbar ungdom” som assosiasjoner og mening med begrepet ettervern. Ut fra dette kan det tolkes som at barnevernet tenker at begrepet ”støtte” blir viktig i definisjonen av ettervern. De snakker om utvidet omsorg og hjelp til sårbar ungdom. Det som går igjen kan derfor bli ”støtte til å styrkes”. Alle saksbehandlerne sa at de egentlig aldri hadde tenkt over begrepet før vi stilte spørsmålet, men selve ordet ”ettervern” var et vanskelig begrep å forstå og definere. Storø (2012) viser til at begrepet ettervern er et problematisk begrep, da den generelle beskrivelsen av begrepet viser til ”behandling, støtte og kontroll av klienter”. Storø (2012) påpeker at ingen av disse ordene er synonyme med en selvstendig tilværelse, men heller i retning av en institusjonell og avhengig tankegang. Derimot argumenterer han for at å anvende begrepet ”støtte” kan passe bedre med målsettingen med ettervern, og viser til at internasjonale begreper som ”aftercare” og ”leaving care” er bedre dekkende enn ordet ettervern, men at i norsk sammenheng blir det vanskelig å nyttegjøre seg av engelske uttrykk.

Informantenes tanker og meninger om begrepet viser at de også tenker at ettervern omhandler støtte, og at gruppen som mottar støtten er sårbar ungdom. Med forankring i forskning er assosiasjonene og tankene om begrepet dekkende for det som er målsettingen med ettervernet og beskrivelsene av gruppen som mottar ettervernet (Paulsen, 2017; Kristofersen, 2009; Bakketeig og Backe-Hansen, 2008; Tysnes & Kiik, 2016; Stein.). Ut i fra dette kan det synes som at ettervern er et begrep som lar seg dekke og forstås som et passende begrep for målsettingen med tiltaket, dette til tross for informantenes synspunkter om utfordrende definisjon.

4.2 Tilbud om ettervern

I følge lov om barneverntjenester skal alle som har hatt et tiltak innen barneverntjenesten før fylte 18 år motta tilbud om ettervern. Dette tilbudet skal gis og planlegges i god tid før myndighetsalder.

Hos informantene i min studie fremkommer det ulike praksis for når ettervern gjøres til et tema og hvem som tar det opp som et tema med ungdommen. Hos noen barneverntjenester har de fokus på at ettervern skal forberedes i god tid før oppstart, og at ettervern anses å være en modningsprosess hos ungdommen. Flere forteller derfor om at de har som rutine å starte informeringen om ettervern når ungdommen er rundt 15-16 år.

”Det er jo en prosess som starter i 15-16 års alderen. I det man introduserer ettervern og planlegger så ligger det jo også informasjon om når avslutter vi, hva som skal til for å motta ettervern, hva er kriteriene.”

En annen informant som arbeider i ettervernsteam i en storkommune forteller at de starter planleggingen av ettervern når ungdommene er 17 år gamle, og noen ganger er planleggingen allerede startet av omsorgsteamet. Informanten forteller imidlertid at denne oppstarten kanskje er for sen, og at en tidligere planlegging vil være bedre med tanke på tid til tilrettelegging og forberedelser for ungdommens overgang til en mer selvstendig hverdag..

”Ja, vi har jo snakket med de om det når de er 17 år. Men så er der jo... men mange ganger kan det være for sent, for de trenger jo litt tid her... også kommer det an på når de kommer inn. (...) altså, hvis de blir 17 i mai, også får vi de i mai-juni, også har du da 1 år på å skal endre masse. Og det er... det er ikke bare lett.”

Oppstart og planleggingen avhenger også av barnevernets ressurser på personell og saksbehandlers personlige evne til å arbeide systematisk, i tillegg til at arbeid med ettervern er omfattende for nye saksbehandlere å sette seg inn i.

”Det er forskjell. Det handler vel litt om at vi har kanskje litt stor utskifting av personalet og det er mye å sette seg inn i. Men, vi har jo også saksbehandlere som har vært over tid som heller ikke har tenkt på at de må gjøre det.”

En informant påpeker viktigheten av tidlig oppstart av planlegging av ettervern og ser på tiden fra planlegging til oppstart som en modningsprosess hos ungdommen. Av den grunn forteller informanten at hennes praksis av planleggingen av ettervern starter når ungdommen er 16 år, hvor de går igjennom brosjyrer, snakker om hva ettervern innebærer og går gjennom veiledere. Ettervern blir jevnlig tematisert på oppfølgingsbesøk frem til 18 års dagen.

”For alle barna som jeg har hatt ansvar for, etter at jeg kom inn her i tjuetretten, så har jeg begynt når de er seksten år. Da har jeg begynt å snakke med de om ettervern. Da prater jeg med de, tar med brosjyrer til de, kjører ut utskrift fra det som ligger på nettet og i veiledere. Vi prater regelmessig når vi er på oppfølgingsbesøk om ettervern. Også når de begynner å nærme seg sytten så begynner vi å gjøre mere alvor for de, begynner å skissere hva det kan være for noe. (...) Så det er viktig å snakke tidlig om det, fordi det er en modningsprosess.”

Det fremkommer også at i noen barneverntjenester er det saksbehandleren i tiltak eller omsorgsteamet som starter forberedelser omkring ettervern, og som også følger ungdommen over i ettervernstiltaket. Dermed opprettholdes allerede etablerte relasjoner mellom saksbehandler og ungdommen. Dessverre var dette ikke en samlet praksis for alle kommunene, da flere fortalte at et annet team eller saksbehandler hadde startet forberedelsen før ungdommen fikk sin nåværende saksbehandler. Dermed opplevde ungdommene brutte relasjoner til saksbehandler som kanskje hadde fulgt de over år.

Empirien i min studie viser til at barneverntjenestenes rutiner og forvaltning omkring oppstart av planlegging av ettervern varierer og har ingen fast startpunkt. Oppstarten av planleggingen synes å være avhengig av den enkeltes barneverntjeneste og ansattes ressurser, og vurderinger for når oppstart er nødvendig. Noen beskriver at det er viktig med tidlig intervensjon på grunn av modenhetsnivå. Andre trekker frem at overgangen til ettervern er en tidkrevende fase som krever tidlig innsats og oppstart når ungdommen er 15-16 år. Denne ulike praksisen kan medføre en ustabil og uoversiktlig praksis innad i barneverntjenestene. Det kan tenkes at en slik ujevn praksis kan påvirke ettervernets kvalitet, og i verste fall også påvirke ungdommens motivasjon for å stå i tiltaket. Planleggingsfasen blir av barneverntjenestene sett på som en modningsprosess hvor ungdommene trenger tid til å bli både psykisk og praktisk i stand til overgangen til voksenlivet. Storø (2012) beskriver en grundig forberedelsesfase med aktiv planlegging som viktig for å bidra til å sikre gode framtidsutsikter for ungdommen. Han viser til Coleman og Henry (1990) sin brennpunktteori som sier at ungdommer i tenårene profiterer på å fokusere på et enkelt tema i gangen. Dette kan være modning til individualisering, bygge tillit hos seg selv og frigjøring fra omsorgsbasen. Ved å anvende denne teorien kan det synes som at barneverntjenestene i ulik grad anvender en slik forståelse for ungdommenes behov i planleggingsfasen, og hvor denne

antakelsen forsterkes når barneverntjenestene forteller at forberedelsene startet alt fra 15-17 år. Og i noen tjenester er denne prosessen preget av tidspress som er med på å undergrave brennpunktteorien og ungdommenes behov for tid til utvikling og modning for endring.

4.3 Medvirkning i ettervern

Alle informantene fikk spørsmål om hvordan de legger til rette for medvirkning for ungdommer i ettervern, da spesielt med hensyn til ungdommenes egne tanker, ønsker og meninger. Svarene fra informantene var ulike. De fleste sa at medvirkning var viktig i ettervern, uten å gi nærmere beskrivelse om hvordan ungdommenes rett til medvirkning ble hensyntatt. Kun et fåtall av informantene kunne fortelle at de snakket med ungdommen om planer, ønsker og meninger når det kom til innhold av ettervern. Det som går igjen er at det spør de om hva de har av planer, hva de ønsker og hva de tenker.

Alle informantene fikk spørsmål om hvordan medvirkning ble praktisert i ettervernet. Eksemplene og fortellingene om medvirkning var ulike, og med en overvekt av lite nyanserte og detaljerte beskrivelser, noe som kan tyde på at det er manglende bruk og tilrettelegging for medvirkning. Et annet aspekt ved informantenes svar var at de fleste kun snakket om bestemmelsesretten og ungdommenes mulighet for medvirkning, og ikke hvordan barneverntjenesten legger til rette for medvirkning.

”Når de blir atten så bestemmer de alt. Vil de ikke ha ettervern, nei vel så får de ikke ettervern, og vil de ha det så får de det og bestemme innholdet i det. (...) sånn at de medvirker så langt de ønsker å medvirke.”

Mine funn tilsier at medvirkning i barnevernet er til dels er fraværende, selv om dette de senere år har vært et utviklingsområde i feltet (Paulsen, 2017).

En annen side ved denne empirien kan være at anvendelsen av medvirkning er så ulik fra person til person. Noen er bedre på å inkludere ungdommene og har kanskje en tettere dialog med ungdommene. Dermed kan relasjonen mellom ungdom og den ansatte, og den ansattes personlige kompetanse spille en rolle for medvirkningsgraden ungdommene mottar. Denne vurderingen støttes også av forskning (Paulsen, 2017) som viser til at relasjonen mellom ungdommer og saksbehandlere, er den viktigste faktoren for en vellykket medvirkningsprosess. Hvis dette ses i lys av mine funn som sier at barnevernet opplever stor

utskifting som berører arbeidet i ettervernet, kan det tenkes at årsaken til lav medvirkning i barnevernet er høy turn-over blant ansatte som opplever tidspress i barnevernet. Og som vist i teoridelen krever utviklingen av en relasjon tid, og hvor relasjon igjen skaper medvirkning.

Ungdommenes mulighet for medvirkning i ettervern er viktig i en fase hvor målet er å oppnå selvstendighet. I følge Paulsen sin (2017) doktoravhandling påpekes viktigheten av medvirkning i ettervernet, da mangel på medvirkning i barnevernet kan forårsake at ungdommer bryter kontakten med barnevernet selv om de har behov for oppfølging. Med tanke på dette understrekes viktigheten av at barnevernet anvender medvirkning som verktøy, både for å ivareta ungdommenes rettigheter, men også for å skape motivasjon til å motta støtte fra det offentlige i overgangen til voksenlivet. En mangel på medvirkning kan også anses som et brudd på ungdommenes rett til medvirkning. I følge Honneths anerkjennelsesteori, handler anerkjennelse blant annet om å bli respektert og sett på som et selvstendig individ, med rettigheter. I barnevernsammenheng innebærer dette at ungdommene blir anerkjent ved å bli respektert og hørt i form av sin rett til brukermedvirkning. Empirien kan sees i lys av denne teorien og forstås som at barneverntjenesten i liten grad anerkjenner ungdommene som et respektert og selvstendig individ med egne rettigheter, noe som i seg selv er bekymringsfullt.

4.4 Motivering til ettervern

Motivasjon for å opprettholde eller sette inn nye tiltak etter fylte 18 år, er uten tvil en avgjørende brikke for om ungdom ønsker å takke ja til videre oppfølging fra barnevernet. (Paulsen 2016; Thrana 2013; McCoy et al; Rogers 2011, Bakketeig & Backe-Hansen 2008, Storø 2011). Barnevernets kunnskap og metoder, i kombinasjon med ungdommenes erfaringer, livssituasjon og meninger, kan være utslagsgivende for om offentlig støtte fra barnevernet er attraktivt for ungdommene.

Saksbehandlernes metoder for å motivere ungdom varierer fra barneverntjeneste til barneverntjeneste, men også fra saksbehandler til saksbehandler. Noen saksbehandlere uttrykte hvordan de forsøker å tilrettelegge for brukermedvirkning og selvbestemmelse hos ungdommen som en metode som kunne fremme motivasjon. Det som informantene mener i størst grad synes å skape motivasjon hos ungdommene for å takke ja til ettervern, er tilbudet om økonomisk støtte, og at dette er et stort trekkplaster for ungdom som takker ja til ettervern.

”Det som er min erfaring er at de kan jo i utgangspunktet ha sagt ”nei, vi skal ikke ha noe med dere å gjøre når vi blir atten. Vi vil bli fri”. Men, så skjer det ei endring. Når de begynner å bli en sytten – sytten og et halvt, så skjer det ei endring som gjør at da... Jo, det ønsker de likevel. Så jeg tror at det... Jeg tror at mye går på den økonomiske sikkerheten. Jeg ser at den er viktig for de. Disse ungdommene har jo ikke den økonomiske muligheten, ikke sant, hvis de ikke har fosterforeldre som stiller opp. Da står de på en måte på bar bakke. Så den økonomiske tryggheten blir viktig for de.

”Det virker sånn faktisk, at den økonomiske delen veier tungt på vektskålen for om de takker ja til ettervern”.

En informant fortalte om hvordan hun bevisst anvendte tilbudet om økonomiske goder og mindre kontakt med barnevernet enn tidligere, som et lokkemiddel for å få ungdommene inn i ettervern.

”Noen sier ”nei, jeg er ferdig, jeg skal ikke ha noe med dere å gjøre”. Men, flesteparten er litt sånn ”oi, hva er dette her?”, og når vi sier at vi ønsker i alle fall å ha de inne til etter videregående slik at de skal slippe å ta seg lån. For som vi bruker å si ”du har jo ikke ei vanlig mamma og pappa som betaler utdannelsen din, så vi skal hjelpe deg gjennom den, men skal du ha høyere utdanning må du gå til lånekassen å søke om lån”. Og da får vi de med, for da skjønner de at – okei, vi er ikke ute etter å fotfølge de. Vi sier at vi skal ha så og så mange møter i året, din jobb er på en måte å klare utdanningen din og vi skal hjelpe deg med det. Og da er de litt mer på grep, for da skjønner de at det er ikke noe press om samvær, slik som mange syntes var litt pes (...) Og da blir de mer beroliget, Det blir litt sånn ”Oi, er dere her for meg?” Og kan jeg si hvem du for lov til å si ting til?”. Så... De er motivert da.”

Flere andre informanter forteller at de erfarer at økonomi spiller en viktig rolle for motivasjonen, og hvordan dette kan bli en hvilepute for ungdommene. Men samtidig fremkommer fortellinger om at noen ungdommer finner motivasjon til å stå i ettervernstiltak grunnet den gode og trygge relasjonen de har til sin saksbehandler i barnevernet.

”Jeg opplever at noen ungdommer dem tror at ”bare jeg er inne i barnevernet og sier ja til ettervern så får jeg de pengene jeg trenger fremover”. Det blir en hvilepute for

noen. Også er det noen som bare synes det er så trygt å vite at de har saksbehandler der som de kan ta kontakt med hvis det er noe. Altså, de har nesten ikke behov for det, men de synes det er så trygt og godt å vite at de har den andre voksne de kan gå å snakke med, så de ønsker liksom ikke å slippe.”.

”Det tror jeg også handler litt om hvilken relasjon man har bygd opp over tid, ikke sant. Har du fått deg ny saksbehandler når du er sytten og du skal ut når du er atten så er det kanskje ikke så viktig for den ungdommen heller å ha kontakt med den personen. Det er ikke naturlig på den måten.”

I intervjuene med noen av saksbehandlerne viser det seg at grunnet tidspress og prioriteringer i andre saker, kan de ikke tilby ungdommen tiltak som krever mer personlig støtte med saksbehandleren enn de fire oppfølgingsmøtene i året. Dette til tross for at vurderingene er at barnevernet vet at det ville ha vært bra for ungdommen å få snakket oftere med noen de kjenner.

”Jeg tenker at det er jo ikke bra, men det er jo fordi du har andre saker som krever så mye mere og som brenner, så da har du ikke tid til å ta de ungdommene oftere inn. Det hadde vært veldig bra for de. Jeg tror mange unge synes der er veldig godt å få være og få komme å prate med noen som kjenner de kanskje...(...)”.

Saksbehandlerne metoder for å motivere ungdommene til å takke ja til ettervern varierer. Noen tar i bruk metoder hvor de gir informasjon om hva ettervern innebærer, andre inviterer fosterhjem og biologisk nettverk til å bidra til å motivere gjennom å snakke og oppmuntre ungdommene til å se muligheter med ettervern. Alle informantene forteller at de har opplevd at barneverntjenesten forsøker å motivere ungdommene til å ta i mot etterverntilbud ved å tilby økonomiske goder for å motivere ungdommene, slik at de for eksempel skal slippe å ta seg lån for å gå på videregående skole. Samtidig opplyser noen informanter at de forsøker å fortelle ungdommene at ettervern er basert på frivillighet fra ungdommenes side, og at det ikke er noe press i forhold til samvær med foreldrene og at ungdommen dermed blir motivert. Et paradoks i historiene til saksbehandlerne er at de forteller at økonomiske tiltak er det som motiverer ungdommene, men samtidig viser det seg at enkelte barneverntjenester opplever så høyt tidspress i andre saker, som resulterer i at de rett og slett ikke har anledning til å tilby ungdommene mer tilrettelagte tiltak. Selv om de vet at ungdommene ville ha profittert på

dette. Dermed kan det tenkes at barneverntjenestene i noen grad anvender ungdommenes motivasjon om økonomi som en enkel løsning på et ettervern som er preget av tidspress og nedprioriteringer.

4.4.1 Hva skjer der det er mangel på motivasjon?

Selv om barneverntjenesten begynner før myndighetsalder å snakke om ettervern, og anvender ulike motivasjonsteknikker, skjer det at ungdom takker nei til ettervern. Informantene ser noen ganger en manglende motivasjon hos ungdommer når de har nådd myndighetsalder. Ungdommene er lei av ”systemet” og ønsker seg fri for krav og forutsetninger som ettervernet ofte innebærer. Informantene fortalte at de noen ganger vurderer ungdommene til å ha et sterkt behov for videre oppfølging, men at ungdommene selv ikke ønsker dette og vurderer seg selv som selvstendig. Siden ettervern er basert på frivillighet fra ungdommen er det derfor noen som går videre i livet uten videre oppfølging fra barnevernet. Ungdommer som sliter med rus eller atferd blir beskrevet av informantene som ei gruppe ungdommer som oftest takker nei til ettervern.

Ungdommer som har vært i kontakt med barneverntjenesten kan ofte ha nettverk og familiære relasjoner som kan påvirke de negativt i livet (Paulsen, 2017). Dette kontaktnettverket ble i min studie forklart som en årsak til hvorfor noen ungdommer velger å takke nei til ettervern. Foreldre som ikke ønsker at deres ungdom skal ha videre kontakt med barneverntjenesten blir en pådriver for at ungdommen skal takke nei til ettervern. I fortellinger hos informantene fremkom det historier om ungdommer som hadde bodd i fosterhjem eller institusjon og som ved myndighetsalder flyttet hjem til biologisk familie, selv om familien kanskje ikke hadde nok ressurser til å ivareta ungdommen, og selv om ungdommen kanskje tenkte at de ønsker videre kontakt med barnevernet.

”Vi hadde jo ei som vi måtte skrive ut, og det var rett og slett mora. Hun lot ikke dattera si være i fred. Laget så mye trøbbel, blanda seg inn i alt, påvirket dattera for hver gang hun tenke en tanke om at hun kanskje kunne få hjelp hos oss, så var mora og svertet oss.”

I andre saker hvor barneverntjenesten ikke lykkes i å motivere ungdom til å ta i mot ettervern forteller noen saksbehandlerne om bekymringer og fortvilelse hos de som saksbehandlere ovenfor ungdommen.

”Vi når ikke alltid frem, vi får det ikke alltid som vi ønsker. Og det er vondt.”

Medvirkning ble av noen informanter nevnt som viktig for å skape motivasjon hos ungdommene. Dette fremkommer også i internasjonal forskning (Paulsen 2016; McCoy et al 2008; Rogers 2011) hvor mangel på medvirkning kan føre til at ungdommenes ønske om løsrivelse og selvstendighet øker, og de kan takke nei til tiltak som de egentlig trenger. Dermed kan medvirkning fungere som et verktøy for å finne riktige tiltak for ungdom, som igjen kan øke motivasjonen for å stå i tiltaket og følge det opp.

Relasjoner til de voksne ble nevnt som en motivasjonsfaktor for ungdommene. Hvor kontakten og tryggheten ungdommen føler til sin saksbehandler i barnevernet blir medvirkende for ungdommens ønske om ettervern. Det kan tenkes at ungdommene finner motivasjon til å følge opp ettervern fordi de kjenner saksbehandleren som møter de på møtene, de snakker med de om hverdagen sin, og kanskje andre mellommenneskelige og dagligdagse ting. Dermed kan relasjonen oppfattes som en trygghet og en omsorg fra en voksen som ungdommene kanskje ikke opplever så mye av ellers. Den stabile relasjonen med en voksenperson dokumenteres også i annen forskning, og viser seg å være avgjørende for i hvilken grad ungdommer lykkes med selvstendighetsarbeidet. Ungdom selv uttaler at det som er avgjørende for å mestre overgangsfasen og gjøre den motiverende, er kontakten til minst en voksenperson (Bakketeig & Backe-Hansen 2008). I min studie var det kommunen med eget ettervernsteam som i størst grad fortalte om motivasjon grunnet nære relasjoner. Dette kan tyde på at i kommuner hvor det er spesialisering innen ettervern er det større rom for å jobbe tettere på ungdom som igjen bedrer relasjonen. Det kan derfor tenkes at barneverntjenester med organisasjonsmodell som har spesialisering i ettervern i større grad lykkes med å motivere og forberede ungdommene til voksenlivet enn det andre kommuner gjør.

Alle barneverntjenestene var tydelige på at det som skaper motivasjon hos ungdommen i aller størst grad er tilbud om økonomisk støtte. Barneverntjenestene bruker dette ”trekkplasteret” i samtalene med ungdommene for å gjøre oppfølging i ettervern fristende. Dette fremkommer også i NOVA rapporten til Bakketeig og Backe-Hansen (2008) som viser til at ungdom uttrykker at de anser tilgangen til penger som nyttig i hverdagen. Dette er ikke overraskende med tanke på at denne gruppen ungdom gjerne ofte ikke har økonomiske ressurser, og at tilgangen til penger derfor skaper en motivasjon til å opprettholde kontakten med barnevernet.

Derimot kan den store bruken av økonomiske tiltak kanskje være en kompensasjon fra barneverntjenestens side, da tiltak som krever mer personlig støtte fra saksbehandler blir utfordrende grunnet tidspress. Dette kan anses som bekymringsfullt, da mange ungdommer som kanskje har behov for mer tilrettelagte tiltak og som er motiverte til å ta i mot dette, kun mottar økonomisk støtte. Den emosjonelle støtten uteblir hos en gruppe som kan vurderes å være ekstra sårbar.

Oterholm (2008) viser til at uenighet om innhold i tiltak blir nevnt som årsak til at ungdommer ikke ønsker tiltak, og dermed mister motivasjonen. I hovedsak omhandlet dette at ungdom kun ønsket økonomiske tiltak, mens barneverntjenesten mente det burde være mer oppfølging. I sammenligning med mine funn ser jeg både likheter og forskjeller. Jeg ser likheter i de tilfellene hvor enkelte barneverntjenester fortalte at ungdom ikke kun kan ha økonomiske tiltak inne, men at det stilles krav til andre tiltak som råd og veiledning, samarbeidsmøter og lignende. Andre barneverntjenester forteller om økonomiske tiltak som rådende på grunn av at de ikke har tid til å følge opp ungdommene gjennom andre tiltak.

Selv om barneverntjenesten i noen grad forsøker å motivere og ser hva som motiverer ungdommene, er det tilfeller hvor ungdom ikke ønsker ettervern. I disse sakene finner barneverntjenesten det uhensiktsmessig å presse ungdommene, da de må få bestemme over egen sak og bli tatt på alvor, selv om dette kan være skuffende for saksbehandler som ser behovet. Dette valget kan sees på som en del av det å bli selvstendig. Det vil være viktig for ungdommens autonomi at omgivelsene rundt aksepterer de valg som tas, og at individet får spillerom til å erfare livets opp og nedturer (Storø, 2011). Oterholm (2008) viser i sin studie at barneverntjenestene uttrykker vansker med å motivere ungdom som ikke ønsker tiltak. Ungdommer som ikke er motiverte blir blant annet beskrevet som påvirket av relasjoner i nettverk og/eller familie. Det kan være naturlig å tenke at ungdommer ønsker å oppnå kontakt med sin biologiske familie, men at familien stiller krav om løsrivelse fra barnevernet, av ulike årsaker. Også ønsket om en uavhengig og selvstendig hverdag kan være mer fristende for noen ungdommer, selv om barnevernet kan ha en annen mening.

Saksbehandlerens historier om skuffelse og bekymring for ungdommene som ikke var motiverte til ettervern, kan tolkes som en omsorg og engasjement omkring ungdommens og dets forutsetninger for et godt liv. Og på den måten kan det synes som at saksbehandlerne

anvender sin personlige og profesjonelle kompetanse, selv om dette ikke var tilstrekkelig når det kommer til ungdommens motivasjon (Kleppe, 2015).

4.5 Relasjoner mellom saksbehandler og ungdommene i ettervern

Å bygge en relasjon er en prosess som avhenger av gjensidighet. I faglig sammenheng innebærer dette at relasjonen mellom ungdommen og saksbehandler hviler på en samhandlingsprosess som skaper tillit, trygghet og en opplevelse av troverdighet og tilknytning (Paulsen et al, 2017). Paulsen (2014) viser til Thrana (2014) som påpeker at det er to ulike aspekter som melder seg når det er snakk om relasjon mellom ansatte i barnevernet og ungdom. På den ene siden handler det om utfordringene de profesjonelle opplever ved å inngå i nære og tette relasjoner med ungdom, hvor forholdet mellom distanse, nærhet og profesjonalitet er et tema. Og på den andre siden er barn og unges opplevelser av relasjoner med ansatte i barnevernet, og hva de mener er viktige elementer i relasjonen mellom dem. Berg (2005) viser til at relasjon er en viktig komponent for å lykkes i endringsskapende arbeid. Relasjonsbasert tilnærming i arbeid med utsatte barn og ungdom der forutsetningen for at metoder skal fungere, er at relasjonen mellom sosialarbeider og ungdommen oppleves som ekte og troverdig (Thrana, 2013).

I studien fortalte flere informanter om hvordan de forsøker å legge til rette for å skape en god relasjon til ungdommen som de skal jobbe med i ettervernet. Informantene forteller om hvordan de forsøker å bygge et tillitsforhold til ungdommene ved å gi mer av seg selv ved å snakke om egne opplevelser som ungdommene kan kjenne seg igjen i, være tilgjengelig for ungdommene utover endt arbeidstid og også etter avsluttet ettervernstiltak. Noen forteller at de forsøker å sette seg inn i ungdommenes hverdag og interesser ved å se på filmer og serier som de vet ungdommene liker, slik at de kan snakke sammen om dette og at samtalene dem imellom skal bli lystbetonte.

En informant som jobbet i ettervernsteamet fortalte om hvordan hun opplever å få en nær relasjon til ungdommene gjennom tett oppfølging med dem. Og hvordan hun opplever at saksbehandlerne blir viktige personer for ungdommene, og som brått forsvinner ut av livet deres når de skal avsluttes. Hun forteller også om hvordan hun som saksbehandler kjenner på følelser ovenfor ungdommene og deres tap av viktige relasjoner når tiltaket avsluttes.

”(...) For vi har jo fått en nær relasjon og. For noen ungdommer får man en nær relasjon til, spesielt når du har tett oppfølging og... så klart at... for henne så blir det jo viktige personer som blir borte for henne. For de knytter seg jo. Kanskje langt mere enn vi profesjonelle som er inne i bildet. Så... man kjenner jo på den, det gjør jeg.”

En annen informant som jobber i samme barneverntjeneste forteller at hun opplever å strekke seg lenger i sin jobb enn det stillingsbeskrivelsen tilsier. Om hvordan hun ønsker å møte ungdommene på deres premisser og være tilgjengelige for dem når de er klare for det. Dette gjør hun ved å ta med seg telefonen hjem etter endt arbeidsdag, både i hverdagene og helger. Hun beskriver at hun tenker at det er viktig for ungdommen at hun er tilgjengelig selv om dette er utenom arbeidstid. Spesielt viktig er det for de ungdommene som kanskje ikke har et nettverk å søke støtte og trygghet hos, og at det derfor blir desto viktigere at hun yter litt ekstra av seg selv til ungdommene.

” For mange så er vi jo bare den ene, og da tenker jeg at når jeg er den ene så må jeg også være der, også yte litt. Og det koster så lite å gi det lille ekstra. (...)de kan ikke bare være et navn og et nummer på PCen og papiret. For meg er de ikke det, de er mennesker.”

I en nylig nasjonal studie fremkommer det at ungdom som opplever ansatte som bryr seg, som ser på de som individer, og ikke som saker og som har inntrykk av at kontakten saksbehandleren gir til ungdommen er basert på mer enn bare en jobb, opplever en god relasjon til sin kontaktperson/saksbehandler. I tillegg til dette mener ungdommene at ansatte som er tilgjengelige for ungdommene når ungdommene selv har behov for kontakt, bidrar til å skaper en trygghetsfølelse hos ungdommen (Paulsen et. Al, 2017).

Informantenes fortellinger om hvordan de forsøker å bygge en relasjon til ungdommene er i tråd med forskning som forteller hva ungdommer selv opplever bygger relasjoner. Dette kan forstås som at saksbehandlerne i min studie har kunnskap og erfaring om hva som bygger tillit til ungdommer og hvordan de skal tilnærme seg de. Engasjement for ungdommene utover arbeidstid, tilgjengelighet, by på seg selv og tilrettelegging for ungdommene fremstår som faktorer som understreker saksbehandlers forståelse av ungdommenes situasjon, følelser og behov i ettervernet.

Fortellinger om å bli følelsesmessig berørt over ungdommenes situasjon, kan også tolkes som en virkning som skaper relasjoner mellom ansatt og ungdom. Saksbehandlerne sine følelser overfor ungdommenes situasjon sees på som en kombinasjon av profesjonell kompetanse og personlig kompetanse. Saksbehandlerne sine faglighet sammen med personlige egenskaper kan forstås som en suksessfaktor som skaper relasjoner med ungdommene (Paulsen, 2017). Thrana (2013) viser til empiri hvor ansatte som uttrykker følelser ovenfor ungdommer skaper grunnlag for tilknytning og bånd mellom den ansatte og ungdommen.

Også måten saksbehandlerne forholder seg til ungdommene på viser at de pendler mellom den formelle og uformelle fagligheten, hvor deres roller blir gjenstand for tilpasning og fleksibel tilnærming til ungdommen. Dette kommer spesielt til syne ved at saksbehandlerne tilrettelegger for kontakt etter endt arbeidstid, både ettermiddag, som kveld og natt. Denne tilnærmingen kan rokke ved hva som anses som å være profesjonelt, og kan gå over til at saksbehandleren får en mer "omsorgsrolle" som en mor, tante eller en annen nær omsorgsperson kan ha. Å gi av seg selv og være tilgjengelig og samtidig være en som forvalter offentlig praksis kan være faktorer som utfordrer enkeltes mening for den faglige kompetansen og egnetheten til saksbehandleren. Derimot kan denne pendlingen mellom å være formell og uformell gi muligheter til å bygge relasjoner til ungdommen. Denne tilpasningen finner vi igjen i Habermas beskrivelse av to verdener å forstå relasjoner i; systemverden og livsverden, hvor systemverden stiller krav til profesjonalitet mens livsverden fokuserer på individets behov for imøtekommelse og mellommenneskelig kontakt (Levin & Ellingsen, 2015).

Informantenes fortellinger viser hvordan de både innehar kunnskap, erfaring og tid til å bli godt kjent med ungdommene og skape en nær og god relasjon til de. I likhet med forskningen til Paulsen et. Al (2017) viser gode relasjoner hvordan ungdommen opplever trygghet til sin saksbehandler. Informantenes fortellinger kan også tyde på at deres spesialiserte organisasjonsmodell gir rom og mulighet for å kunne følge opp ungdommene i ettervern på en respektfull, trygg og forsvarlig måte som ivaretar ungdommenes behov for nære relasjoner og forutsigbarhet i hverdagen. Dette kommer jeg tilbake til i neste avsnitt hvor tidspress og nedprioriteringer av ettervern skaper en dårlig relasjon mellom ungdommene og barnevernet.

4.5.1 Ettervern, en salderingspost som ødelegger relasjoner

Barneverntjenesten kan på mange måter være en organisasjon som opplever et høyt arbeidspress og en arbeidshverdag som er preget av frister, rutiner, ulike organisasjonsmodeller, for å nevne noe. I studien fremkommer det at flere saksbehandlere viser kunnskap, erfaring og forståelse for hva som bygger relasjoner til ungdommer i ettervern, og mange har også fortellinger som viser hvordan nettopp dette har bidratt til å skape gode relasjoner. Derimot preges studien også av at de ulike barneverntjenestene opplever en arbeidshverdag hvor høyt arbeidspress, økende standardisering, kombinert organisering av omsorgstjenester og ettervern blir effekter som bidrar til at ettervern oppleves som en salderingspost. Dette påvirker selvsagt relasjonene til ungdommene som mottar ettervern, og spesielt rammet blir de ungdommene som mottar ettervernstiltak fra kommuner hvor ettervernet ikke er organisert i et eget team.

Flere informanter forteller om hvordan de opplever at relasjoner til ungdommer i ettervern blir svekket grunnet tidspress i saker som gjelder fosterhjem. Ungdommene i ettervern blir dermed nedprioritert til fordel for andre tiltakssaker. Dette forårsaker at saksbehandlerne får dårlig samvittighet fordi de ikke kan prioritere saker i ettervern. Informantene uttrykker også at de opplever at ungdommenes tillitt til dem som saksbehandler ble svekket. For å kompensere for at ungdommene på ettervern ikke ble prioritert innen for arbeidstiden som er fra 08.00 – 15.30 velger noen å jobbe ekstra utover ettermiddagene og noen ganger blir det telefonsamtaler i bilen på vei hjem. Noen saksbehandlere forteller at den manglene oppfølgingen kan forårsake at ungdommene faller ut av barnevernets system, og følger foreldrenes negative livsstil.

”Ettervern har veldig lett for å bli en salderingspost. Noe man skyver fremfor seg. Absolutt. Når et fosterhjem kaster inn håndkleet og sier at dette funker ikke, da er det det du står i i fjorten dager, tre uker... og det brenner ofte enten hos meg eller hos en kollega, og vi støtter hverandre i brannslukking. Sånn at jeg har kjent på dårlig samvittighet ovenfor ungdommene. At det er møter som vi har avtalt må utgå, at vi må lage nye avtaler og kanskje må disse også utgå... ja. (...) Og mest av alt så er det med på å ødelegge relasjonen og slikt. (...) Ungdommen ser at han ikke kan stole på meg slik som han trodde fordi jeg avlyser og prioriterer andre ting enn han.”

”Jeg tenker at vi skulle jobbet mye mer med ettervern. Og kunne ha hatt mye mere tid og fulgt de mye tettere enn det vi gjør. Problemet er jo at det er slik tidspress på alt. Det blir stadig mere saker, så vi er jo liksom neddyngnet i de sakene der barna fremdeles bor i fosterhjemmene. Og sånn sett blir dem jo... De blir ikke prioritert de som er flyttet ut, på den måten. Vi prøver jo, men vi skulle gjerne ha hatt mer ressurser der. Fordi veldig mange faller ut av systemet også faller de inn i ligende system som foreldrene har vært i.”

I studien er det flere informanter som jobber med ettervern som en tilleggsoppgave til omsorgs- og tiltaksarbeid som forteller om lignende opplevelser. De forteller at relasjonsbygging blir utfordrende fordi det krever både tid og kapasitet fra saksbehandlerne som ofte blir nødt til å prioritere andre saker. På den måten blir ungdommer som mottar ettervern en nedprioritert gruppe og en salderingspost. En fagleder bekrefter saksbehandlerne fortellinger og påpeker at ettervern de siste årene ikke har vært en hovedprioritet, og at det i stor grad har måttet vike for frister i andre saker og arbeid med små barn.

”Det er ikke det første vi snakker om på kontoret når vi kommer. Det er disse brannene som oppstår.”

”(...) Dette med at du må ha tid til å bygge opp et tillitsforhold til de du skal jobbe med, og det får du ikke på to måneder altså.”

Summen av informantenes fortellinger viser at barneverntjenesten i stor grad erfarer mangelen på tid som en utfordring for å skape gode og nære relasjoner til ungdommene. Selv om noen informanter forteller om vellykkede relasjoner og nær kontakt med ungdom, er hovedtendensen at barneverntjenesten stort sett opplever ettervern som en salderingspost som blant annet ødelegger for en god relasjon til ungdommene. I den ene kommunen som viste til en organisasjonsmodell hvor de hadde et eget ettervernsteam fremkom det langt mindre erfaringer omkring tidspress og dårlige relasjoner til ungdommene. Ut i fra dette kan det synes som at kommunenes organisering av ettervern spiller en viktig rolle når det gjelder tid til å skape gode relasjoner til ungdommene i ettervern og ikke minst tid til å bli en god fagperson i ettervern. I en studie av Oterholm (2008) viser hun til lignende funn av barnevernets praksis, og påpekte at det kan synes som om at barneverntjenestens organisering

og saksmengde gjør det utfordrende å prioritere arbeid med ungdom og ettervern i tilstrekkelig grad.

Som tidligere nevnt blir tid nevnt som en viktig faktor for å utvikle relasjon. (Paulsen et. Al (2017) Det tar tid å bygge relasjoner, og det vil være nærliggende å tenke at ungdom som kanskje har opplevd brudd i nære relasjoner tidligere i livet har større vansker med å stole på mennesker. Med tanke på dette vil det derfor være relevant å tenke at barneverntjenestenes mangel på tid til ettervern bidrar til å skape mer utrygghet og uforutsigbarhet hos sårbare ungdommer som allerede har opplevd en ustabil oppvekst og brutte relasjoner. Uten tvil vil dette være med på å understøtte ungdommenes følelser og tanker om at de ikke kan stole på nettverket sitt. Hvis de erfarer at de ikke kan stole på myndighetene kan det tenkes at de senere i livet vil oppleve en større usikkerhet til å etablere trygghet og tillit til myndigheter, og også privat personer.

At tidspress i andre saker ødelegger for en god relasjon mellom ungdommene og barnevernet er ikke bare bekymringsfullt i seg selv, men også bekymringsfullt med tanke på at ettervern er et tiltak som har som mål å gjøre ungdommene i stand til å møte voksenlivet godt forberedt. Med fortellinger om stadig nedprioriteringer og forskyvninger kan det tenkes at målet med tiltakene ikke blir nådd, og svarteper vil bli ungdommen som ikke får nyttiggjort seg tilbudet som de har takket ja til. Dette er også bekymringsfullt med hensyn til barnevernloven § 1-3 hvor målet er at ungdommene skal motta nødvendig hjelp og støtte i overgangsfasen til voksenlivet.

Som presentert i teoridelen nevnes noen av utfordringene ungdom i ettervern kan stå overfor. Snevert nettverk, lite støtte fra biologisk familie, manglende skolegang, vansker med å komme inn i arbeidsmarkedet og er utsatt for en stor risiko for å oppleve marginalisering. (Bakketeig & Backe Hansen, 2008; Tysnes & Kiik, 2015; Marion, Paulsen & Goyette 2017; Kristoffersen, 2009). I lys av dette kan det tenkes at ungdommenes utfordringer ikke blir ivaretatt i ettervern grunnet mangel på tett og nær oppfølging av barnevernet. Berg og Paulsen (2016) påpeker at ungdom i overgangen til voksenlivet befinner seg i en fase som kan betegnes som "interdependency" som innebærer at ingen ungdommer er helt selvstendige og uavhengige, men at alle ungdommer har behov for aktiv støtte og et stabilt nettverk i familiære relasjoner eller andre nære relasjoner. Av den grunn kan sosial støtte ses på som en viktig del av ungdommenes "interdependency". Ungdommenes behov for å kunne veksle

mellom en selvstendig og avhengig hverdag blir ut i fra denne studiens empiri i liten grad hensyn til av barneverntjenestene. Både saksbehandlere og fagledere forteller om tidspresset som forårsaker nedprioritering av oppfølging i ettervern, og det var ingen som nevnte at det var iverksatt tiltak eller forslag til endringer innad i barneverntjenestens organisering for å bedre denne utfordringen i ettervernet. Med tanke på at overvekten av informantene opplevde denne utfordringen kan det tenkes at ungdommenes overgang til voksenlivet blir brå og utfordrende. Dette blir understreket av annen forskning som mener at ungdommer som er på vei ut av offentlig omsorg ikke får muligheten til å oppleve en gradvis overgang til voksenlivet, og de møter voksenlivet med et mindre utvalg av ressurser, mindre emosjonell støtte i yngre alder og på en mer brå måte sammenlignet med andre ungdommer (Geenen & Powers, 2007; Paulsen 2016; Rogers, 2011; Berg & Paulsen, 2016).

4.6 Tiltak i ettervern

Som nevnt i innledningen er ettervern og tiltakets omfang beskrevet i barnevernloven § 1-3. I rundskrivet Q-13/2011 fra barne, familie- og likestillingsdepartementet oppmuntres det til at barneverntjenesten viser fleksibilitet og kreativitet i opprettelsen av tiltak. Det fremkommer at det ikke skal foreligge noen begrensninger i hvilke tiltak som kan tilbys, men at tiltakene skal fremme utvikling hos ungdommen slik at de gradvis gjøres i stand til å klare seg på egen hånd i voksenlivet. Tiltakene var i hovedsak identiske fra barneverntjeneste til barneverntjeneste. Unntaket var hos en av de store kommunene hvor de hadde ressurser til at ungdommene i ettervern mottok oppfølging i bolig gjennom interne botiltak som kommunene hadde opprettet. Utover dette var tiltakene presentert i hovedsak som økonomisk støtte til; bolig, videregående skole, reiser til familie og folkehøyskole. Også tiltak som råd og veiledning, forlengelse av fosterhjem og samarbeidsmøter med andre instanser var nevnt som mest anvendte tiltak til ungdom i ettervern.

Alle barneverntjenestene fortalte at deres tiltak ovenfor ungdommene i hovedsak var økonomi og råd og veiledning. De begrunnet dette med at de økonomiske tiltakene fungerte som en motivasjon og et trekkplaster for ungdommen. Informantene opplyste at de i tillegg til økonomiske tiltak for det meste anvendte råd og veiledning, støttesamtaler og samarbeidsmøter. En fagleder fra en mellomstor kommune forteller om hvordan økonomiske tiltak blir rådende innen listen av tiltak som de tilbyr, og hvordan barneverntjenesten ikke har mulighet til å ha en tett oppfølging av ungdommene grunnet mangelen på ressurser.

”Det er det som på en måte det som vi kanskje bruker mest som tiltak. Vi bruker lite oss selv, for det har vi ikke mulighet til i den grad. Vi har jo ikke en miljøarbeidertjeneste.”

Noen informanter uttrykte mangel på kunnskap om hvilke tiltak andre kommuner anvender i ettervern til ungdom, og et ønske om å innhente erfaringer fra kommuner som er gode i ettervernsarbeidet for eventuelt å implementere dette i deres kommune.

”Men vi, sånn som her hos oss, vi vet alt for lite om det igjen. Og kanskje, det er sikkert kjempegode ettervernstiltak rundt om kring i Norge, som jeg har alt for lite peiling på. Så jeg har så lyst, jeg ønsker meg kurs og info. Jeg ønsker å vite hvordan vi kan bli bedre på ettervern. (...) Det er sikkert mange gode ettervernstiltak rundt om kring i Norge som vi ikke benytter oss av, som vi kunne brukt, hvis vi hadde visst om dem.”

Innen dette temaet kan det synes som om at barneverntjenesten i stor grad belager sitt ettervern på økonomiske ytelser til for eksempel etablering i bolig, livsopphold og andre livsnødvendigheter, mens den tette og nære oppfølgingen som ungdommene har behov for blir til utelatt. Kun en kommune kunne vise til tiltak hvor bolig med oppfølging ble tilbudt til ungdommene. De resterende kommunene viste til mangelen på økonomiske ressurser for å kunne iverksette et slikt tiltak.

Barneverntjenesten viser i sine fortellinger at de er klar over mangelen på emosjonell støtte i tiltakene til ungdommene, og at de blant annet grunnet mangel på ressurser ikke har mulighet til å tilby en mer nær og tett kontakt med ungdommene. I Paulsens (2016) viser hun til at ungdommer som har mottatt ettervern erfarer mangel tiltak som omhandler emosjonell støtte, og at de i større grad blir gitt praktisk oppfølging (økonomi). Mest rammer dette ungdom som har orden på det praktiske i hverdagen, og at de dermed blir i manko av både praktisk og emosjonell støtte av barnevernet (Berg og Paulsen, 2016). Berg og Paulsen (2016) viser i sin studie til funn som tilsier at ungdom som fremstår som selvstendige og handlekraftige ofte ikke mottar andre former for støtte, selv om de kanskje har behov for det. At de fremstår som selvstendige behøver ikke å bety at de er det på alle plan. Dermed kan denne gruppen ungdom anses å være en misforstått gruppe av barneverntjenesten. Berg og Paulsen (2016) viser at en årsak til at de ikke mottar en helhetlig støtte kan være fordi behovet for den praktiske støtten

til ungdom er den som er lettest å få øye på, og hvis en ungdom fremstår som nok kompetent vil de kanskje falle mellom to stoler. En annen grunn er at ungdommene selv kanskje har lettest for å snakke om behovet for de praktiske tingene, og at behovet for den emosjonelle støtten derfor blir neglisjert av ungdommen selv. Å finne frem til mer dypereliggende behov hos mennesker krever tid og er avhengig av en god relasjon mellom hjelper og bruker (ibid). Med fokus på barnevernets erfaringer om tidspress, nedprioriteringer og vansker med å skape gode relasjoner kan det tenkes at å finne frem til ungdommenes dypereliggende behov blir uoppnåelig.

I Oterholms studie (2008) fremkom det at ungdommer opplever at barnevernet mangler kompetanse angående hvilke tiltak som kan være aktuelle i ettervernsfasen. Min studie viser manglende kunnskap om tiltaksviften som kan anvendes i ettervernet. Det må understrekes at disse uttalelsene kom i fra informanter som arbeidet i mellomstore kommuner som ikke hadde et eget omsorgsteam eller tilgang til bolig med oppfølging. Ut i fra dette kan det synes som om at barnevernets manglende kunnskap skaper et mer snevert tilbud til ungdommene, og at kreativiteten og den individuelle tilpassingen av tiltak uteblir. Det kan tenkes at dette kan ha negative konsekvenser for de ungdommene som er prisgitte den kompetansen som barneverntjenesten og den enkelte saksbehandler tilbyr. Og at de ungdommene som er mer ressurssterke gjerne mestrer å orientere seg på egenhånd (Oterholm 2008). Selv om kunnskap og kompetanse til dels er avhengig av personlig engasjement, vil også barnevernets organisering spille inn for i hvilken grad de ansatte får mulighet til å utvikle seg på dette feltet.

Selv om mye av empirien viser at ettervern i første rekke blir gitt i form av økonomiske tiltak, fremkom det også funn hvor videreføring av fosterhjem og oppfølging via botiltak ble anvendt. Det er derfor viktig å påpeke at bruken av tiltaksviften var varierende, men med en hovedvekt på den økonomiske delen.

Et paradoks som dukker opp er hvordan barneverntjenestene forteller at de anvender økonomiske ytelser som et trekkplaster til ungdommer for å ta i mot ettervern, mens de på den andre siden forteller at økonomiske ytelser blir begrenset grunnet dårlig kommuneøkonomi og et stramt årsbudsjett for barnevernet.

4.6.1 Krav i tiltak

Før eller siden vil ungdommer oppdage at de blir stilt krav til av samfunnet, og at for å være en medborger innebærer dette å ta del i fellesskapet og innrette seg etter normer og regler som gjelder. Å sette krav til ungdommer kan være en del av en læringsprosess hvor de lærer å forholde seg til og imøtekomme samfunnets krav. Flere av barneverntjenestene fortalte om hvordan de satte krav til ungdommene i ettervern – at ettervern blant annet handler om at ungdommene er samarbeidsvillige, handlekraftige og imøtekommende. Å sette krav til ungdommen er i stor grad noe som skjer i en familiestruktur, hvor foreldrene stiller krav til sine barn og forventer noe av dem. På denne måten erfarer barna at alder er en indikasjon på at samfunnet krever et større engasjement av dem. Slik sett kan barnevernets krav sees i sammenheng med foreldreskapets krav til sine barn.

Halvparten av informantene jeg intervjuet nevnte at de stiller krav til ungdommen for å motta ettervern. Kravene gikk ut på at barneverntjenesten krevde at ungdommen ikke bare kunne ha økonomiske tiltak, men de måtte også ha et behov for andre tiltak, slik som oppfølging på et eller annet plan. Her ble det nevnt råd og veiledning, rustesting, at de kommer på evalueringssamtaler eller samarbeidsmøter som forslag på andre tiltak som barneverntjenesten krever at ungdommen deltar i. En fagleder mente at dette var å skape rammer for ungdommen, og at ungdommen selvfølgelig bestemmer innenfor disse rammene. På spørsmål om hva som skjedde om ungdommen ikke fulgte barnevernet krav, ble fortellinger om avslutning fra barneverntjenestens side nevnt. En fagleder fortalte hvordan de avslutter alle tiltak hvis ungdommen ikke går skole eller er i arbeid, og at NAV må overta saken i forhold til det økonomiske.

”De må gå på skole eller de må være i et arbeidsforhold, altså, vi setter jo noen vilkår i forhold til dette her. Hvis ikke så er det jo NAV når de blir 18 med tanke på økonomi.”

Å stille krav til ungdom er vel og bra, både for å gi ungdommene en pekepinn på hva som forventes av et selvstendig individ, og for å starte en læringsprosess for å bli et selvstendig individ som klarer å forholde seg til samfunnet forøvrig. Ut i fra fortellingene til informantene synes det som at krav i tiltak er noe som alle barneverntjenestene anvender, og at kravene varierer fra kommune til kommune. Det foreligger ingen overordnende minstekrav til ungdommer i ettervern i barnevernloven, og derfor vil det være opp til hver enkelt kommune

å bestemme hva de ønsker å forvente av ungdommene. Ulikhetene i kravene kommer til uttrykk i min studie, og varierer i fra milde krav som oppmøteplikt ved møter til større krav om skolegang eller aktivt arbeidsforhold. Ettervern er heller ikke en rettighet alle ungdommer i barnevernet har, men heller en vurdering etter behov. Dette innebærer at ungdommen befinner seg i en forhandlingssituasjon med barneverntjenesten når det er snakk om tilbud til ettervern (Oterholm, 2008). Dette fordrer at ungdommene er i stand til å kjenne sine rettigheter og at de klarer å sette ord på sine behov. I tillegg kreves det sosial kompetanse for å håndtere å stå i en slik forhandlingssituasjon, og det kan være nærliggende å tenke at dette er en manglende kompetanse for noen barnevernsbarn (ibid). Ettervern er et frivillig tilbud, noe som innebærer at ungdom må samtykke for videreføring av tiltak. I opprettelsen av ettervernet vil det selvsagt være en fordel om ungdommen er i stand til å si noe sine behov og ønsker, men man må også ta i betraktning at det kan være vanskelig for ungdommene å vite hva som vil være best for dem, og det kan også kjennes ubehagelig for ungdommen å skulle be om hjelp etter fylte 18 år. I tillegg kan ungdommene mangle kunnskap om hvilke tiltak barneverntjenesten kan iverksette.

Oterholm påpeker at siden ettervernet blir vurdert etter behov kan dette bety at ungdommene ikke bør fremstå som for velfungerende. I Oterholm studie (2008) fant hun at ungdom opplevde at de ikke ville motta ettervern om de fremstod som ressurssterke i forhold til jobb og skole. Dette blir motstridende sammenlignet med mine funn, hvor barneverntjenestens krav til skolegang eller jobb blir sett på som et ultimatum i noen kommuner. Derimot kan det tenkes at hvis ungdommene oppgir å ha egen inntekt og er i stand til å betale for sitt livsopphold, vil barneverntjenesten foreslå å avslutte tiltak om økonomiske ytelser, og i den sammenheng vil en stor prosentandel av ettervern avsluttes da flere kommuner oppgir at økonomiske tiltak skaper motivasjon hos ungdommen. I tillegg viser min studie at flere av de mellomstore kommune opplyser å ha vansker med å følge opp ettervern som omhandler andre tiltak enn økonomiske ytelser.

Å være passe kompetent krever også at ungdommen er i stand til å uttrykke om de er uenige i barneverntjenestens vurderinger om hva ettervernet skal innebære, hvordan det skal utøves og i hvor lang tid det skal iverksettes. Barnevernets krav om oppmøteplikt og rustesting kan i så måte forstås som en måte å holde kontakt med ungdommen utover tiltak om økonomiske ytelser, men det kan også få et fatalt utfall om ungdommen ikke klarer å imøtekomme forventningene til barnevernet. Å gjøre feil er en del av det å erfare livet, og brudd på vilkår og

krav vil av ulike årsaker forekomme hos ungdommer som mottar tjenester fra barnevernet, og også hos ungdommer generelt. Å motta forventinger og bli stilt vilkår til kan for ungdommene oppleves som en sårbar og maktesløs situasjon, hvor systemet bestemmer ettervernets omfang. Paulsen (2016) argumenter for at det kan synes som at barnevernet forventer at ungdom, som ofte har hatt en ustabil oppvekst, skal vise større selvstendighet i overgangsfasen, sammenlignet med ungdommer som har hatt stabile og gode oppvekstvilkår. Hun stiller derfor spørsmål omkring systemets krav til ungdommene, og om systemet har en overdreven tro på at disse ungdommene skal klare seg selv og også være i stand til å imøtekomme barnevernets mange krav.

Ut i fra informasjonen omkring både tiltak og kravene som blir satt i tiltak kan det synes som at ettervern i liten grad blir hensyntatt i forhold til ungdommenes behov. Det virker som om at alle blir målt etter samme målestokk, og jevnt over stilles det like krav til ungdom som sliter med rus, psykiatri, atferd og de som ikke har noen spesielle utfordringer. Barneverntjenestene kan synes å være lite hensynstakende overfor ungdommenes ulikheter, og dette kan være med på å presse ungdom som ikke står til kravene ut i fra offentlig hjelp og støtte. Disse ungdommene vil kanskje være de som har behov for denne hjelpen aller mest.

4.6.2 Uklare retningslinjer og uenighet i tiltak

Flere av saksbehandlerne uttrykte et savn for mer tilrettelagte tiltak som for eksempel botiltak hvor de hadde tilgang til egnede boliger med miljøterapeuter, og at ungdommene på den måten fikk jevnlig oppfølging og botrening. Saksbehandlerne fortalte at de ofte snakket om dette på interne møter, og så verdien av å ha et slikt tilbud til ungdom, men grunnet økonomisk begrensning innad i kommunen kunne ikke dette iverksettes. I tillegg opplevde saksbehandlerne at barnevernleders individuelle vurdering og beslutningsmyndighet også var et hinder for å få gjennomslag for tiltak som saksbehandlerne vurderte som nødvendige. På den måten oppstår det et gap mellom saksbehandlers vurderinger og ønsker om iverksettelse av tiltak og leders beslutningsmyndighet og hensyn til budsjett.

”Du kan jo si at vi har jo en faglig diskusjon på møter her internt. Og det er jo der det avgjørende er barnevernleder. Det er den som sitter med den endelige beslutningen og bestemmelsen. Og når holdningen til den, til barnevernleder, er på at her må man spare mest mulig, for det er det det handler om, sant... å spare mest mulig. Når den

avgjørelsen ligger der, så tenker jeg at det ville være avgjørende for hva hver enkelt vil få i ettervernet, og det synes jeg er synd.”

”det som er synd er at og det som jeg ser nå, det er at rausheten til hver enkelt barnevernleder er avgjørende for hva den enkelte ungdom skal få dekt, og slik bør det ikke være.”

En informant fra en mellomstor kommune forteller at hun opplever at det er manglende kvalitet på de tilbudene og tjenestene de kan tilby, og noen ganger har de heller ikke mulighet til å tilby oppfølging i tiltakene som de vurderer ville fungere best for ungdommene. Dette begrunnes med en restriktiv ledelse, økonomiske hensyn og manglende kunnskap hos ledelse om behovet for å iverksette et godt tilbud til ungdom på ettervern.

”Men den største utfordringen er vel at dette med tiltak som koster penger. (...) Også skal vi jo dekke penger til livsopphold og til bolig og så, ja, forsørge de. Så blir det masse diskusjoner på økonomi. Det koster. Jeg tenker barnevernet og ledelsen må være klar over at det koster. Vi må bruke penger på ettervernere.”

Usikkerhet i forhold til hva ettervernet skal inneholde og hva det burde bestå av ble også nevnt som utfordrende og uklart i arbeidet med ettervern.

”Og det er noe av det som er utfordringen med hva ettervernet skal bestå av?”

”I veilederne så står det at barneverntjenesten skal vise raushet for disse ungdommene på ettervern. Ja, hva betyr det? Og hvem er det som skal bestemme for den rausheten skal ligge?”

Under intervjuene med saksbehandlerne var det noen som snakket om hva de mente kunne bedre de utfordringene de opplevde i tiltakene. En informant mente at et tydeligere lovverk og strengere restriksjoner for hva barneverntjenesten kan eller skal dekke burde være på plass. Dette kunne eliminere uenigheter i vurderingene mellom saksbehandler og barnevernleder. Tydeligere interne rutiner var også et forslag som ble nevnt av andre saksbehandlere for å sikre kvalitet i tiltakene.

”Hvis jeg skulle ha ønsket meg noe i forhold til det, så hadde jeg ønsket at den ble tydeligere på hva er ettervern i barnevernet (...)”

”Jeg tenker på lovverket fordi at med det så hadde det vært lettere å sagt hva som faktisk er vårt ansvar, ikke bare hva vi kan.”

Flere av informantene fortalte at de hadde som rutine å oppfordre og hjelpe ungdommene som ikke fikk innvilget det tiltaket som de ønsket eller som ble avsluttet uten at de selv ønsket det, til å sende en klage til fylkesmannen. På den måten opplevde saksbehandlerne at barneverntjenestens vurderinger ble etterprøvd hos fylkesmannen, og tilbakemeldingen fra fylkesmannen ble anvendt i lignende saker hvor det enten var uenigheter mellom barnevernleder og saksbehandler omkring vurderinger av tiltak, eller uenigheter med ungdommen om barneverntjenestens vurderinger.

Kun en kommune kunne tilby tilrettelagte botiltak med oppfølging fra miljøterapeut. I denne kommunen opplyste informantene om en tilfredshet med tanke på kvaliteten på tiltakene og følte at ungdommene ble godt ivaretatt. Derimot ytret de en bekymring for at denne typen tiltak skapte mindre kontakt mellom saksbehandler og ungdommen, da ungdommen for det meste var i kontakt med miljøterapeutene som var tilknyttet boligene.

Det fremkommer i intervjuene at flere av saksbehandlerne opplever uklarheter i forhold til hva ettervern innebærer og hva ettervern skal inneholde. Også uenigheter mellom saksbehandlere og ledere blir nevnt som utfordringer i tilrettelegging av ettervern. Diskusjoner om hvilke tiltak barnevernet skal tilby, om hvilke behov barneverntjenesten skal hjelpe og støtte ungdommen på, og hvor mye økonomi som skal legges i tiltakene, er noen av utfordringene barneverntjenestene nevner. Uenigheter innad i barneverntjenesten om ettervern kan belyses fra to sider. Den ene siden belyser saksbehandlers argumenter og vurderinger for hvilke tiltak som anses som nødvendige å iverksette i ettervern. Disse vurderingene er gjerne gjort etter samtaler med ungdommen om deres behov i en overgangsfase. Saksbehandlerne kan dermed sies å ha en annen kjennskap til sakens kjerne enn det lederne har, som får overlevert vurderinger av ungdommenes livssituasjon og behov i interne møter med saksbehandlerne. Lederne på sin side argumenterer gjerne ut i fra to ting, både saksbehandlernes vurderinger, men også det årlige budsjettet som er blitt tildelt fra kommunen. Dermed er det ikke vanskelig å forstå at flere saksbehandlere opplever en

restriktiv ledelse med tanke på økonomi og endelige beslutninger. Saksbehandlerne kan oppleve frustrasjon og nederlag ved å til stadighet få motargumenter om at tiltak koster penger, og dette er noe som må tas i betraktning når det er snakk om tilrettelegging av tiltak. Med utgangspunkt i saksbehandlerne fortellinger om stadige drøftinger og uenigheter med ledelse kan det tenkes at den enkelte saksbehandlers kompetanse for å formidle vurderingene og argumentere imot ledere krever en hel del erfaring og kunnskap fra feltet. Dette kan også fortelle at saksbehandleren viser evne til å tenke ”utenfor boksen” og velger å ikke være en brikke i et spill som adlyder orde eller tjener en større sak (Garsjø, 2008). Saksbehandlerne personlige integritet blir fremtredende og evnen til kritisk refleksjon kan være avgjørende i drøftingen. Slik sett kan ungdommens tilrettelegging i ettervern avhenge av den enkeltes saksbehandlers faglige kompetanse og formidlingsevner. Dette er også i tråd med funn fra Söderqvist et. al (2015) studie som viser til hvordan ettervernet blir definert ut fra den enkelte ansattes forståelse av ungdommenes behov, og slik sett blir praksisen og utførelsen av ettervern varierende innad i barneverntjenesten.

Flere barneverntjenester mente at for å lette på disse utfordringene som de opplever omkring lovverket i barnevernloven og faglige uenigheter, kunne en løsning være å få et tydelige lovverk og retningslinjer hvor det fremkommer konkrete anbefalinger om hva barneverntjenesten skal dekke og ikke. Dette kan være med på å fjerne gråsonene som barnevernet opplever. På den andre siden kan et strengere lovverk innskrenke tiltaksmulighetene som i dag tilbys i ettervern, og dermed være med på å hemme den kreative utfoldelsen barneverntjenesten har i dagens ettervern.

Ut i fra flere fortellinger om uklarhet i tiltak omkring ettervern, kan det synes som om at barneverntjenestene har lite interne rutiner omkring organiseringen av ettervern. Oterholm (2008) beskriver at barneverntjenesten er et komplekst felt, og at innarbeide rutiner bidrar til å koordinere og kontrollere arbeidet, redusere usikkerhet og avklare økonomiske ressurser. Derimot er ikke skriftlige rutiner i seg selv en garanti for en bedre praksis av ettervern, men likevel vil det være en sikkerhet i tilfeller hvor barneverntjenesten opplever uenigheter mellom ledelse og saksbehandlere og uklarhet i utarbeidelsen av ettervern.

Selv om det fremkommer misnøye og usikkerhet omkring utarbeidelsen av ettervern, lovverk og vide retningslinjer fra nasjonalt hold, var det også saksbehandlere som var tilfreds med kvaliteten av ettervern. Dette gjaldt de store kommunene som hadde ressurser innen økonomi

og tiltak i ettervern. I kommunen hvor de kunne tilby botilbud med oppfølging av miljøterapeut fremkom det større grad av tilfredshet sammenlignet med de andre kommunen som ikke hadde dette tiltaket. Derimot uttrykte de en misnøye fordi saksbehandlerne i dette tilbudet mistet den jevnlige oppfølgingen med ungdommene, og tiltaket ble beskrevet som en tjeneste som bidro til å skape større avstand mellom ungdommen og saksbehandleren. Paulsen et al. 2017 viser også hvordan økende bruk av standardisering og teknologisering bidrar til å skape større avstand mellom barnet og barnevernet. Dermed kan det tenkes at klientkontakten blir dårligere, da saksbehandleren som har vedtaksmyndighet og forvalter ettervernet får mindre kjennskap til ungdommen og tilrettelegging av individuelle behov vil bli mer utfordrende og avhengig av god kommunikasjon mellom saksbehandler og miljøterapeut.

4.7 Tverrfaglig samarbeid i ettervern

Som presentert i teoridelen er det i ettervern relevant å arbeide med andre samarbeidsinstanser. Ungdommer over 18 år har ofte flere rettigheter innen ulike system, og enda flere hvis ungdommene har spesielle utfordringer som de behøver oppfølging til.

Informantene i min studie viser til at de ofte samarbeider med andre instanser i ettervern. NAV, skole, psykiatri og oppfølgingstjenesten blir nevnt som noen samarbeidspartnere. NAV er helt klart en av de mest brukte samarbeidspartnere til barneverntjenesten. Men det fremkommer også historier hvor samarbeid mellom tjenestene ikke har fungert optimalt, og hvor ungdommene kunne ha ”shoppet” tjenester både hos NAV og barnevernet, uten at instansene viste om hverandre. På denne måten opplevde barnevernet at de la tilrette for at ungdommene kunne utføre kriminelle handlinger, ved å utnytte to systemer via økonomisk støtte.

”Vi hadde jo mange som på en måte ble avglemt. Opplevde at det var ungdommer som gikk både til NAV og hit for penger. De ble ikke fulgt opp, så de ble ikke oppdaget. Så det ble nesten litt sånn at vi ble med å kriminalisere, fordi vi ikke fulgte godt nok opp.”

I samarbeidet mellom barnevernet og NAV forteller informantene at det er lettere å ta kontakt med samarbeidsorganet hvis de har navn, nummer og gjerne et ansikt til saksbehandleren som de kontakter. Personlig bekjentskap til personer som arbeider i NAV eller andre samarbeidsinstanser er en forklaring på hva som gjør det enkelt for barnevernet å kontakte andre systemer, og be om råd eller samarbeid.

”Har jeg noen på NAV som kan svare meg generelt så henvender jeg meg til de (...) Man bruker jo navn som man er komfortabel med, som vet noe om det du trenger svar på.”

Informanter beskriver også at de synes det er vanskelig å få tak i saksbehandlere som de ikke vet hvem er, og må stå i en offentlig telefonkø for å opprette kontakt med. Dette er med på legge hindre i veien for samarbeid mellom barnevern og NAV.

”Jeg har opplevd at de ganger jeg har bruk for NAV og har et nummer å ringe og får kontakt med en person som kan sette meg videre så har jeg glemt hva jeg hadde problemer med og hva jeg ønsket hjelp til. Det kan gå en time å sitte å vente på den telefonen der. Jeg opplever ikke at NAV er en samarbeidspartner slik som jeg trodde de skulle være. Det er vondt å si. (...) De er en utilgjengelig koloss med fagfolk som vi ikke vet hvordan vi skal benytte oss av”.

Andre informanter viser til at de har fått et bedre og tydeligere samarbeid med NAV etter at retningslinjene for samarbeid mellom NAV og barnevernet kom. Men til tross for dette opplever flere informanter at samarbeidet kan bli enda bedre, spesielt i forhold til oppfølging av ungdommene, hvor de mener at ansatte i NAV kan bli flinkere til å informere og engasjere seg i ungdommenes situasjon. Informantene viser til at barnevernets arbeid med ungdommene er preget av en tettere oppfølging, bedre kjennskap til ungdommen og større forståelser for behovene til ungdommene, enn det NAV er i sin praksis.

”Jeg ønsker at NAV skal by litt mer på seg selv. (...) Jeg synes de gir for dårlig informasjon. (...) Men vi starter jo med dem, så vi kjenner jo de bedre og har forståelse for deres problematikk, så jeg vet ikke hva vi kan forvente av NAV?”

”Den tette oppfølgingen som vi ofte har med ungdommene, det har de ikke på NAV. NAV sier sånn er det ikke hos oss.”

Informantenes fortellinger om samarbeid med NAV viser at det er ulike erfaringer av samarbeid med NAV. I noen kommuner har de jevnlig samarbeidsmøter, mens i andre tar de kontakt ved behov. Andre viser til lite eller ikke-eksisterende samarbeid med NAV grunnet

vansker med å få kontakt med saksbehandlere og lite kjennskap til personer som arbeider innen NAV. Derimot synes informanter som har personlig kjennskap til ansatte i NAV en bedre kontakt og samarbeid med NAV, og synes det er lettere å ta kontakt da de gjerne har direkte nummer og et ansikt på saksbehandleren.

Informantenes fortellinger om ulik tilnærming og forståelse av ungdommenes behov hos barnevernet og NAV understreker Oterholms (2015) funn om at NAV er et system som er mer preget av "her- og-nå" situasjonen, og som arbeider mer systematisk med en tanke om en rask selvstendigjøring, enn det som er praksis i barnevernet. I tillegg kan også informantenes beskrivelser om NAV sitt lave engasjement omkring ungdommenes situasjon tydeliggjøre denne forskjellen. Ut i fra dette kan det være rimelig å vurdere at det vil være til ungdommens beste om hovedansvaret for ungdommenes ettervern befinner seg innen barnevernet, da forståelse, engasjement og en tettere kontakt legger til rette for en god relasjon mellom ungdom og den ansatte (Paulsen et al.). Og ut i fra en tanke om hovedansvar hos barnevernet kan ungdommene i større grad lykkes i overgangen til voksenlivet, sammenlignet med hvis NAV som viser mindre grad av deltakelse i overgangen skulle hatt ansvaret. Denne vurderingen støttes også av forskning (Oterholm, 2015; Paulsen, 2016) som mener at barneverntjenestens tilnærming til ungdommene er i tråd med en "vanlig" oppfølging fra foreldre ville gitt, mens NAV har en mer systematisk og byråkratisk forståelse av denne oppfølgingen. Ut i fra dette argumenteres det for at barnevernets oppfølging av ungdommer i ettervern er å foretrekke, da en overføring til NAV vil innebære at noe vesentlig går tapt.

I fortellingene om personlig bekjentskap må det understrekes at dette ikke var vennelignede bekjentskap, men bekjentskap som hadde oppstått grunnet tidligere samarbeid eller kollegaer som har byttet jobb fra barnevern til NAV. I disse fortellingene kommer fordeler ved samarbeid til synet. Noe som danner grunnlag for en mer samhandlende kultur og positive holdninger til hverandre (Galvin og Erdal, 2013) Informantenes fortellinger om samarbeid kan tyde på at noen kommuner har bedre rutiner for samarbeid, mens andre mangler tydelige integrerte retningslinjer for samarbeid. Dette kan blant annet tyde på at flere kommuner mangler en tydelig ledelse som fremhever viktigheten av tverrfaglig samarbeid. Da en av forutsetningene for at et samarbeid skal fungere og ikke være avhengig av enkeltpersoner og bekjentskap, krever at det forankres i den kommunale ledelsen og kommunale planer om samarbeid på tvers av instanser (Galvin og Erdals, 2013).

4.8 Organisering av ettervern.

Kvalitet i ettervern kan i følge informantene avhenge av en rekke faktorer, som sammen utgjør et godt ettervern. Flere informanter trakk frem aspekter som de mente fremmet kvalitet i tjenestene. Blant annet handlet dette om å ha tid, mulighet og interesse for å jobbe med ettervern. Organisasjonsmodeller i barnevernet synes å spille en viktig rolle for hvordan kvaliteten på ettervernstiltakene blir. En fagleder forteller om hvordan de opplevde både et økt fokus og økt kvalitet på ettervernsarbeidet i en periode de ansatte en saksbehandler som kun jobbet med ettervern. Årsaken til at de forsøkte denne ordningen var saksbehandlers egen genuine interesse for ettervern. Utfallet av denne ordningen var at saksbehandleren utarbeidet tydelige rutiner omkring ettervern, og hadde både kunnskap og erfaring omkring metoder som anvendes i ettervern. Denne saksbehandleren ble også en naturlig kontaktperson for andre saksbehandlere som søkte råd og veiledning i sine saker med ettervern. Da vi gjennomførte intervjuet med faglederen hadde de ikke denne organisering lenger, da den hadde opphørt da saksbehandleren sluttet i jobben i barnevernet. Faglederen uttrykte en tydelig negativ forandring i fokus og prioritering av ettervern når spesialiseringen opphørte.

Flere andre informanter opplyste at denne formen for strukturering av barneverntjenesten var savnet, og at denne varianten kunne være en fruktbar modell for mellomstore til større kommuner. Samtidig ble det nevnt utfordringer med en slik organisering hvis den ikke var godt nok integrert i tjenestene, og det ble pekt på at barneverntjenestene ville bli sårbar hvis arbeid med ettervern skulle spesialiseres til et par saksbehandlere.

Kun en kommune i studien hadde en permanent organisering hvor de hadde spesialisert seg på ettervern. Teamet som hadde fire årsverk, hvor tre av disse var saksbehandlerstillinger og en fagleder, tilhørte avdelingen omsorg. Informantene i denne kommunen fortalte at etter at de iverksatte denne organiseringen, opplevde de et økt fokus og en bedre oversikt over ungdommenes behov, hvilke tiltak som var godt egnet for hver enkelt ungdom og en bedre oppfølging og kontakt med ungdommen. De opplevde også at med denne organiseringen bidro barnevernet til at ungdommene fikk en mer naturlig overgang fra barndom til voksenlivet, på grunn av tett oppfølging. De opplevde både at det var fokuset og den økte kontakten med ungdommene som bidro til god kvalitet på ettervernet, og den nære og tette relasjonen som de etablerte til ungdommene. Sett under ett var organiseringen i denne barneverntjenesten kvalitetsfremmende for ettervern, da de både hadde tid, ressurser og

erfaring nok til å skape gode og skreddersydde tiltak til ungdommene over 18 år. Denne barneverntjenesten opplevde også en stabilitet hos de ansatte i ettervernsteamet, hvor samtlige 4 saksbehandlere hadde jobbet mellom 4-6 år i ettervernsteamet.

Barneverntjenestens organisering av ettervern kan synes å være avgjørende for den kvaliteten barnevernet kan gi på tiltakene i ettervern. En spesialisering av ettervern gir selvfølgelig et helt annet fokus på ungdom og ettervern, da arbeidet kun er konsentrert om gruppen ungdom i barnevernet som er over 18 år. Storø (2012) argumenter for at et godt ettervern både er avhengig av strukturbetingelser i tjenesten og aktørbetingelser. Dette innebærer at for å skape kvalitet i ettervern kan ressurser, arbeidsdeling, autoritetsfordeling og kommunikasjonsstruktur i kombinasjon med saksbehandlernes holdninger, kunnskap og interesser utgjøre et godt og kvalitativt arbeid i ettervern. Kristiansen og Skårvik (2010) viser til at strukturelle forhold innad i en barneverntjeneste ikke er godt nok i seg selv for å sikre kvalitet i ettervern, men at saksbehandlere som viser en genuin interesse for å jobbe med ungdom i ettervern er av stor betydning. Dette kommer også frem i min studie, hvor personlig engasjement i kombinasjon med spesialisering av ettervern viser gode resultater i forhold til kvalitet og økende fokus på ettervern.

Når barneverntjenestens opplever at ettervern har lite fokus med tanke på tid, ressurser og kvalitet og uttrykk om savn etter bedre organisering, kan dette vurderes som at barneverntjenestene innehar kunnskap om hva arbeid med ettervern krever. Det økte fokuset på hva ungdommene i ettervern behøver kan tyde på at kommunene har bevissthet om at kommunene ikke er godt nok organisert rundt denne gruppen.

Barneverntjenestenes organiseringsmodell synes å være en av årsakene til utfordringer som saksbehandlerne opplever i forhold til tidspress, dårlig relasjonsbygging og lav klientkontakt. Slik jeg vurderer det tyder dette på at ettervern er et felt som ikke blir prioritert og fremmet i den grad det burde vært. Hvordan dette problemet kan løses er for meg vanskelig å definere, men det kan tenkes at et større kunnskapsløft hos lokale og statlige politikere og hos ledelsen i de enkelte kommunene kan være en mulig løsning. Kanskje kan dette bidra til en prioritering av barneverntjenestens arbeid med ettervern og tilrettelegge bedre for ungdommene som er over 18 år. I et langsiktig perspektiv kan et kunnskapsløft bidra til å tenke forebyggende omkring utfordringer som i fremtiden vil koste samfunnet og kommunen mer enn et enkelt, dyrt og skreddersydd tiltak gjør per i dag.

4.9 Økt fokus på ettervern

I Norge har temaet overgang og ettervern vært relativt fraværende i forskning, teoriutvikling og i det faglige miljøet. Også internasjonalt har denne gruppen vært neglisjert. (Storø, 2012). Dette har imidlertid endret seg den siste tiden, fra å være et avglemt tema til å bli et hett og aktuelt tema. Etterlysning om kunnskapsløft fra nasjonalt hold, økende forskning, bevisstgjøring via kanaler som ettervernskonferanser og forandringsfabrikken¹ har bidratt til det økende fokuset som er på dagens ettervern.

Selv om flestparten av saksbehandlerne opplevde noen begrensinger i forhold til hvilke tiltak de kunne tilby ungdommen grunnet mangel på ressurser, uklare retningslinjer, uenighet med leder og økonomisk frihet, fortalte alle informantene om et økende fokus på ettervern sammenlignet med noen få år tilbake. Ettervern blir hyppigere omtalt i drøftingsmøtene, på konferanser og ellers i fagmiljøet. Dette opplevde samtlige informanter som positivt og ”på tide”.

Informantene hadde en felles oppfatning av at barneverntjenesten opplevde en økning av ungdommer som mottok tilbud om ettervern. Dette har medført at noen saksbehandlerne har lagt press på sine ledere for å øke fokuset og kunnskapen om ettervern i barnevernet. Presset fra saksbehandlerne viser seg å ha en positiv effekt i form av at ledelsen i større grad har satt ettervern på dagsordenen. Noen barneverntjenester har besluttet å gjøre ettervern til et internt satsningsområde, hvor det implementeres en større faglig bevissthet og søken etter arenaer som kan gi kunnskapsløft om ettervern. Her ble ettervernskonferanser nevnt som konkrete eksempler på fagutvikling på området. Informantene fortalte at de blant annet fikk inspirasjon og kunnskap fra barnevernproffene om hvordan barneverntjenesten kunne bli bedre på ettervern. Enkelte barneverntjenester hadde også besluttet å delta i ulike nasjonale prosjekter for å heve kunnskapsnivået om blant annet ettervern. Noen kommuner var derfor deltakere i forandringsfabrikken sin prosjekt ”mitt liv”, hvor dette ble en bidragsyter for å skape forståelse og kunnskap om viktigheten av fokus på blant annet ettervern.

¹ Forandringsfabrikken: En organisasjon som samler inn kunnskap om ulike temaer fra barn og unge, og presenterer deres stemmer i kartleggingsprosjekter. Målet er å nå ut med barnas meninger og ønsker til fagmiljøer, politikere og brukerorganisasjoner (<http://www.forandringsfabrikken.no/page/innhenting-av-kunnskap>).

”Vi var med og er jo med i det her ”Mitt Liv”-prosjektet, og jeg tror nok at det også var en sånn bidragsyter til å skape større forståelse for ungdom og involvering av ungdom.”

Tilsyn fra fylkesmannen var også en faktor som bidro til at barneverntjenesten opplevde økt fokus og fleksibilitet i arbeidet med ungdommer over 18 år. En fagleder fortalte om hvordan besøk fra fylkesmannen resulterte i avvik på tiltak som omhandlet ettervern, og hvordan dette bidro til å skjerpe rutinene og fokuset på hvordan de ansatte jobbet med ettervernssaker.

”Sånn at disse tilsynene og lovkravene og endringene, det er klart at det skjerper de vurderingene vi gjør og fokuset vårt.”

Rapporter fra nasjonalt hold, og nasjonal og internasjonal forskning blir også nevnt som en årsak til økt fokusering på ettervern. Enkelte informanter beskriver at fagutvikling på disse områdene skaper et kunnskapsløft hos barneverntjenestene om dagens ettervern. I kombinasjon med større bevissthet på ungdommenes ulike behov i denne fasen i livet og kunnskap om hvordan barneverntjenesten kan tilrettelegge for et bedre barnevern, har dette bidratt til å løfte fokuset og satsingen omkring ettervern.

”Sånn at, jeg tenker at det har jo både med større faglig bevissthet, et større trykk og tydeligere retningslinjer i forhold til det på nasjonalt hold.”

Muligheten til fagutvikling gjaldt ikke alle informantene. En fagleder fra en storkommune forteller om hvordan alle i tjenesten er preget av tidspresset, og at dette skaper lite rom for fagutvikling og oppdatering av fagfeltet.

”Ja, hos alle egentlig. Det er vel vanskelig å sette seg ned å lese fag når du har noe som brenner på andre siden.”

Det fremkommer tydelig at ettervern er et felt som er under utvikling i barnevernet. Fortellinger om økende grad av fagutvikling internt i kommunene, deltakelse i forskningsprosjekter som baserer seg på kunnskap fra tidligere barnevernbarn og skriftlige veiledere, er med på løfte frem behovet for kompetanse omkring ettervern. Alle barneverntjenestene forteller nyanserte og ulike historier om hvordan de opplever et skifte i

ettervern, fra å være et felt som ikke har vært i fokus til et felt som det satses for fullt på. Dette viser at kommunene ser behovet for kunnskap om ettervern. Ut i fra denne informasjonen må det kunne påstås at satsingen på ettervern fra ulike hold, er med på å skjerpe barneverntjenestene i sitt arbeid med ungdommer i overgangen til voksenlivet. Selv om alle barneverntjenestene forteller om en økt fokusering, er det også fortellinger som viser at det kan være vanskelig å finne tid til fagutvikling i barnevernet. I mange tilfeller kan dette rett og slett handle om prioriteringer.

Fagutvikling i en organisasjon kan sees på som en fordel både for å opprettholde allerede lært kunnskap og for å lære ny kunnskap. Barnevernfeltet er i stadig endring, og derfor er søken etter ny kunnskap relevant for fagfeltet, og dette bidrar også til en styrkning av det faglige og profesjonelle nivået innad i et fagmiljø (Garsjø, 2008). En annen positiv side ved være på søken etter ny kunnskap er at det kan være lettere å ha en kritisk holdning omkring egen praksis og arbeidsmetode, og ha evnen til å se når noe fungerer eller ikke.

Flere kommuner fortalte om deltakelse i forskningsprosjekter, blant annet ”mitt liv”. Ved at en organisasjon er åpen og ønsker å ta del i et forskningsprosjekt hvor praktiske erfaringer omgjøres til kunnskapsproduksjon, bidrar dette til å gjøre erfaringskunnskap tilgjengelig for flere. Å sette lys på erfaringer av egen praksis kan også bidra til å fremheve svakheter og styrker ved den aktuelle organisasjonen. Dette kan bidra til å få frem hvilke fagområder som har behov for forbedringer, og hvilke som fungerer godt (Halås & Solstad, 2010). I studien kan dette identifiseres gjennom flere fortellinger om hvordan deltakelse i ”mitt liv” har skapt større forståelse for hva ungdommer i ettervern har behov for, og hvilke midler barneverntjenesten har til rådighet for å imøtekomme disse behovene. Barneverntjenesten får da muligheten til å identifisere mangler og forbedringer i sin egen tjeneste.

Økt fokus kan også komme fra press og krav fra andre offentlige organisasjoner. I studiens tilfelle ble fylkesmannens tilsyn årsak til å øke fokuset på ettervern. Her ble barneverntjenesten tvunget til å opprette tydelige rutiner og forbedringer innen ettervern. Dette er et klart signal om at ettervern har vært for dårlig forvaltet på et tidligere tidspunkt. I tillegg viser det at selv om barneverntjenesten har ansvaret for å sørge for en forsvarlig forvaltning og praksis av ettervern, kan det være behov for at et større kontrollorgan pålegger kommunene forbedringer via tilsyn og krav, og at dette i alle fall har en positiv virkning på utarbeidelser av rutiner og i beste fall på kvaliteten av ettervernet ungdommene mottar.

4.10 Når og hvorfor avsluttes ettervern?

Som tidligere presentert gir barnevernloven § 1-3 adgang til å opprettholde tiltak for ungdommer fra 18 til fylte 23 år. Dette innebærer at barneverntjenesten kan tilby ettervern til ungdom i 5 år etter myndighetsalder. Et avslag eller henleggelse av aktiv sak skal alltid begrunnet i barnets beste, i henhold til barnevernloven § 4-1. Dette er for å sikre at barneverntjenesten foretar en grundig vurdering av den enkeltes ungdoms behov, treffe gode barnevernfaglige beslutninger som er basert på en konkret og individuell vurdering (rundskriv Q-13/2011).

I studien fremkommer det at fåtallet av informantene opplever at ettervernstiltak går helt til ungdommen fyller 23 år. Og i den grad de opplever at en ungdom mottar ettervern til de er 23 år, er dette ofte begrunnet i at ungdommen gjerne har rettigheter etter annet lovverk, eller har behov for en ekstra oppfølging på grunn av psykiske helse.

Alle saksbehandlerne forteller at de ikke har noen statistikk i forhold til hvor gamle ungdommene er når de avsluttes i ettervernet, men at tendensen synes å være at de fleste avsluttes når de er 20-21 år gamle. Det er flere årsaker til avslutning fremkommer som mangfoldige, men det foreligger en felles oppfatning fra barneverntjenesten at ungdommene stort sett er klare for avslutning ved 20 års alderen.

”Nei, 23 år har jeg veldig sjeldent opplevd de står til. 20-21 år.”

Noen saksbehandlere forteller at årsaken til at ungdommene avsluttes i denne alderen er fordi de er ferdige med videregående skole, og gjerne skal over i jobb eller høyere utdanning. Dermed faller det seg naturlig å begynne å tenke på avslutning av ettervern. Noen beskriver at hvis ungdommene får opptak på høyere utdanning, vurderer barneverntjenesten at ungdommene er kompetente nok til å klare seg selv, uten hjelp fra barneverntjenesten.

”Også er det jo viktig at vi tenker at vi skal være der i alle fall til de er ferdige med videregående. Har de sjans til å komme inn på høyere utdanning, er de godt kompetente ungdommer.”

Alle barneverntjenestene forteller at de har som praksis å avslutte den økonomiske støtten til ungdommene etter videregående skole, og at ungdommene derfor mister interesse for å motta

tiltak fra barnevernet. I denne alderen er det forventet at de får seg jobb med tilhørende lønn eller videre studier med støtte fra lånekassen. Selv om de økonomiske ytelser blir avsluttet, tilbys det å opprettholde tiltak form av samtaler eller samarbeidsmøter, men ungdommene finner ikke disse tiltakene attraktive. Og siden ettervern er et frivillig tiltak, blir ungdommenes ønske om å avsluttes årsaken til henleggelse.

Ungdommene som er i ettervernet har med seg en ekstra bagasje som i mange tilfeller skaper utfordringer for de senere i livet eller som allerede er blitt et faktum. (Tysnes & Kiik, 2016; Paulsen, 2017; Paulsen, 2016; Storø, 2012; Kristofersen, 2009; Bakketeig & Backe-Hansen, 2008). Informantene i min studie beskrev arbeid med ungdommer som blant annet sliter med rusproblematikk, ytre påvirkninger fra foreldre eller annet nettverk som har dårlig innflytelse på de, og psykiske belastninger. Informantene fortalte at ofte er disse faktorene årsaker til at ungdommer ønsker å avslutte sitt tiltak om ettervern. Rusmisbruk hos ungdom synes å være en generell oppfatning hos de ulike barneverntjenestene om hvorfor ungdommene selv avslutter tiltakene tidligere enn planlagt. De mister fokuset, klarer ikke å holde avtaler eller følge opp viktige møter med barneverntjenesten. Noen ganger resulterer det også i at barneverntjenesten ser seg nødt til å avslutte tiltakene fordi de ikke får kontakt og jevnlig oppfølging av ungdommene. Barneverntjenestens krav og kriterier som de stiller de ungdommene kan også forstås som en årsak til at noen ungdommer blir avsluttet i tidlig alder. Barneverntjenestene forteller at de ofte opplever at ungdommene ikke makter ikke å forholde seg til kravene som barneverntjenesten stiller.

”Er du over atten og du skriver under, så har du på en måte forpliktet deg til å følge opp de tingene som du ønsker hjelp til. Og han greide jo ikke å følge opp noen ting.”

En norsk studie med ungdommer som har mottatt ettervern fra barnevernet, viser at de fleste ungdommene uttrykte ønske om å motta tilbud om ettervern lenger enn det de fikk. Ungdommene mente at å avslutte ettervern når de er 20 år og forvente at de skal være selvstendige på det tidspunktet, vil være urealistisk (Paulsen, 2016). I samme studie fremkommer det at ungdommen opplever at de ansatte i barnevernet ikke forstår hva ungdommene har behov for, og viser til at de ofte blir sett på som mer selvstendige enn det de egentlig er. Ungdommene påpekte at selv om de håndterer forhold som bolig og økonomi vil de fortsatt ha behov for emosjonell støtte og trygghet (ibid, 2016).

Sammenlignet med det empiriske materialet i min studie kan det synes som at ungdommenes historier i Paulsens (2016) studie er sammenfallende med barneverntjenestens fortellinger omkring tidlig avslutning av ettervern. Det som derimot ikke er sammenfallende er barneverntjenestens vurderinger av de fleste ungdommer som kompetente og selvstendige i en alder av 20-21 år, sammenlignet med ungdommenes uttalelse i Paulsen sin studie (2016). Med dette som utgangspunkt kan det tenkes at barneverntjenestene ikke ser det helhetlige bilde av ungdommenes behov for videre støtte, og at de har tendenser til å overvurdere ungdommenes evner og muligheter for selvstendighet. Samtidig blir poenget med ettervern og tilrettelegging for gradvise overganger ikke hensyntatt av barnevernet. Heller kan det vurderes at ungdommene opplever unaturlige overganger, som er preget av plutselige brudd og skifter. I forlengelsen av dette viser annen nasjonal forskning også til funn hvor det tyder på at barneverntjenestens vurderinger for avslutning av ettervern avhenger av ytre faktorer. Disse studiene viser til at 20 år fremstår som en ”magisk grense” for avslutning av ettervern, og barnevernets foreldreskap kan karakteriseres som et ”vedtaksfestet foreldreskap” som ser ut til å begrense seg til 20 års alderen (Paulsen 2016; Kristofersen 2009; Tysnes og Kiik, 2015).

I følge rundskriv Q-13/2011 burde ettervern forstås som en læringsprosess, hvor det skal tilrettelegges for utvikling over tid. Dette kan dermed skape grunnlag for å diskutere hvorvidt barneverntjenestens oppfølging er i henhold til gjeldende lovverk og føringer på feltet, og hvilke konsekvenser slik begrenset oppfølging kan ha. I teoridelen viste jeg til forskning som redegjør for hvilke utfordringer ungdom i ettervern kan stå ovenfor. Ungdommene blir ansett som ekstra sårbare og møter ofte på store utfordringer senere i livet. Deres tilknytning til studier og arbeidsliv er lavere, og de har dermed økt behov for tid til å etablere seg innen disse arenaene (Tysnes & Kiik, Paulsen 2017). De opplever også større økonomiske utfordringer og har generelt lavere inntekt enn de som ikke har vært i barnevernet (Paulsen 2017). Beskrivelser omkring større risiko for atferd som fremmer kriminalitet og rusmisbruk blir også trukket frem som faktorer som ungdommene er mer utsatt for enn andre (Paulsen 2017). Med utgangspunkt i dette kan det stilles spørsmål om barneverntjenesten har for store forventninger til ungdommene i ettervernet. Og om de overser hva læringsprosessen i ettervern innebærer. Hvis det i så fall ikke er en overseelse fra barnevernets side, kan det da tenkes at barnevernet har mangel på kunnskap om ungdommenes behov for oppfølging over tid?

Et paradoks er at barnevernet opplever at ungdommene kan ha vansker med å forholde seg til krav og kriterier, men til tross for dette vurderer barnevernet å avslutte ettervern 1-2 år etter myndighetsalder. Spørsmålet blir da om barneverntjenesten vurderer at ungdommene på denne korte tiden har rukket å bli mer selvstendige og i stand til å forholde seg til samfunnets krav uten støtte og hjelp fra barneverntjenesten. Det kan tenkes at ungdommer som har vansker med å forholde seg til avtaler og rutiner har behov for ekstra oppfølging. Og sett i sammenheng med den kunnskapen som foreligger omkring ungdommenes utfordringer, vil det være relevant å tenke at barneverntjenestens vurderinger om oppegående og kompetente ungdommer i en alder av 20 år, ikke er tilfredsstillende med hensyn til det helhetlige bildet av ungdommenes emosjonelle og praktiske behov.

På en annen side kan det tenkes at ungdommer som viser liten motivasjon og engasjement for deltakelse i ettervernet blir en naturlig avslutning på ettervern. Hvor mye tid og ressurser skal barnevernet bruke på ungdommer som ikke engasjerer seg? Barnevernet viser til erfaringer om et økende tidspress og mangel på ressurser, og å forsøke å opprettholde tiltak som ikke er i tråd med målets hensikt er til ingen nytte. Dermed kan barneverntjenestens begrunnelser for avslutning være forståelig når det er snakk om uinteressert og umotivert ungdom som ikke ser hensikten med ettervern.

Enhver avslutning i barnevernet skal alltid gjøres i henhold til prinsippet om ”barnets beste”. I dette begrepet ligger det at barneverntjenesten skal gjøre en vurdering om avslutning vil komme ungdommen til gode. Det skal vurderes ut i fra om ungdommen både er emosjonelt og praktisk selvstendig, og at ungdommen ikke har så store hjelpebehov at barnevernet anser det som nødvendig med videre støtte. Barnevernet forteller at de jevnt over henlegger ettervernsaker når ungdommene er mellom 20-21 år, og at de da anser ungdommene som kompetente og klare for å ta fatt på voksenlivet uten videre støtte. Denne vurderingen synes ikke å være spesielt individuelt tilrettelagt hver enkelt ungdom og heller ikke i tråd med studier som viser at ungdom ikke er kompetente i denne alderen. Som tidligere nevnt viser Paulsen (2016) til at ungdommer som fremstår som praktisk selvstendige ofte blir overvurdert i forhold til behovet for emosjonell støtte, og at ungdommer i hun har snakket med forteller om et behov for videre oppfølging til tross for barnevernets vurderinger. Ut i fra dette kan det tenkes at barnevernet ikke følger barnevernloven § 4-1, og at barneverntjenesten i flere tilfeller bryter lovens formål.

4.10.1 Oppfølging etter avslutning av tiltak

I følge rundskriv Q-13/2011 presiseres det at ungdommer skal ha mulighet til å ombestemme seg hvis de har takket nei til ettervern og at de under enhver omstendighet bør kontaktes ett år etter alle tiltak er avsluttet.

Barneverntjenestens fleksibilitet i forhold til angremuligheten synes å være viktig for saksbehandlerne. At ungdommer får mulighet til å utforske sin egen selvstendighet, og prøve og feile kan være et steg i en læringsprosess. Dette kan innebære at det tas uheldige valg og at ungdommene blir kjent med egne utfordringer og behov. Selv om barneverntjenestene viser til viktigheten av at ungdommene blir møtt med at de har muligheten til å komme tilbake i barnevernet igjen, er det ingen tegn på at barnevernet selv forsøker å gjøre en innsats. Dette synes å være helt og holdent opp til ungdommen selv. Her viser barnevernet at det oppsøkende arbeidet blir overlatt til ungdommen. Og det kan vurderes at barnevernet ikke følger nasjonale anbefalinger på området hvor det står at *”under enhver omstendighet bør ungdom som har takket nei til tiltak kontaktes etter ett år etter alle tiltak er avsluttet, for å høre om de nå likevel ønsker å motta tiltak.”* (rundskriv Q13/2011).

Alle informantene i min studie fikk spørsmål om barneverntjenestens praksis når det gjelder ungdommenes rett til å angre og oppfølging av ungdommene etter endt tiltak. Her fremkom det ulike svar, noen tydeligere enn andre. Alle informantenes viste til at de var kjent med denne angrefristen, og at de bør ta kontakt med ungdommene innen ett år etter avsluttet tiltak. Svarene for hvorvidt barneverntjenestene fulgte denne anbefalingen var derimot diffuse. Noen svarte at de i avslutningssamtalen med ungdommene oppmuntret ungdommene til å kontakte saksbehandleren igjen om de skulle angre seg. Andre fortalte om at de trodde noen i ledelsen tok seg av dette og at de derfor ikke anså det som nødvendig av saksbehandlere å utføre. Ingen informanter fortalte om konkrete eksempler på egen praksis av å kontakte ungdommene etter endt tiltak.

Alle kommunene uttrykte at de noen ganger, men ikke ofte, opplevde at ungdommene avsluttet tiltaket for så å angre seg og ba om videre tiltak i ettervern. I disse tilfellene ble ungdommenes behov for ettervern igjen vurdert og de fleste ble tatt inn igjen.

En fagleder påpekte at det var viktig å legge til rette for at ungdommene erfarte prøving og feiling uten at dette medførte konsekvenser for ungdommen. Denne uttalelsen skilte seg ut i

forhold til at faglederen la vekt på hvordan barneverntjenestene forsøkte å imøtekomme ungdommene ved å la de få ”styre” ettervernet, og alltid ha en åpen dør når de kom tilbake.

Det kan tenkes at barneverntjenestenes praksis og rutiner omkring å ta kontakt med ungdommene etter endt tiltak i stor grad er for dårlig sett opp i mot anbefalingene i nasjonale føringer og forskning. Det er påfallende at ingen av de ni kommunene som ble intervjuet i studien kunne vise til eksempler hvor denne praksisen fremkommer. Det kan dermed synes som at muligheten for å gjenoppta ettervern i stor grad avhenger av ungdommenes initiativ. I Paulsens (2016) forteller ungdommene om opplevelsen av tydelig brudd med barnevernet, med begrenset mulighet for å komme tilbake i ettervern. Paulsen påpeker også at de fleste ungdommene ikke hadde erfart å bli kontaktet av barnevernet etter avslutning.

At store deler av ansvaret for å gjenoppta kontakt med barnevernet kan også sees i lys av tidligere presentert forskning (Mathisen & Bakketeig, 2008; Oterholm 2008) som sier at ungdommene i ettervern må være passe kompetente og pågående for å gjenoppta kontakt med barnevernet, om de skulle ombestemme seg. Det kan tenkes at noen ungdommer av ulike årsaker ikke gjenopptar kontakt med barnevernet, selv om de skulle ha behov for det, og at de da mister viktig støtte.

Mangelen på oppfølging etter endt tiltak kan også medføre at ungdommene ikke får muligheten til å være prøvende og utforskende i overgangen til voksenlivet. I en alder av 20 år med begrenset sosialt nettverk er det flere utfordringer ungdommene vil oppleve, og mest sannsynlig vil de på ett eller annet tidspunkt ha behov for støtte, enten praktisk eller emosjonell. Ved mangel på oppfølging etter endt tiltak vil ikke barnevernet oppdage om ungdommene befinner seg i situasjoner hvor de kanskje ønsker tiltak likevel. Det kan tenkes at ved å kontakte ungdommene med noen måneders mellomrom inntil et år etter avslutning vil barneverntjenesten kunne avdekke hjelpebehov og veien tilbake vil kanskje for ungdommen oppleves som lettere, da det kanskje er lettere å ta i mot hjelp enn å be om hjelp.

Barneverntjenestenes fortellinger om en manglende tydelig praksis for oppfølging av ungdommene etter avslutning kan også innebære at ungdommene ikke blir gitt mulighet til å pendle mellom to faser, den uavhengige og den avhengige. Storø (2012) argumenterer for at avslutningen av ettervern bør ikke basere seg på at ungdommen skal være uavhengig fra dag en etter utskriving, men heller utvikles gradvis ved kontakt med stabile relasjoner. I tillegg

mener Storø (2012) at i ettervernsarbeidet er det viktig at de ansatte er bevisste på uavhengighetsorienteringen til ungdommene, og at etter avslutning vil mange erfare at livet ikke ble som de hadde tenkt. Dermed vil de ungdommene som barnevernet kontakter etter avslutning ha større mulighet for å komme tilbake i offentlig støtte igjen, kontra de ungdommene som barnevernet ikke kontakter. Empirien i studien bekrefter at barneverntjenesten ikke har en slik bevissthet i sitt ettervernsarbeid.

Under intervjuene med saksbehandlerne fremkom det et saksbehandlerne ikke ønsket å ”bryte” seg inn i ungdommens hverdag etter at tiltaket var avsluttet. Likevel mener jeg at å kontakte ungdommene etter endt tiltak ikke er å ”presse seg på” eller å ikke vise respekt ovenfor ungdommenes valg. Jeg ser det heller som en plikt barneverntjenesten har ovenfor disse ungdommene, og en handling som viser engasjement og omsorg. Berg og Paulsen (2016) viser til at barneverntjenestens støtte til ungdommene i en slik fase betyr å balansere mellom støtte, oppmuntring og forventinger og samtidig la ungdommene få være i kontroll av denne prosessen og sitt liv. Men barneverntjenesten som støtteapparat må hjelpe ungdommene til å lære at de i denne perioden både vil være uavhengige og avhengige. Ut i fra mine funn kan det tyde på at barneverntjenesten har et større fokus på ungdommenes uavhengighet enn pendling mellom avhengighet og uavhengighet.

4.11 Offentlig foreldreskap

Som presentert i teorikapittelet har barneverntjenesten ofte ansvar for et forlenget foreldreskap for ungdommer som mottar ettervern (Storø, 2012; Tysnes og Kiik, 2015; Paulsen, 2017; Bakketeig, 2008). I ettervernet oppstår det tydelig skille mellom foreldreskapet ungdommer flest mottar fra egen foreldre og foreldreskapet det offentlige gir. Det beskrives at ungdommer i ettervern opplever mangel på fleksibilitet og veksling mellom selvstendighet og støtte. Og at i ettervernet blir overgangen til voksenlivet en situasjon ungdommen til stadighet blir påminnet og må forholde seg til, sammenlignet med ungdom som opplever en mer naturlig overgang (Paulsen, 2017).

I min studie ble dette temaet tatt opp av de ansatte selv, og det var naturlig å snakke om dette da de mente at ledelsen ikke er klar over hva ansvaret innebærer. Noen saksbehandlere mente at grunnet ledelsens manglende kunnskap om temaet, fikk saksbehandlerne noen ganger ikke gjennomslag for sine vurderinger.

”Barnevernet har jo forsørgelsesansvar når de skal gå videregående skole, når vi har omsorgen for dem. Det er ikke bestandig ledelsen har vært klar over det, hva det innebærer.”

Noen barneverntjenester forteller om hvordan de engasjerer fosterhjem eller andre støttepersoner for å følge opp ungdommen i hverdagen, og slik sikre at ungdommen mottar støtte og veiledning når saksbehandler i barnevernet ikke har mulighet til å gjøre denne jobben. På denne måten forsøker barnevernet å opprettholde sitt ansvar for forlenget foreldreskap utover barnevernets systematiserte praksis.

”Når det er på oppdrag fra oss, så kan vi systematisere det, vi kan avtale, vi kan følge med i lag. Og jeg synes det er gull verdt å ha kontakt med de her personene som hjelper meg å følge med. Jeg kan puste med magen, og vite at det er noen der for de i helgene og etter halv fire.”

Flere informanter forteller derimot om utfordringer ved denne praksisen. De erfarer ofte at det økonomiske aspektet blir styrende for hvorvidt barnevernet kan opprettholde de ”betalte relasjonene”, og at de derfor avsluttes. Saksbehandlerne uttrykker frustrasjon over slike vurderinger, og mener at dette er en del av barnevernets ansvar i ettervern, at ungdommene har gjennom dette får mulighet for sosialt nettverk og støtte.

Som jeg presentert tidligere fremkommer det at alle barneverntjenestene opplever avslutning av tiltak rundt 20-21 år, noen ganger tidligere. I lys av forskning (Tysnes og Kiik, 2015; Paulsen, 2017) kan barnevernets ansvar for forlenget foreldreskap synes å være noe avgrenset, da tiltakene avsluttes og ungdommenes mulighet for et forlenget foreldreskap og støtte blir avkortet. Dette er også i tråd med Storø (2012) som viser til at barnevernet avslutter sitt foreldreskap i en alder hvor de utviklingsmessig er uegnet for å ta fatt på voksenlivet uten den støtten som barnevernet har mulighet å tilby til de er 23 år.

Informasjonen som informantene gir omkring sitt ansvar for å tilby og gi ungdommene foreldreskap kan vurderes å være fraværende. Det kan synes som at barneverntjenesten ikke er klar over sitt ansvar, og hva dette innebærer. Ut i fra historiene til saksbehandlerne fremkommer det beskrivelser av en systematisert og begrenset praksis som går utover ungdommenes behov for støtte. Som tidligere nevnt blir økonomi styrende for hvilken hjelp

barnevernet kan gi til ungdommen. I Paulsens (2017) forskning fremkommer det at den økende standardiseringen og teknologiserien av barnevernets praksis blir et dilemma for målsettingen med ettervern.

Følgelig kan det diskuteres at ungdom som er over 18 år strengt tatt ikke regnes som et barn lenger, men har tredd over i de voksnes rekker, og at dette kan regnes som mindre gode grunner for et forlenget foreldreskap og støtte. Men, sett i lys av teori og forskning som er presentert tidligere fremkommer det at denne gruppen ungdommer kan betegnes som ekstra sårbare og med store utfordringer i livet. Sett at andre ungdommer som ikke har hatt kontakt barnevernet skulle ha stått ovenfor like store utfordringer, ville de fleste foreldre ha stillet opp og tatt ansvar for ungdommen i en tid hvor de trengte denne formen for støtte. Oterholm (2015) understreker at barnevernet har et ansvar for ungdommene i ettervern, og i dette ansvaret ligger det en forpliktelse til forhold som angår politiske, etiske og juridiske forhold. Oterholm anvender begrepet *corporate parenting*, som innebærer at det offentlige bør ha de samme forpliktelsene ovenfor ungdommene i ettervern som andre foreldre.

Det er helt klart at et offentlig foreldreskap vil utarte seg annerledes enn et privat. Det kan tenkes at det offentlige ikke vil kunne gi den uforpliktende kjærligheten og varmen som det foreldre vil gi til sine barn, selv etter fylte 18 år. Ut i fra informantenes fortellinger er ikke dette noe jeg tror de heller mener, men de viste til å kunne ta ansvar og gi muligheter til ungdommen. Dette er også i tråd med *corporate parenting* hvor det offentlige skal gi rom for å kunne fortsette å bo i nære relasjoner (fosterhjem), gi praktisk, emosjonell og sosial støtte i forbindelse med utflytting og overganger. Men, likevel og dessverre synes det å se ut som at barnevernet ledelse ikke har god nok kunnskap omkring ansvaret, noe som strengt tatt burde ha vært mer i fokus i en velferdsorganisasjon.

4.12 Utvidelse av aldersgrensen i ettervern

Den siste tiden har det på ulike arenaer vært diskutert om det er nødvendig med en heving av aldersgrensen i barneverntjenesten. En lovfestet rett til at ungdom skal kunne motta ettervern til de fyller 25 år har skapt diskusjoner og skapt engasjement rundt aldersgrensen i ettervernet. Informantene fikk spørsmålet om hvordan de stilte seg til dette forslaget. Meningene var delte, avhengig av hvilken rolle de ansatte hadde i barneverntjenesten. Flere av saksbehandlerne poengterte at dette kunne være nødvendig, da de ofte opplevde at ikke alle ungdommene er klare for å ta fatt på livet alene etter fylte 23 år.

Motsatsen var faglederne som var klare på at de ikke så behovet for en utvidet aldersgrense, og argumenterte med at dette ville skape merutgifter innen ettervern for kommunene, noe som de ikke anså som ønskelig hos de kommunale politikerne. En fagleder nevner at en utvidelse av ettervern til 25 år ikke passer inn i barneverntjenestens mål om å jobbe mest med tidlig intervensjon og å rette tiltak i hovedsak til barn og ungdom.

”Det er veldig lenge å være i et barnevernssystem, der man først og fremst er opptatt av tidlig intervensjon og det å jobbe tiltak med barn og ungdom. Så det er klart at hvis du skal ha personer her som er 23-24-25 så er det en helt annen jobb.”

Igjen fremkommer det et skille mellom saksbehandlernes og faglederens vurderinger. Det synes som om at saksbehandlerne som har en nærmere kjennskap til ungdommene og utfordringene de står i, ser større behov for utvidelse av ettervern. Faglederne på sin side argumenterer for at utvidelse ikke er i tråd med det de mener er barneverntjenestens hovedmål, å arbeide forebyggende i tidlig alder. I tillegg kommer hensynet til økonomiske utgifter og den lokale kommunepolitikken fremfor hensynet til forebygging av problemer og utfordringer for unge voksne som har levd store deler av sitt liv i kontakt med barnevernet.

En utfordring ved fagleders vurderinger er at tankegangen om tidlig intervensjon og kommunal økonomi ikke fremmer faglig utvikling, men derimot hemmer nytenking og endring i arbeidet med ettervern. Med hovedfokus på tidlig intervensjon, vil det generelle fokus på gruppen med ettervern, som tidligere vist, bli nedprioritert av saker som presenterer en yngre aldersgruppe. I tillegg kan det synes som om at kunnskapsnivået mellom saksbehandler og ledere er ulikt, hvor saksbehandler kanskje innehar en større førstekjennskap til ungdommenes utfordringer.

På en annen side viser studiens at ungdom som regel avsluttes ved 20-21 års alderen, og kun et fåtall ungdommer har ettervern til fylte 23 år. Spørsmålet blir da om en utvidelse i aldersgrensen blir unødvendig og u hensiktsmessig bruk av ressurser i barnevernet.

5 Avslutning og oppsummering

Denne studien har forsøkt å gi et innblikk i barneverntjenestenes praksis og erfaring av eget arbeid innen ettervern gjennom samtaler med saksbehandlere og fagledere. Studiens mål er å kunne svare på problemstillingen og forskningsspørsmålene som ble stilt i introduksjonskapitlet. Gjennom intervjuer med 12 ansatte i barnevernet, analyse av funnene og gjennomgang av tidligere forskning og relevant teori, har jeg kommet frem til noen svar på disse spørsmålene. I oppgaven fremkommer kommunenes ulikheter i utførelsen av ettervern som tiltak, noe som skyldes flere ulike årsaker. Funnene er preget av store variasjoner i erfaringer, men også flere likheter og fellestrekk. I det følgende blir denne kunnskapen i korte trekk oppsummert.

Et av mine forskningsspørsmål handler om hvem som får tilbud om ettervern og forberedelsesfasen til ettervern. Funnene viser at flere av barneverntjenestene har som praksis å tilby alle ungdommer som har vært i offentlig omsorg ettervern. Prosessen rundt planlegging av ettervern er derimot varierende, den krever tid og kunnskap hos saksbehandlerne. Det fremkommer stor variasjon av innholdet i planleggingen og når planleggingen starter. Det er nærliggende å tenke at barneverntjenestens praksis av forberedelsesfasen er gjenstand for forbedring, med klarere rutiner av hvem i barnevernet som har ansvar for å påbegynne planleggingen, når den skal begynne og hva den skal inneholde.

Tilrettelegging og planlegging inneholder også hensyn til ungdommenes medvirkning og motivasjon, og kan anvendes som et verktøy som skaper en samhandlingsprosess hvor ungdommen og barnevernet sammen arbeider mot ungdommens mål om selvstendighet. Kommunenes arbeid omkring medvirkning synes å være til dels fraværende i arbeidet med ettervern. Dette skaper grunn for bekymring da ungdommers mangel på brukermedvirkning ikke skaper rom for å være aktør i egen sak. Opplevelsen av medvirkning skaper også grobunn for motivasjon til å ta i mot ettervernstiltak. Det kan derfor tenkes at det er viktig at barneverntjenestene i større grad anvender medvirkning i sin praksis. Det vil kanskje forhindre at ungdommer som har behov for støtte bryter kontakt med systemet selv om de har behov for videre støtte.

Som vi ser i teorikapitlet er relasjon mellom saksbehandler og ungdom en viktig faktor i ettervernsarbeidet. Mine funn viser til at barneverntjenestene beskriver god relasjon mellom ansatt og ungdom som en avgjørende faktor for kvaliteten på ettervernet og kontakten med

ungdommen. I tillegg synes en nær relasjon å påvirke den ansattes engasjement i arbeidet med ettervern, og ungdommenes opplevelse av kontakt og hjelp fra barnevernet. Relasjoner mellom ansatte og ungdommer anses å være avhengig av gjensidighet. I denne gjensidigheten av relasjoner ligger muligheten for å skape motivasjon hos ungdommene i ettervern. Barneverntjenestene anser god relasjonsbygging som vanskelig, da kommuner uten spesialisering av ettervern opplever ettervernsarbeidet som en salderingspost, hvor saker med yngre barn blir prioritert. Til tross for dette fremkommer det at barneverntjenestene har kunnskap om relasjonsbygging og noen erfaringer i forhold til hva som fremmer en god relasjon mellom ansatt og ungdom, men grunnet høyt arbeidspress blir det ikke tid til å vedlikeholde eller bygge opp en nær relasjon. I kommuner hvor ettervern er organisert etter en spesialistmodell tegnes det et annet bilde av relasjonsbygging mellom ansatte og ungdommer. Barneverntjenestene har mer tid, ressurser, erfaring og kunnskap til å jobbe tett på ungdommene og dermed sikre gode relasjoner med ungdommene. Saksbehandlerne har mulighet til å by på seg selv og være tilgjengelig for ungdommene utover arbeidstid. Kort oppsummert kan det da forstås at i kommuner hvor ettervernet er spesialisert er kontinuiteten i relasjonen til ungdommen bedre, enn i kommuner uten spesialisering.

Som det fremkommer i kapittel 4 ser vi at innholdet i tiltaksviften barneverntjenestene anvender i stor grad er lik fra kommune til kommune. De mest anvendte tiltakene er ulike former for økonomisk støtte, råd og veiledning, forlengelse av omsorgstiltak og samarbeidsmøter. Jevnt over er økonomisk støtte det mest anvendte tiltaket i ettervern hos alle kommunene. Barneverntjenestene erfarer blant annet tidspress og mangel på kunnskap om nyttige tiltak i ettervern som årsaker til hvorfor økonomiske tiltak er rådende. Ungdommenes ønsker om økonomiske tiltak er også utslagsgivende for hvilke tiltak som anvendes mest, da de fleste ungdommer i ettervern synes å være optimistiske til støtte fra barneverntjenesten så lenge de mottar økonomisk støtte. Økonomisk støtte blir også anvendt som et lokkemiddel fra barneverntjenestens side for å få ungdom som har behov for videre oppfølging til å takke ja til ettervern. Som vi også ser varierer bruken av krav i tiltak hos barneverntjenestene, og dette kan muligens si noe om hvordan de ansatte definerer sitt ettervernsarbeid. Noen mener ettervern er en prosess hvor barnevernet skal hjelpe ungdommene til å lære seg å møte samfunnets krav og sette rammer rundt dem, mens andre forteller om nedprioritering av ettervernsarbeid og lavere terskel for oppfølging og krav til ungdommene, og dermed mindre hjelp og støtte. Jevnt over synes det som at barneverntjenestens krav til ungdommene er preget av generelle vurderinger og en systematisert praksis.

Uenigheter mellom ledelse og saksbehandlere i vurderinger omkring tiltak synes også å være en gjennomgangsfaktor i barnevernets praksis. Hensyn til økonomi, uklarhet i retningslinjer og ulikt syn og forståelse av ungdommenes behov blir utslagsgivende drøftinger innad i barneverntjenesten. Ledernes beslutningsmyndighet oppleves av saksbehandlerne som rådende i arbeidet med ettervern, og som argumenteres i økonomiske hensyn. Ut i fra barneverntjenestens erfaringer kan det tyde på at det er behov for tydeligere lovverk omkring ettervern. Men igjen ser vi ulikheter i barneverntjenestens erfaringer på dette feltet, hvor større kommuner med bedre økonomi og spesialisering uttrykker mer tilfredshet omkring egen praksis og tilrettelegging i ettervern.

Studien viser at barnevernet har som praksis å avslutte tiltak når ungdommen er rundt 20 år, og regner ungdommer som begynner på høyere utdanning som godt kompetente ungdommer som ikke har behov for støtte. Kort sagt er barneverntjenestens praksis av ettervern i stor grad gjenstand for forbedring på alle områder, og synes ikke å ivareta sitt ansvar for forlenget foreldreskap for ungdommer i ettervern. I tillegg fremkommer det at barneverntjenesten bryter sitt ansvar for å følge opp ungdommer som har avsluttet tiltak, hvor dette ansvaret blir overlatt til ungdommene selv. Dette kan dessverre vurderes å være en utilfredstillende praksis overfor ungdommer som mest sannsynlig på ett eller annet tidspunkt vil ha behov for støtte likevel.

5.1 Studiens betydning for praksis

Funnene i studien kan ikke generaliseres på vegne av alle barneverntjenester i norske kommuner, blant annet på grunn av ulik størrelse og organisering. Likevel kan de peke på viktige områder innen ettervern og gi en økt bevissthet rundt temaene som har blitt løftet frem.

Til tross for at barneverntjenestene forteller om økt fokusering på viktigheten av ettervern viser min studie at barneverntjenestens praksis i ettervernarbeid er preget av tidspress, økonomiske begrensninger, uenighet i vurderinger mellom ledelse og saksbehandlere, mangel på kunnskap om ettervernsarbeid, uklare retningslinjer og ulik organiseringsmodell. Alle faktorene synes å påvirke barneverntjenesten sin praksis og tilrettelegging av ettervern, og det er tegnet et tydelig skille mellom kommuner hvor de arbeider spesifikt med ettervern og kommuner som arbeider med ettervern som semi-generalist. En generell saksbehandling av

ettervern forårsaker dårlige oppfølging, mindre kontinuitet i kontakten og relasjonen til ungdommen, færre skreddersydde tiltak, mindre kunnskap om tilrettelegging av ettervern og en bråere overgang til voksenlivet for ungdommene, sammenlignet med en spesialiserende praksis av ettervern. Slik sett kan mine funn tyde på at barneverntjenestene ville kunne profitere på å omorganisere ettervernsarbeidet og likestille dette arbeidet på linje med annen saksbehandling av fosterhjem, tiltakssaker for barn under 18 år og undersøkelsessaker. Den økte fokuseringen og kunnskapshevingen om ettervern kan være et springbrett for argumentasjon for å tydeliggjøre praksisen av ettervernsarbeidet i kommuner som opplever ettervern som en salderingspost.

5.2 Forslag til videre forskning

Hvis jeg skulle fulgt opp funnene mine fra denne oppgaven videre, ville det ha vært interessant å undersøke nærmere hva det er som gjør at ledere i barnevernet vurderer ungdommenes tiltak og behov for støtte i ettervern annerledes enn saksbehandlerne. Hvilke hensyn blir prioritert i ledernes beslutninger? I tillegg kunne det også ha vært interessant å se nærmere på hvilken kunnskap ledelsen har om ungdommenes behov i ettervern. I denne studien har jeg fokusert på hvilke erfaringer de ansatte gjør seg i praksis av ettervern, og hva som påvirker denne praksisen. Under intervjuene kunne jeg ha gått dypere inn på ulikheter i vurderinger mellom ledelse og saksbehandlere, men med hensyn til tid og gjenstående temaer i intervjuguiden ble det ikke rom for å gå nærmere inn på dette.

Kvalitativ metode med både fokusgruppeintervju og individuelle intervju har vært et godt verktøy for å få innsikt i barnevernets praksis av ettervernsarbeid. Datamaterialet som ble innhentet og analysert var omfattende og relevant. Det kan tenkes at forståelsen for barneverntjenestenes praksis hadde kommet enda tydeligere frem om jeg hadde intervjuet flere ledere, dette for å se på forskjeller og likheter i erfaringer og tanker omkring de ulike prosessene som påvirker ettervernsarbeidet. Likedan ville det ha vært interessant å intervju de samme kommunene etter noen år, for å danne grunnlag for å analysere endringer i barneverntjenestens praksis.

LITTERATURLISTE

Bakketeig, E., & Backe-Hansen, E. (2008). Forskningskunnskap om ettervern. NOVA rapport 17/08, Oslo.

Barnevernloven (1992). Lov om barneverntjenester av 17. Juli 1992 nr. 100.

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. (2011). *Rundskriv om tiltak etter barnevernloven for ungdom over 18 år.* (Rundskriv Q-2011-13). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/rundskriv-om-tiltak-etter-barneloven-for/id651092/?q=Q-13/2011>

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet & Arbeids- og velferdsdirektoratet. (2016). *Retningslinjer for samarbeid mellom barneverntjenesten og NAV-kontoret.* Hentet fra <https://www.nav.no/no/NAV+og+samfunn/Samarbeid/For+kommunen/Relatert+informasjon/Retningslinjer-samarbeid-barnevern-NAV?kap=454594>

Bennwik, I. H. B & Oterholm, I. (2017) *Kunnskapsoppsummering: NAV-kontoret og den kommunale barneverntjenestens oppfølging av unge med barnevernserfaring.* (VID rapport 2017/2). Oslo: VID Vitenskapelig høgskole.

Berg, B. (2005). *En stein i elva. Evaluering av et kvalifiseringsprosjekt for ungdom med minoritetsbakgrunn.* (SINTEF teknologi og samfunn). Hentet fra <https://evalueringsportalen.no/evaluering/en-stein-i-elva-evaluering-av-et-kvalifiseringsprosjekt-for-ungdom-med-minoritetsbakgrunn>

Ellingsen, I. T & Skjefstad, N. S. (2015). Anerkjennelse, myndiggjøring og brukermedvirkning. Kleppe, L. (Red), Sosialt arbeid, en grunnbok (s. 97-111). Oslo: Universitetsforlaget.

Forandringsfabrikken. (2004). *Innhenting av kunnskap.* Hentet fra <http://www.forandringsfabrikken.no/page/innhenting-av-kunnskap#>

- Galvin, K., & Erdal, B. (2013). *Tverrfaglig samarbeid i praksis: til beste for barn og unge i kommune-Norge*. Kommuneforlaget.
- Garsjø, O. (2002). *Sosiologisk tenkemåte*. Oslo: Gyldendal.
- Halås, C. T., & Solstad, A. (2010). Fagutvikling – i dialog mellom praksis, undervisning og forskning. I W. Lichtwarck & G. Clifford (Red.), *Modernisering i barnevernet: ideologi, kontekst og kompetanse* (s 77 – 97). Oslo: Universitetsforlaget.
- Kleppe, L. C. (2015). Sosialfaglig kompetanse. Kleppe, L. (Red), *Sosialt arbeid, en grunnbok* (s. 139-153). Oslo: Universitetsforlaget.
- Kristoffersen, L. (2009). *Barnevern og Ettervern: hjelpetiltak for 16-22 åringer og levekår for unge voksne*. (NOVA rapport 10/09). Hentet fra <http://www.hioa.no/Om-HiOA/Senter-for-velferds-og-arbeidslivsforskning/NOVA/Publikasjoner/Rapporter/2009/Barnevern-og-ettervern>
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Levin, I. (2015). Sosialt arbeid som spenningsfelt. Kleppe, L. (Red), *Sosialt arbeid, en grunnbok* (s. 36-46). Oslo: Universitetsforlaget.
- Levin, I & Ellingsen, I. T. (2015). Relasjoner i sosialt arbeid. Kleppe, L. (Red), *Sosialt arbeid, en grunnbok* (s. 112-124). Oslo: Universitetsforlaget.
- Malterud, K. (2013). *Kvalitative metoder i medisinsk forskning*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Marion, È., Paulsen, V. & Goyette, M. (2017). Relationships matter: understanding the role and impact of social networks at the edge of transition to adulthood from care. *Springer*.
- Nilssen, V. (2012). *Analyse i kvalitative studier. Den skrivende forskeren*. Oslo: Universitetsforlaget.

- Oterholm, I. (2015). Organisasjonens betydning for sosialarbeideres vurderinger. (Doktorgradavhandling) Høgskolen for Oslo og Akershus. Oslo.
- Paulsen, V. (2017). *Overgang til voksenlivet for ungdom i barnevernet*. (Doktorgradsavhandling) Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet. Trondheim.
- Paulsen, V. (2016). Ungdom på vei ut av barnevernet: brå overgang til voksenlivet. *Norges barnevern*, 93(1), 36-51. Hentet fra https://www.idunn.no/tnb/2016/01/ungdom_paa_vei_ut_av_barnevernet_-_braa_overgang_til_voksenl
- Paulsen, V. (2014) *Ungdom i risiko – Relasjonsarbeid og medvirkning i barnevernet. Evaluering av sommerprosjektet i Trondheim kommune*. NTNU samfunnsforskning,avdeling for mangfold og inkludering.
- Paulsen, V., Aune, J. A., Melting, J. K., Stormyr, O & Berg, B. (2017). Relasjonen som plattform i møte med ungdom i barnevernet. *Norges barnevern*, 94(2), 84-95. Hentet fra https://www.idunn.no/tnb/2017/02/relasjonen_som_plattform_i_moete_med_ungdom_i_barnevernet
- Paulsen, V. & Berg, B. (2016). Social support and interdependency in transition to adulthood from child welfare services. *Children and Youth Services Review*, 68, 125-131. Hentet fra <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0190740916302225>
- Paulsen, V. & Thomas, N. (2017). The transition to adulthood from care as a struggle for recognition. *Child & Family Social Work*. 1-8. doi: 10.1111/cfs.12395
- Skau, G. M. (2007). *Gode fagfolk vokser. Personlig kompetanse i arbeid med mennesker*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- Rogers, M. (2011). "I remember thinking, why isn't there someone to help me? Why isn't there someone who can help me make sense of what I'm going through?" Instant

adulthood, and the transition of young people out of state care. *Journal of Sociology*, 47(4), 411-426. Hentet fra

<http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1440783311420793>

SSB (2016). Barn og unge etter hjelpe- og omsorgstiltak, alder og kjønn, Statistisk sentralbyrå. Hentet fra <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/statistikker/barneverng/aar>

Storø, J. (2016). Omsorg i barnevernet. Thaagard, T (Red), Omsorgsarbeidets sosiologi (s. 161-186). Bergen: Fagbokforlaget.

Storø, J. (2008). *Ettervern og overgang*. Oslo: Universitetsforlaget.

Storø, J. (2008). Exit from care-developing a perspective. *Journal of comparative social welfare*. 24(1), 13-21. Hentet fra <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/17486830701848670?needAccess=true>

Storø, J. (2014). From superintendence to Transition and Self-determination. Historic View on Policies and Practice towards Norwegian Care-leavers. *Practice*, 27(1), 5-20. Hentet fra <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09503153.2014.970156>

Söderqvist, Å., Bulow, P. H., & Sjöblom, Y. (2015). ”in Sweden work is more important than the culture, actually!”. The care leaving process for unaccompanied youths from the perspective of social workers. *Transnational Social Review*, 5(3), 241-257.

Thaagard, T. (1998). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Bergen; Fagbokforlaget.

Thrana, H. M. (2013). Kjærlighet: En kjernekompetanse i profesjonelt barnevernarbeid. *Norges Barnevern*, 90(1), 3-17.

Thrana, H.M. (2014). Kjærlighet – en anerkjennelsesrelasjon i arbeid med utsatt ungdom. *Fontene forskning*. 14(1), 4-17.

Tjersland, O. A., Engen, G., & Jansen, U. (2010) Allianser – verdier, teorier og metoder i sosialt arbeid. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Tjora, A. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Tysnes, I. B. & Kiik, R. (2015) Forlenget barndom og forlenget foreldreskap. *Fontene*, 8(1), 4-16. Hentet fra <http://fonteneforskning.no/pdf-15.33180.0.3.0d329612de>

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjekt

NTNU Samfunnsforskning skal i samarbeid med Høgskolen i Harstad gjennomføre et treårig nasjonalt forskningsprosjekt om ettervern i barnevernet. Formålet med prosjektet er å gi en oversikt over ettervernstilbudet og vurdere hvordan dette fungerer. Det skal også vurderes om dagens tilbud er egnet til å hjelpe barna med å oppnå et godt voksenliv. Prosjektet vil bestå av to delprosjekter.

Det første delprosjektet vil fokusere på hvordan ettervernet er organisert og hvordan barneverntjenesten arbeider for å motivere ungdommene til ettervern. Det skal også vurderes om organiseringen og metodene som benyttes er hensiktsmessige for å oppnå målet om gode voksenliv for de unge voksne. Altså fokuserer delprosjekt 1 på å få tak i hvordan ettervernstilbudet i barnevernet fungerer, og hvorvidt dagens etterverntilbud fungerer etter hensikten. Delprosjekt 2 fokuserer på overgangen til et selvstendig voksenliv og eventuelt mottak av andre offentlige hjelpetiltak gjennom NAV. I dette delprosjektet skal vi kartlegge kjennetegn ved de som mottar ettervernstiltak og hva slags ettervernstiltak de mottar. Det skal også analyseres hva som kjennetegner de som ikke mottar ettervern. I tillegg vil vi kartlegge hvor mange ungdommer som mottar ettervern som også mottar støtte fra NAV, herunder hvordan dette utvikler seg fra ungdommen er 18 til 23 år. Vi vil også beskrive samarbeide mellom NAV og barnevernet.

For å belyse de angitte problemstillingene vil vi benytte en kombinasjon av ulike metoder og tilnærminger. Vi vil gjennomføre en kvantitativ del som omfatter analyse av registerdata (registerstudien) og to kvalitative deler, hvor den første omfatter casestudier i et utvalg kommuner (kommunestudien) og den andre omfatter å følge noen ungdommer over tid (følgestudien).

Vi ønsker med dette å forespørre (**navn på tjeneste**) om å delta i kommunestudien. Kommunene som forespørres er valgt ut med bakgrunn i å sikre variasjon i kommunestørrelse, geografisk beliggenhet, erfaring og arbeidsmetoder. I datainnsamlingen i kommunestudien vil vi benytte en kombinasjon av fokusgruppeintervjuer, individuelle samtaler og telefonintervjuer. Fokuset i intervjuene vil være tilnærminger og arbeidsmetoder, herunder hvordan dere jobber med ettervern, hvilke tiltak dere iverksetter, hvordan dere vurderer behovet for ettervernstiltak, hvilket samarbeid dere har med andre instanser osv. Altså vil fokuset være deres praksis knyttet til ettervernsarbeid, ikke enkeltsaker.

Deltakelse i prosjektet er frivillig. Forskergruppen er underlagt taushetsplikt og vi vil sikre at data behandles konfidensielt, samt at opplysninger anonymiseres. Prosjektet gjennomføres i perioden januar 2016 til desember 2018, og alle data med direkte og indirekte personopplysninger slettes ved prosjektperiodens slutt. Prosjektet er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste A/S. Dersom du har spørsmål til evalueringen er du velkommen til å kontakte oss.

Vi håper at dere, på tross av en travel hverdag, har mulighet til å delta i studien! Dersom dere er interesserte kommer vi gjerne på et møte for å informere om prosjektet!

Med vennlig hilsen

Veronika Paulsen
Forsker
veronika.paulsen@samfunn.ntnu.no
73 59 19 27/ 970 73 357

Berit Berg
Prosjektleder
Berit.berg@svt.ntnu.no

Temaguide for intervju med ansatte i barnevernet

Temaguiden er et utgangspunkt for intervju, og tilpasses i forhold til den ansattes stilling og oppgaver overfor ungdommene. For eksempel kan enkelte spørsmål være mer aktuelle å stille overfor en ansatt som jobber i tiltak direkte rettet mot ungdommen, f.eks. som tiltakskonsulent, mens andre spørsmål vil være mer aktuell overfor ungdommens saksbehandler. Temaene og spørsmålene i temaguiden er en oversikt over det vi ønsker å komme inn på i intervjuene med de ansatte.

Informasjon om prosjektet, samtykke og frivillighet.

Bakgrunnsinformasjon

Stilling, utdanning og erfaring (hvor lenge har du jobbet i den stillingen du har osv)

Hvilken erfaring har du med barneverntjenestens ettervernstiltak?

Hvilket fokus oppfatter du at barneverntjenesten har på ettervern?

Motivasjon, informasjon og planlegging av ettervernstiltak

På hvilket tidspunkt gjøres ettervern til et tema og på hvilken måte?

I hvilke(n) sammenhenger blir ettervern blitt gjort til et tema?

Oppfatter du at informasjon og planlegging starter i god nok tid før ungdommen fyller 18 år?

Hvem får tilbud om ettervernstiltak?

Hvilke begrunnelser for ettervern ligger til grunn?

Hvem får ikke tilbud om ettervernstiltak?

Hvilke begrunnelser ligger til grunn for dette?

I hvor stor grad opplever du å ha motivert og påvirket ungdom til ettervernstiltak?

Kan du beskrive hvordan du har gjort dette?

Medvirkning

I hvor stor grad og på hvilken måte har ungdommen medvirket i beslutningene rundt hvorvidt det skal iverksettes tiltak eller ikke?

Og i hvor stor grad har ungdommen medvirket i *utformingen* av tiltakene?

På hvilken måte gis det rom for at ungdommene selv kan si noe om hvilke tiltak de ønsker?

Gis det informasjon om hvor lenge ungdommen kan ha ettervernstiltak?

I hvor stor grad blir alternativene til ettervern i barnevernet et tema?

Hva skisseres om alternativer?

I hvor stor grad oppfatter du at ungdommene har fått oversikt og tilstrekkelig informasjon om sine muligheter?

Involveres andre i ungdommens nettverk i planleggingen av eventuelle ettervernstiltak? Ev. hvem, og på hvilken måte?

Ettervernstiltak i overgangen til voksenlivet

Hvor lang tid får ungdommene ettervernstiltak? Tidsbegrenset eller frem til 20 år? 23 år?

Hvordan foregår planleggingen av avslutningen, eventuelt nytt vedtak?

Hvor lang tid i forkant får ungdommene beskjed om avslutning/nytt vedtak?

Hvilke ettervernstiltak kjenner du til at barneverntjenesten har tilbud om?

Hvilken rolle har du i/i forhold til de ettervernstiltakene du har kjennskap til?

Ev. hvilken type kontakt har du hatt med ungdom som har vært i ettervernstiltak?

På hvilken måte har du jobbet med dem?

Hvordan synes du tiltakene har fungert?

Har de fungert, hva har fungert og hvorfor?

Hvilke tilbakemeldinger har du fått fra ungdommen selv om de tiltakene de har vært i?
Har du erfaring med tiltak som du mener har fungert godt? Hva har fungert?
Har du erfaring med samarbeid om tiltak med andre instanser?
Hvordan har dette fungert?
Har du erfaring med at personer i ungdommens nettverk har vært involvert i tiltakene?
På hvilken måte var de involvert, og hvordan fungerte dette?

Avslutning av tiltak/avslag på tiltak

Hva er som oftest begrunnelsene for avslutning av ettervernstiltak?
Blir det fattet enkeltvedtak om at tiltak skal avsluttes?
Hvordan blir avslag på tiltak formidlet til ungdommen?
Blir det gitt informasjon om klageadgang?
Blir ungdommene fulgt opp i ettertid, etter at tiltakene er avsluttet?
Når og på hvilken måte ble ev. ungdommen kontaktet?
Hva snakket du med ungdommen om?
Har det vært aktuelt å tilby ungdom ettervernstiltak i ettertid av avsluttet tiltak eller etter et avslag? Hva var i så fall begrunnelsen for dette, og hvordan kom dette i orden?

Samarbeid med NAV

Når har det vært aktuelt å samarbeide med NAV?
Hvordan samarbeider barnevernet og NAV når ungdommer «overføres» til NAV?
Hva har vært begrunnelsene for at ungdommen skal overføres til NAV?
Har du hatt kontakt med ungdommene etter at de er overført til NAV?
På hvilken måte og i hvor lang tid?
Har barneverntjenesten formalisert samarbeidet med NAV?
Ev. på hvilken måte foregår samarbeidet?
Hvordan opplever du kontakten med NAV?
Hvordan er tiltakene fra NAV sammenlignet med tiltakene fra barnevernet?
Er det store forskjeller?
Hva kan ev. være annerledes i samarbeidet mellom NAV og barnevernet?